

NAŠE PLANINE

MJESEČNIK PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA VI.

1954

Broj 6-7

Godišnja skupština Planinarskog saveza Hrvatske

Većeslav Holjevac novoizabrani predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske

Na Platku je 27. i 28. ožujka ove godine održana godišnja skupština Planinarskog saveza Hrvatske, kojoj su prisustvovali predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije drug Rade Kušić i delegati planinarskih društava Hrvatske. Skupštinu je otvorio predsjednik PSH drug Franjo Masnec, a u ime radnog predsjedništva vodio je skupštinu predsjednik Planinarskog društva »Priroda« iz Zagreba drug Rački. Sliku rada Planinarskog saveza Hrvatske za protekli period od prošle skupštine pružio je tajnički izvještaj, koji ovdje donosimo:

Izvještaj tajnika

Ova godišnja skupština Planinarskog saveza Hrvatske održava se u godini značajnoj za planinarstvo ne samo u Hrvatskoj, nego i u cijeloj Jugoslaviji. U listopadu ove godine navršava se 80 godina, otkako je osnovano u Zagrebu »Hrvatsko planinarsko društvo«, a time stupa planinarstvo kod nas u red najstarijeg organiziranog planinarskog pokreta ne samo u Jugoslaviji, nego i na cijelom Balkanu.

HP Društvo je nasfalo — slijedeći u tom razvoju planinarstva i u ostaloj Evropi — kao djelo naučenjaka prirodoslovaca, koje je nauka i neistražena priroda i krajevi naše zemlje vukla na znanstveno-istraživački rad. Ali osnivače planinarstva vodila je još jedna uzvišenija ideja, koja je sve do danas ostala temeljna ideja planinarstva, a to je ljubav prema domovini ili, kako su rekli osnivači planinarstva:

»temeljito poznavanje domovine i postojana ljubav do nje.«

To je ona ideja, koja je doskora od početnih 300 članova, uglavnom naučenjaka i istraživača, pomalo okupljala sve veći broj članova, i društvo je doseglo još prije I. svjetskog rata nekoliko hiljada članova.

Zato je ideja planinarstva i planinarski pokret od prvih svojih početaka bio napredan patriotski pokret, koji je posebno u Jugoslaviji razvijao nacionalnu svijest i otpor protiv tuđina, i to kako u Hrvatskoj, tako i kod drugih naroda Jugoslavije. U Sloveniji bio je to pokret obilježen borbom protiv Austrije i protiv germanizacije. U Srbiji i Makedoniji, pokret protiv ugnjetavanja od strane Turaka, u Hrvatskoj borba protiv mađarona.

Njegovi osnivači u Hrvatskoj su pisac i književnik Bude Budisavljević, Josip Torbar, Dr. Josip Šloser, Dr. Đuro Pilar, Hrc Dragutin i drugi, kojima smo mi danas zahvalni kao začetnicima planinarstva i patriotima, a historija je njihova imena zapisala među imena najvrednijih i najpoznatijih ljudi onoga vremena.

Planinarski pokret okupljao je isprva uski krug naučenjaka, a poslije se širio uglavnom u redovima intelektualaca. Međutim, poslije Prvog svjetskog rata, godine 1925., pojavljuju se novi ljudi, radnici i napredna inteligencija, koji borbu za nacionalnu ravnopravnost proširuju i povezuju s borbom za socijalnu jednakost i borbom protiv eksploracije. Nosilac tih ideja u planinarstvu bilo je društvo »Prijatelj prirode«, koje je ideju patriotizma i socijalne pravde povezalo i u planinarstvo. Njihovo upoznavanje domovine nije bilo samo upoznavanje s prirodnim ljepotama zemlje, nego i upoznavanje sa socijalnom bijedom i povezivanje radnika sa siromašnim seljacima, i buđenje svijesti za oslobođenje, koje je, baš dobar dio članova »Prijatelja prirode«, 20 godina poslije, počeo provoditi u život i oživotvorio nacionalnu ravnopravnost i oslobođenja od eksploracije.

To je društvo u planinarskom pokretu odigralo sjajnu ulogu i u mnogom zaslužno za pripremu NO borbe. Jasno je, da je ono s takvim naprednim idejama moralo dolaziti u sukob s protunarodnim vlastima u staroj Jugoslaviji, da je bilo i doskora oko 1931. raspušteno. Ponovo je formirano društvo »Prijatelj prirode« 1932. godine sa centralom u Sarajevu. Društvo »Prijatelj prirode« djelovalo je u Hrvatskoj u Zagrebu, Karlovcu, Sušaku, Koprivnici i Osijeku. U Sloveniji u Jesenicama, Kranju, Ljubljani, Trbovlju, Hrastniku, Celju i Mariboru. U Srbiji u Beogradu, Novom Sadu, Subotici, Srpskom Leskovcu

cu, u Bosni i Hercegovini u Sarajevu i Zenici, a brojilo je tada 7.000 članova. Ono je dakako vodilo i bođbu s reakcionarnim elementima u redovima ostalih planinarskih društava, naročito s reakcionarnim elementima u redovima HPZ-a. Godine 1936. ponovo je ukinuto.

Godine 1940. je društvo »Prijatelj prirode«, iako legalno više ne postoji, organiziralo na Ponikvama do tada najmasovniji izlet i miting od 4.000 učesnika, radnika i napredne inteligencije. Za nas je od naročitog značaja i s ponom som to iznosimo, da je na tom mitingu govorio drug Tito.

U vezi s proslavom 80-godišnjice u ovoj godini organizirat će planinarske organizacije niz priredaba, o čemu će biti riječi u posebnom referatu još na ovoj skupštini. Rad planinarskih ogranicacija u ovoj godini treba da proteče u znaku proslave planinarstva, a predavanjima, akademijama i drugim priredbama treba upoznati što šire narodne slojeve s historijskom i pozitivnom ulogom, koja je planinarstvu danas namijenjena.

Planinarski savez Hrvatske s osobitom radošću prima inicijativu Planinarskog saveza Jugoslavije i želju svih ostalih bratskih planinarskih Saveza, da jubilarnu 80-godišnjicu planinarstva u Hrvatskoj proslave ujedno kao i 80-godišnjicu planinarstva u Jugoslaviji. Zato će i ovogodišnji Slet planinara biti III. međurepublički slet i održat će se u Hrvatskoj, a također i zamišljeni Kongres planinara u oktobru ove godine održat će se u Zagrebu, s tim da obje ove akcije budu akcije svih planinara Jugoslavije.

U v o d

Ocenjujući rad i djelovanje planinarskih organizacija u periodu 1952. do danas, može se konstatirati, da su one — u cijelini uzevši — odigrale pozitivnu ulogu kao društvene organizacije u socijalističkom društvu i da su svojim radom i akcijama pribavile ugled planinarskom pokretu u očima cijelog našeg društva.

I ove godine, kao i prošlih godina, bila je Titova štafeta najveća manifestacija snage planinarskog pokreta i ljubavi i odanosti prema drugu Titu. Štafeta je pokazala visoku svijest članova planinarskih društava, koji su samoprijegorno i časno izvršili svake godine postavljeni planinarski zadatci.

Također svaki značajniji datum u našoj historiji proslavili su planinari dostojno na planinarski način: organiziranjem izleta, posjetom historijskim mjestima, organiziranjem logorovanja, partizanskih marševa i t. d.

Planinari su vidno manifestirali svoj patriotizam prilikom pokušaja nasilnog rješenja tršćanskog pitanja i pokazali svoju odlučnost da brane svoju zemlju, na posebno organiziranim mitinzima (Požega), i taj momenat svoje gorčenosti posebno isticali na godišnjim skupštinama (Požega, Krndija i dr.).

Značajna je bila za planinare u Hrvatskoj i proslava dana ustanka 27. jula prošle godine, koji su planinari proslavili svojim učestvovanjem na sletu u Plitvicama, posjetom spomeniku Narodnog Heroja Marka Oreškovića i posjetom ustaničkim krajevima Like. Planinarski savez Hrvatske davao je u tom pogledu inicijativu društvima i nastojao je, da svako društvo uzme učešća u ovim manifestacijama prema svojim mogućnostima i posebnim prilikama. Smatramo, da sudjelovanje planinarskih organizacija u takvim proslavama i preuzimanje inicijative za proslave baš od strane planinarskih društava, nije

samo puka formalnost. Tu ulogu planinarskih društava opravdava ne samo način na koji se proslava vrši, kao logorovanje, slet, posjet planinarskim krajevima gdje su se odigravale najznačajnije borbe za oslobođenje, nego i to, što planinarska društva daju ovime jasan pečat svojoj ideologiji. To je onaj momenat, koji nas visoko diže kao kulturan pokret iznad drugih isključivo fiskulturnih organizacija, to nas čuva od pojave malograđanštine i od opasnosti pretvaranja planinarskih organizacija u apolitične organizacije.

Planinarska društva i Planinarski savez Hrvatske su kolektivni članovi Socijalističkog Saveza Radnog Naroda, pa kao takav imaju i prava i dužnosti članova u socijalističkom društvu.

Jedan od osobito važnih događaja, koje smatramo da treba uvodno podvući, je posjeta Maršala Tita, Tomislavovu domu na Medvednici dne 3. maja 1953., kojom je drug Tito počastio nas planinare. U kratkom razgovoru sa predstavnicima Saveza drug Tito je iznio nekoliko vrlo dragocjenih primjedaba, iz kojih se vidi, koliko ogromno razumijevanje postoji za planinarstvo i kod našeg najvišeg rukovodioca.

Drug Tito je govorio o potrebi izgradnje planinarskih domova na Velebitu; o potrebi čuvanja Medvednice i o potrebi da se razmotri pitanje proglašenja Medvednice Nacionalnim parkom; o tom da u redovima planinara imade pre-malo alpinista; i konačno drug Maršal je obećao da će rado primiti jednu delegaciju planinara Jugoslavije, s kojom bi razmotrio probleme planinarstva, a naročito pitanje veće povlastice na željeznici.

Događaji s Trstom i spriječenost druga Maršala omeli su nažalost prijem sve do sada, no Planinarski savez Jugoslavije nastoji da do prijema doveđe čim prije.

Upravni odbor PSH bio je u toku ovog perioda u nekoliko navrata i kod predsjednika Sabora Hrvatske i Počasnog predsjednika Planinarskog saveza, druga Vladimira Bakarića i podnio mu izvještaj o stanju planinarstva: Svakom prilikom drug predsjednik pokazao je ne samo veliki interes za razne planinarske probleme, već nam je svojim savjetima i sugestijama i svojom moralnom podrškom umnogome pomagao. Kao zaslužan za planinarstvo drug Bakarić je zamoljen da bude počasni član odbora za proslavu 80-godišnjice planinarstva, što je i prihvatio.

U radu nam je također dosta pomogao general Kosta Nađ, komandant Vojne oblasti i njegovom pomoći i neobično velikim razumijevanjem za planinarstvo u svakoj prilici do sada, nama je uspjelo sprovesti mnoge akcije: Slet na Plitvičkim jezerima pomogao nam je on organizirati posudbom šatora, poljskih kuhinja, iako to i baš u vrijeme održavanja manevra nije bilo lako dati. Svake godine on nam pomaže organizirati Titovu štafetu dodjelom prijevoznih sredstava, no najdragocjenija nam je njegova suradnja kao predstavnika JN Armije u Hrvatskoj to, da smo uspjeli u svim mjestima, gdje postoje jedinice JNA i planinarska društva, uspostaviti najužu suradnju kao u Kninu, Varaždinu, Jastrebarskom i dr.

Drug Kosta Nađ je također počasni član odbora PSH i prihvatio je ponudu da bude član počasnog odbora za proslavu 80-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj.

Treba također naglasiti da nam je veliku moralnu pomoć u svakoj prilici davao i drug Mika Špiljak i kao član IKS komunista i kao predsjednik fiskulturnog odbora pri Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu.

I drug Mika Šipiljak je kao zaslužan za planinarstvo, izabran za počasnog člana odbora PSH, i prihvatio da bude član počasnog odbora za proslavu 80-godišnjice.

Među istaknutim simpatizerima planinarstva ističemo naročito druga Vecu Holjevca, predsjednika grada Zagreba, koji pored zasluga za izgradnju planinarskih domova na Platku i Snježniku ima mnogo zasluga za izgradnju domova i drugih planinarskih objekata na Medvednici, a gotovo neprekidno i svakodnevno nam pomaže u rješavanju najvažnijih problema planinarstva.

I drug Holjevac je počasni član odbora PSH i član počasnog odbora za proslavu 80-godišnjice.

Ne želimo nikako pomoći ovih drugova mjeriti nekim materijalnim efektima i smatramo da to ne bi bilo na mjestu. Ono što nam je mnogo važnije, to je činjenica, da je u očima tih ljudi, — koji su u rukovodstvima i državnom i onom Saveza komunista i u rukovodstvu Armije, — planinarstvo pozitivna društvena organizacija, koja ima uzvišene zadatke i koja te zadatke ispunjava i prema tome opravdava svoje postojanje u socijalističkom društvu i materijalna sredstva, koja dobiva od cijelokupnog društva.

To nam ujedno otvara svjetlu perspektivu za razvoj planinarskog pokreta jer će, ubuduće, kada će to naše ekonomske prilike dozvoljavati u većoj mjeri nego dosad, planinarska društva imati i materijalnu bazu i materijalnu pomoći to ne samo izvršnih vijeća republika, nego pomoći društva kao cjeline, pomoći svake komune i svakog kolektiva poduzeća.

Planinarski pokret ima u svakom pogledu i podršku Republičkog sindikalnog vijeća. Republičko vijeće sindikata podupire nastojanja Saveza za omasovljjenjem planinarskih društava. Slet planinara Hrvatske poduprla su sva sindikalna vijeća, a predsjednik Izvršnog vijeća sindikata drug Marko Belinić posjetio je naš Slet. Mjesno sindikalno vijeće u Zagrebu pomoglo je materijalnim sredstvima planinarska društva u Zagrebu, naročito izgradnju doma na Puntijkari na Medvednici.

Planinarski savez surađivao je i sa ostalim bratskim planinarskim savezima u republikama. Sudjelovao je na proslavi 60-godišnjice planinarstva u Sloveniji sa 3 delegata, na godišnjoj skupštini Saveza Makedonije sa 4 delegata. Na sletu u Plitvicama pozvani su bili kao gosti svi republički Savezi a i odazvali su se svi, osim nažalost Crne Gore, čiji je delegat bio iznenada spriječen.

Odnos prema Planinarskom savezu Jugoslavije bio je pravilan i obostran drugarski te i u tom pogledu postoji najuža suradnja.

Planinarski savez je radio također i na polju međunarodne suradnje. PSH postao je članom Međunarodne unije te sudjelovao na dva međunarodna kongresa i to onom u Zell am See 1952. s 2 delegata i onom 1953. u Delphima sa 3 delegata službeno, dok su ostala 2 išla na trošak službenih delegata.

Na prvom kongresu je Savez Hrvatske primljen kao redoviti član Međunarodne unije uz Savez Srbije i Savez Jugoslavije i Slovenije, koji su već od prije bili članovi Međunarodne unije Alp. organizacija.

U Delphima je bio primljen za člana Savez Makedonije. Pored toga su tamo bila raspravljena mnoga pitanja međunarodnih veza i međusobnih pogodnosti i održan je i jedan stručni referat o organizaciji GSS u Austriji. Tok Kongresa kao i referat objavljen je u »Našim planinama«.

PSH surađivao je i s ostalim fiskulturnim i društvenim organizacijama te naučnim ustanovama, naročito je u posljednje vrijeme uspostavljen kontakt i uska suradnja sa Skijaškim savezom i Prirodoslovnim društvom, a od ustanova kontakt s Konzervatorskim zavodom.

Sa Skijaškim savezom uspostavljena je suradnja na toj bazi, da planinarska društva omasovljuju skijaštvo među svojim članovima, a stručne učitelje daje Skijaški savez. Zatim potpomognut je Skijaški savez u organiziranju »Jadranskog veleslaloma« na Platku, koji je održan 4. aprila ove godine. Pomoć je bila u tom, da je intervencijom kod Turističke komore namaknut iznos za održavanje te tradicionalne i za razvoj našeg turizma i planinarstva osobito važne priredbe međunarodnog karaktera. Savez Hrvatske potpomagao je Skijaški savez s iznosom od 15.000 dinara u novcu kao i time, da je preuzeo pokroviteljstvo nad održavanjem te priredbe predavanjem prelaznog pokala. Time ujedno briga za populariziranje Platka prelazi u trajni zadatak PSH.

Sa prirodoslovnim društvom i Konzervatorskim zavodom ostvarena je suradnja kroz stručni Savjet za nacionalne parkove i čuvanje prirodnih riještosti, konkretno zaštita Nacionalnog parka Plitvička jezera, Risnjak i Paklenica, za koje Savez stoji na stajalištu, da ih treba strogim režimom čuvanja i donošenja zakona zaštititi od svakog iskorištavanja, koje bi umanjilo prirodne ljepote tih objekata.

S Konzervatorskim zavodom surađuje PSH još i na taj način, da preko dobrovoljnih akcija planinarskih društava u Zagrebu i dobrovoljnih radova pomaže konzerviranje Medvedgrada.

Savez je sudjelovao i u radu komisije Narodnog odbora grada Zagreba za proglašenje Medvednice Park-šumom, tako da bi šuma bila zaštićena od iskorištavanja za industrijske svrhe i za ogrev. Kao rezultat rada te komisije, Narodni odbor grada Zagreba donio je 19. II. 1954. Odluku o Park-šumama na području grada Zagreba, koja obuhvaća odredbe o zaštiti Park-šuma, te o upravi i gospodarenju tim šumama, među koje spada i Medvednica.

Organizacioni problemi

Upravni odbor PSH izabran na redovnoj godišnjoj skupštini 1952. g. bio je sastavljen od ovih članova:

Predsjednik: Laćan Marijan, potpredsjednik: Ivanović Boško, potpredsjednik: Mlać Dragutin, tajnik: Žic-Abrus Tonka, te referenti: za markacije: Klešić Dragutin, za vanarmijski odgoj: Pavlović Milutin, za propagandu: Rendulić dr. Miljenko, za zdravstvo: Hadžismajlović Haduška, za alpinizam: Žulić Stjepan, za špiljarstvo: Redenšek Vlado, za GSS: Krotin Dušan, za omladinu: Tomc Ivan, te kao članovi odbora: Masnec Franjo, Straga Ivan i Makek Ivan.

U nadzorni odbor izabrani su drugovi: Engl Joža, Pajalić i Miškulin.

Tokom vremena otpali su iz raznih razloga neki od izabranih drugova, i to drug Joža Engl se zahvalio, budući da je premješten za predsjednika Okružnog suda u Dubrovniku, drug Tomc, jer je premješten za predsjednika kotara u Karlovac, drug Ivanović Boško se zahvalio radi preopterećenosti poslom, drug Krotin radi studija, a drug Laćan formalno iz razloga studija, a u stvari uslijed neslaganja sa svim članovima odbora, drug Hadžismajlović otišao iz odbora radi nekorektnog odnosa prema nekim drugovima iz upravnog

odbora i drug Žulić radi toga, jer je izgubio povjerenje alpinista i time onemo-
guio suradnju u komisiji. Pajalić i Miškulin otpali su, i to prvi jer je bio
angažiran u društvu »Partizan«, a Miškulin zato, jer je bio u honorarnom rad-
nom odnosu sa Savezom, pa je u smislu zaključaka Plenuma 8. II. 1953. trebao
da otpadne. Straga Ivan kao izdajica domovine pobjegao je u Italiju. Makek se
radi terenskog rada i trajnog izbivanja iz Zagreba zahvalio. Na njihova
mesta kooptirani su drugovi, čiju kooptaciju je prihvatio djelomično Plenum
PSH u februaru 1953. a djelomice Savjet planinara zagrebačkih društava kon-
cem prošle godine.

U konačnom sastavu upravni odbor bio je sastavljen ovako:

predsjednik: Masnec Franjo, preuzeo dužnost početkom 1953. g.

potpredsjednik: Mlać Dragutin

tajnik: Žic-Abrus Tonka

za vanarmijski odgoj: Pavlović Milutin

za propagandu: Rendulić dr. Miljenko

za izdavačku djelatnost: Pero Lučić-Roki

za alpinizam: Brlečić Stjepan, primio dužnost koncem 1953. g.

za GSS: Rak Antun, s time da je pred kratko vrijeme Rak preuzeo referadu
skijaštva

za financije: Popović Dragutin

za omladinu: Bujan Ive

kao član odbora: Sudec Milan

u nadzorni odbor izabrani su za:

predsjednika: Kleščić Dragutin, te kooptirani članovi Šlegl Dean i Rački
Đuro.

Naravno da su ove česte promjene u upravnem odboru imale svojih nega-
tivnih posljedica, i nedostaci u radu Izvršnog odbora mogu se pripisati dobrim
dijelom baš toj činjenici.

To je imalo za posljedicu, da komisije nisu bile organizaciono učvršćene
i da one nisu bile stvarni nosioci rada u Savezu, da su pojedini članovi bili i
preopterećeni zadacima, dok se oni drugovi, koji su bili kooptirani, nisu uveli
u rad i upoznali sa problematikom.

U svom stilu rada Savez je imao nedostataka u tom, što je bio prisiljen da
se bavi takvim problemima kao što je upravljanje Tomislavovim domom,
koji je iscrpio desetak sjednica upravnog odbora dok konačno dom nije dove-
den u red.

Slično kao i u radu društava, koja su opterećena zadacima, i u Savezu je to
imalo za posljedicu da se je Savez manje bavio problemima pojedinih društava
njihovom organizacijom, učvršćenjem, omasovljenjem i t. d.

Ipak su najosnovniji zaključci iz godišnje skupštine i plenuma ispunjeni,
o čemu će se iznijeti u ovom refratu kada će biti govora o pojedinim sekto-
rima rada.

U ovom periodu imamo i pozitivnu bilancu u omasovljavanju planinarskog
pokreta i možemo danas reći, da se više ne nalazimo na silaznoj liniji po broju
članova.

U godini 1951. bilo je 60 planinarskih društava, dok je koncem 1952. godine
bilo 72 društva sa 17.500 članova, a koncem 1953. bilo je već 83 društva sa
19.298 članova. Danas imamo 85 društava.

Nova društva osnovana u toku 1952. godine bila su: 1. Liburnia-Zadar,
2. PD Benkovac, 3. PD Istra u Puli, 4. PD Oštrelj u Zlataru, 5. PD Vinkovci,

6. PD Hraščina Trgovište, 7 PD Medvednica Zagreb, 8. PD Sesvete Zagreb,
9. PD Stubičanin — Donje Stubice, 10. PD Straža, 11. PD Bitoraj-Sunger,
12. PD Raven.

Baš ova novo osnovana društva trebala su mnogo pomoći Saveza, koja nije uvijek i u pravo vrijeme stigla, tako da su neka od tih društava prestala djelovati kao Medvednica Zagreb, PD Straža i PD Raven.

Istina, trud nije bio sasvim uzaludan ni kod tih društava, jer bivši članovi djeluju dalje u okviru sekcije »Partizan« no smatramo da je ipak šteta što je jedna planinarska organizaciona jedinica, na koju se uložilo mnogo truda od strane Saveza prigodom osnivanja, nije uspjela održati, to bi sigurno uspjelo da je Savez pravovremeno intervenirao.

Novosnovana društva su:

1. PD Priroda Zagreb, 2. PD Javor Zagreb, 3. PD Knin, 4. PD Plješivica T. Korenica, 5. PD Gračac, 6. PD Rijeka, 7. PD 3. maj Rijeka, 8. PD Rikard Benčić Rijeka, 9. PD Lokve, 10. PD Pakrac, 11. PD Nova Gradiška, 12. PD Budinščina, 13. PD Skrad, 14. PD Jelengrad Kutina. Sva ova društva i danas djeluju, i većina ih je nastala direktnim angažiranjem Saveza i davanjem inicijative za osnivanje.

PSH je u Narodnoj republici Hrvatskoj po broju i masovnosti treća organizacija među ostalim fiskulturnim savezima. Od 107.000 članova, koliko ih ukupno okupljaju sve fiskulturne organizacije u Hrvatskoj, PHS ih ima 19.298 ili 18%. Na prvom mjestu je streljaštvo sa 28.000 članova, a na drugom »Partizan« sa 23.000 članova.

Planinarstvo u Hrvatskoj ne čini u odnosu na cijelu Jugoslaviju po broju društava i masovnosti onaj dio, koji bi mu pripadao obzirom da tradiciju planinarstva. Od 312 društava u PSJ, Hrvatska ima 85 društava, dakle jednu trećinu, a od 107.000 članova Hrvatska ima 19.300, dakle $\frac{1}{5}$.

Po socijalnom sastavu radnika ima cca 17%, radničke omladine 3%, službenika 31%, đaka i studenata 30%, seljaka 2% i ostalih 17%.

Muških ima 62,8%, ženskih 37,8%.

Po starosnoj strukturi članstvo je podijeljeno:

pionira do 14 godina 10,6% ili 2.068, što znači pozitivan porast od 2% u odnosu na prošlu godinu.

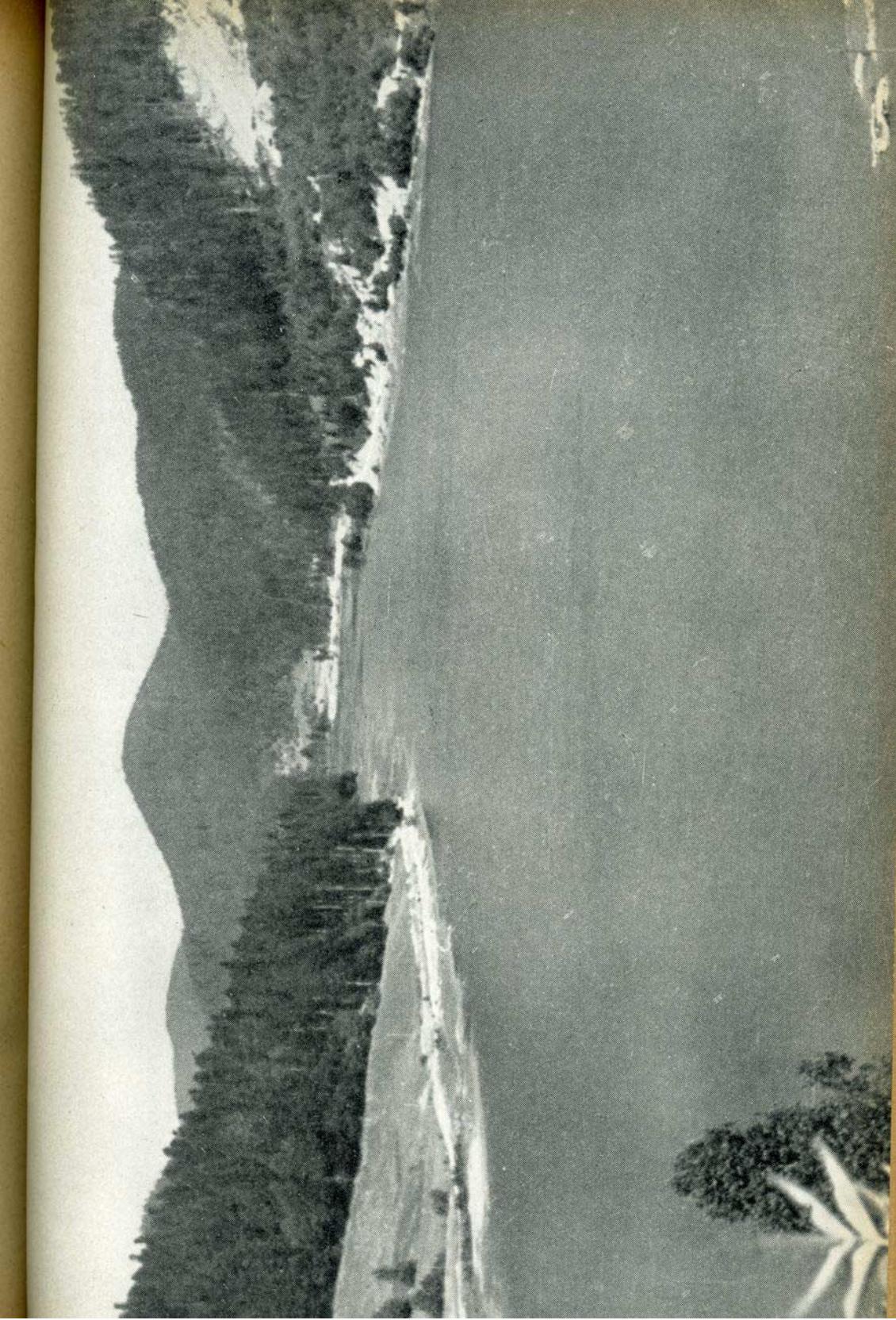
Omladine od 14 do 24 godine 16,9% ili 3.280, što predstavlja lagani pad u odnosu na prošlu godinu i

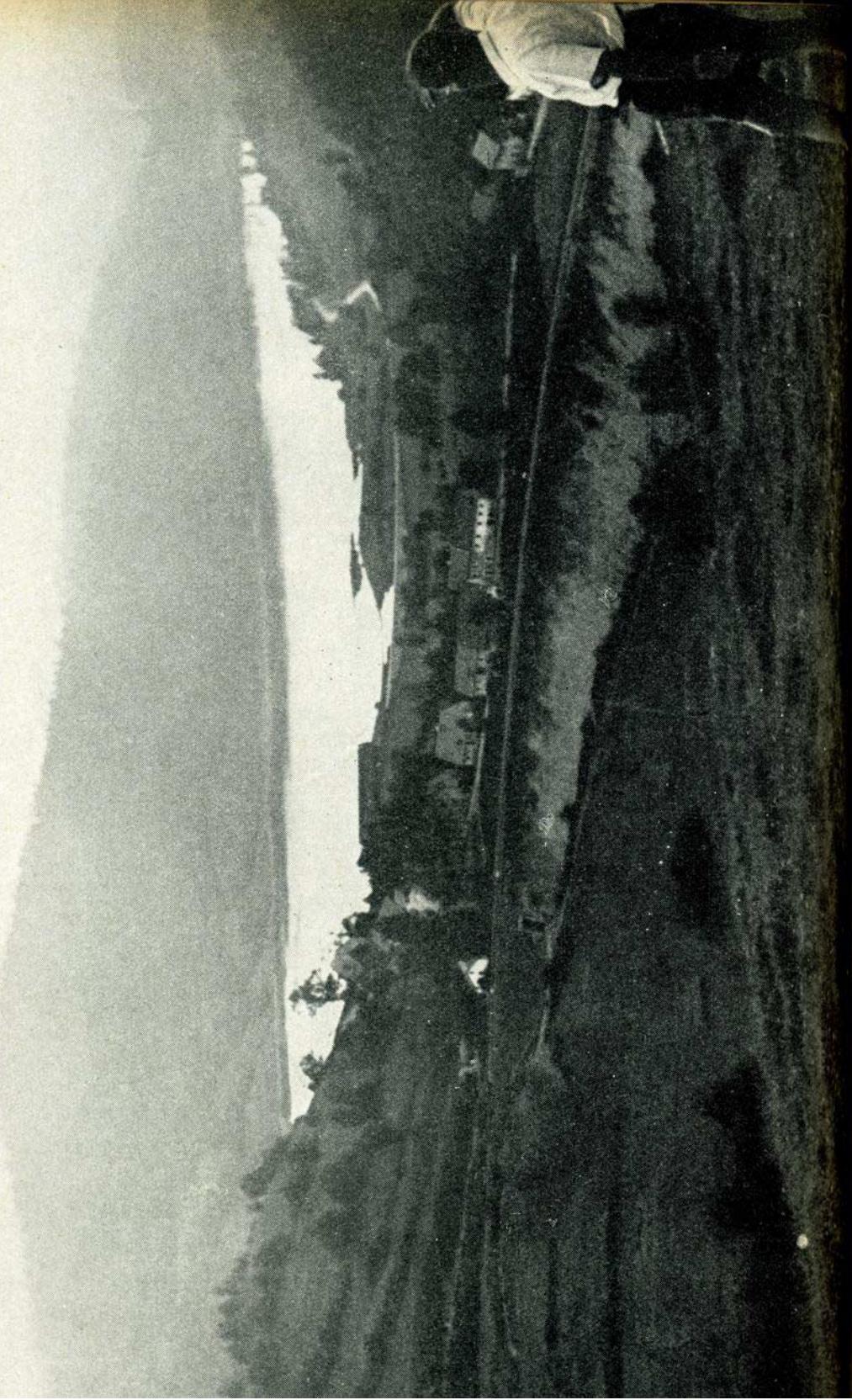
članova preko 24 godine 72,5% ili 13.950, t. j. za 5% porast u odnosu na 1952. godinu.

Dok je starosna struktura u našim društvima zadovoljavajuća, dotle je struktura po socijalnom sastavu nezadovoljavajuća; premalen broj radnika i radničke omladine ostaje kao stalni problem omasovljenja u našim društvima.

Značajnije uspjehe u tom postiglo je PD Osijek, koje je okupilo 19% radnika, kao i planinarska društva u Rijeci osnovana kod poduzeća Rikard Benčić, 3. maj i Torpedo, PD željezničar, koji ima 25% radnika i 25% đaka i PD Raša, koje je pretežno radničko rudarsko društvo. Rješenje tog problema treba tražiti u osnivanju planinarskih društava ili planinarskih grupa kod većih poduzeća, tamo gdje ima povoljnijih uslova za planinarstvo.

Spomena je vrijedno nastojanje druga Pipinića delegata PD Hraščina na ovoj skupštini, koji je upornim radom kao narodni učitelj uspio osnovati 1952. godine planinarsko društvo Hraščina, u kojem je okupio seoske učitelje, omla-

dinu i seljake i koji je u prošloj 1953. godini osnovao novo društvo u Budinšini, koje okuplja osim seljaka još i radnike rudare. Oba društva lijepo djeluju, izvršeno je nekoliko izleta i uspjelih tura, a društvo je izgradilo i jednu drvenu piramidu. Planinarska predavanja, koja su se održavala u tom društvu, bila su uvijek vrlo dobro posjećena.

Kontakt sa društvima održavao je Savez na taj način, da je gotovo redovito slao svog delegata na godišnju skupštinu društva. Dalje za vrijeme Titove štafete, gdje se neposredno pomoglo društvima, zatim povremeno se održavao kontakt prilikom predavanja, koja je organizirao Savez, a rijede se održavao kontakt s pojedinim društvima izvan ovih zgoda. Istina članovi Saveza bili su na terenu radi učvršćivanja organizacija i rješavanja pojedinih pitanja, i to nekoliko puta u Rijeci, Požegi, zatim u Splitu, Sisku i nekim drugim društvima, no takav kontakt nije bio stalni sistem u radu Saveza. Nažalost Savez nije bio u mogućnosti da izašalje delegata na sve skupštine zbog spriječenosti članova upravnog odbora. Tako nije Savez prisustvovao skupštinama u Varaždinu, u Jastrebarskom, na PD Sljemenu i drugim, pa možimo da se to uvaži.

Od organizacionih pitanja, kojima se je bavio Savez, treba spomenuti i Gradski odbor planinara, koji smo organizirali u gradovima Rijeci i Zagrebu. Međutim, doskora se pokazalo da takav gradski odbor, kao jedan organ u planinarskoj organizaciji nema uslova za to da bi ozbiljno djelovao kao stalni organ. Mislimo da ima premalo takvih zadataka, a da bi trebao stalni organ sa svojim upravnim odborom i skupštinom, jer se ne vidi dovoljno sadržine rada tih odbora.

Koliko nam je poznato i drugovi u NR Makedoniji došli su do sličnih zaključaka te su rasformirali gradski odbor planinara u Skoplju.

Umjesto stalnog organa, predlažemo savjetodavno tijelo u onim gradovima gdje postoji više planinarskih društava, s time da to tijelo bude sastavljeno od predsjednika i tajnika pojedinih planinarskih društava. Sastajao bi se prema potrebi a na inicijativu pojedinih društava ili jedamput mjesечно.

Na plenumu PSH održanom na Sljemenu 8. II. 1953. zaključeno je da se u Zagrebu oformi Savjet planinara, sastavljen od zagrebačkih društava. Tokom 1953. održano je nekoliko sastanaka tog Savjeta. Tretiralo se pitanje organizacije sleta na Plitvičkim jezerima, pripreme za proslavu 80-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj. Na tom sastanku je prihvaćena i kooptacija nekih članova upravnog odbora. Na posljednjem sastanku Savjeta dne 13. I. 1954. tretiralo se pitanje odnosa PD Zagreba prema Savezu.

Svi zaključci plenuma od 8. II. 1953. osim točke 1 i 9 izvršeni su. Pod točkom 1) bilo je zaključeno da se prije godišnje skupštine dostavi svim društvima tajnički i finansijski izvještaj, a pod točkom 9) da se izradi pravilnik o domovima i dostavi svim društvima. Prvi zaključak nije izvršni odbor naprsto vremenski dospio izvršiti, jer su pojedini članovi odbora bili opterećeni zadacima kao pripremama 80-godišnjice, organiziranjem Titove štafete, a osim toga tajnica saveza već je duže vremena bolešcu spriječena i konačno troškovi dostave iznosili bi preko 100.000 dinara. Referati sa godišnjih skupština stizali su sve do zadnjega časa, a mnoga društva još ni danas nisu dostavila zapisnik. Zaključak pod točkom 9) nije izvršen radi toga, jer je nastao problem kako u jednom propisu uskladiti princip radničkog samoupravljanja, sa dosadašnjim načinom upravljanja domovima od strane planinarskih društava što se u praksi počelo rješavati a što je teže formulirati u jednom pravilniku.

Toliko o radu Saveza na organizacionim pitanjima.

Planinarski savez djelovao je po liniji propagande u smislu zaključaka plenuma i godišnje skupštine. Svi zaključci na tom sektoru, izvršeni su.

U periodu od 1952. godine do danas Savez je neposredno organizirao 77 predavanja i to u 1952. 18, a u 1953. do danas 59 predavanja. Kao predavači nastupili su drugovi Pero Lučić-Roki, koji je ujedno održao najveći broj predavanja, drug Redenšek s predavanjima o špiljama, drug Mlač, te drugovi Blašković i Strašek.

Neka od ovih predavanja održana su izvan Zagreba, i to: u Jastrebarskom 3, u Hrašćini 3, u Konjščini, Zlataru, Varaždinu, Rijeci, Dugoj Resi, Kutini, Sl. Požegi, Samoboru i Ivancu po jedno.

Od predavanja održanih u Zagrebu, naročito su bila korisna ona održana u srednjim školama, u poduzećima i u domovima učenika u privredi.

Sada je, što se tiče predavanja u Zagrebu, to organizirano tako, da se redovito svakog tjedna u određenim domovima učenika održavaju predavanja.

Predavanja društвima izvan Zagreba bila su izvanredno korisna i rado primljena od strane članova društva. Međutim, koliko god je postojala želja Saveza, da u tom što više pomogne društvu, toliko je bilo i poteškoća kod organiziranja svakog predavanja. Predavači su većinom ljudi u radnom odnosu, dakle dobrovoljci, no njima nije uvijek moguće otkinuti se od posla, koji redovno obavljaju. Zato su i mogli dobiti pomoć u predavanjima samo mjesta, koja su u okolini Zagreba.

Savez je nabavio i vlastitu aparaturu za projektiranje ton filmova s uskom trakom za cijenu od 350.000.- din i za kratko vrijeme otkako posjeduje tu aparaturu prikazano je tjedno po 2 prikazivanja pred nekoliko hiljada ljudi ukupno.

Sa tamnom komorom uspjelo se utoliko što je prikupljena fototeka i dokumentacija Titove štafete za 1952. i 1953. i komplet izrađeni albumi, zatim dokumentacija Sleta i izrađeni albumi, koji su poklonjeni republičkim planinarskim savezima Slovenije, Srbije i Makedonije. Počelo se sa izrađivanjem, štaviše, izrađene su i 2 kolekcije crno-bijelih dijapositiva za predavanja, naročito o špiljarstvu, i učinjeni su prvi koraci za razvijanje i kopiranje color dijapositiva. Savez je imao namjeru da pošalje jednog stručnjaka na kurs u Beograd u zastupstvo Gaevert, da se nakon toga stvori centar za sve amatere, koji će raditi sa dijapositivima, što bi bio veliki doprinos za daljni razvoj propagande u svim planinarskim društвima.

Savez je nadalje nabavio i filmsku kameru za usku vrpcu sa svrhom, da se vlastitim snagama snime sve važnije zmode u planinarstvu, kao otvaranje domova, sletovi, manifestacije i t. d. Proći će naravno još jedno vrijeme, dok se ta djelatnost uhoda, jer treba i mnogo iskustva, a i materijal treba nabaviti iz inozemstva.

Tamna komora izradila je: 120 dijapositiva o špiljama, 100 colora sa poskusima, 2 albuma ljepote Hrvatske namijenjene PS Slovenije i Srbije, 1 album predsjedniku sabora Vl. Bakariću o špiljama, 1 album Titove štafete sa 70 slika, 2 albuma o Sletu u Plitvicama. U zajednici sa PD Zagrebom snimljen je na usku vrpcu film o Sletu na Plitvicama.

Najveća akcija na tom sektoru bio je svakako Slet planinara Hrvatske održan 27. jula 1953. u Plitvicama.

Iako kod sastavljanja budžeta za 1953. godinu slet nije bio predviđen, jer je odluku o tom donio Plenum od 8. februara 1953., ipak je virmanom fi-

nancijskih sredstava s drugih pozicija uspjelo osigurati barem najnužnija sredstva za održavanje ove manifestacije.

Svrha ove manifestacije bila je privući što veći broj učenika planinara i simpatizera planinarstva, na proslavu Dana Ustanka, što je u cijelosti i uspjelo. Na sletu je učestvovalo preko 2.000 ljudi, od kojih je 1200 bilo smješteno u planinarskom logoru pod šatorima.

Kod otvaranja sleta govorio je pored planinara i predstavnika PSJ i predstavnika ostalih republičkih Saveza i sekretar organizacije SK u Titovoj Korenici.

Učesnici sleta posjetili su Ličku Plješivicu, a jedan dio delegata i predstavnika iz drugih republika uputio se u Titovu Korenicu, gdje je položen vijenac na spomenik Marka Oreškovića.

Slet je protekao u potpunom redu, kod čega je došla do izražaja organizaciona sposobnost i discipliniranost planinarskih organizacija. Iz knjige utisaka, u koju su se upisivali gotovo svi učesnici, a i iz izvještaja sa godišnjih skupština vidi se, da je taj događaj ostao u najugodnijoj uspomeni kod svih planinara i da bi ovakve planinarske manifestacije trebalo priredivati svake godine.

Za uspjeh sleta zasluga su u prvom redu sva ona planinarska društva, koja su uspjela dovesti veliki broj svojih članova i održati disciplinu na zamjernoj visini.

Nadalje velika zasluga pripada i PDS Velebit, i mladom društvu srednjoškolaca PO Javor, čiji su članovi najpožrtvovnije izvršili sve pripreme oko uređenja logora, što je iziskivalo ogroman trud i rad od 10 dana, danju i noću.

Također treba istaknuti i rad stručnih sekcija PD Zagreb markacione i sekcije vodiča, koje su preuzele markinjanje putova i rukovođenje izletom na Ličku Plješivicu.

Isto to vrijedi i za članove PDZ koji su izvršili zadatke: GSS na Sletu i organizaciju transporta.

Planinarski savez je organizirao u Zagrebu također i 2 predavanja M. Herzoga u godini 1952. o osvajanju Annapurne i 1 predavanje Ch. Wyliea u 1953. o usponu na Mount Everest.

Unatoč tome, djelovanje propagande ostalo je dosta skučeno i rezultati nisu ne zadovoljavaju. Pored objektivnih poteškoća, koje treba svakako uvažiti, a to su vrlo oskudna novčana sredstva za poduzimanje akcija od većeg značaja, ima i subjektivnih momenata, a to je ljubomornost pojedinih planinara, da materijal čuva za sebe, jer je to njegova svojina, teško se dolazi do uspjelih snimaka bez plaćanja autorskog prava i t. d.

Bilo bi iluzorno očekivati i u budućem periodu da će se moći društvima pružiti neku veću pomoć u predavačima, nego je to bilo do sada. Takva pomoć moguća je za obližnja mjesta, gdje se može skoknuti poslije dnevnog rada, međutim u udaljenija mjesta ne može se doći bez znatnih troškova dnevnicu i puta. Zato će se društva trebati orientirati na predavače iz svojih vlastitih redova, a materijale za predavanja naći će u izobilju u našem časopisu »Naše Planine« i knjizi »Kroz visoke planine«.

Konačno, kad se govori o propagandi u društvima, onda se obično drži uobičajenih formi rada, kao predavanja, film, fotosekcija. Međutim, propaganda se ne smije usko shvatiti. Kod toga treba tražiti sve one forme, koje su u stanju da oduševe dio po dio onih ljudi, koji još danas nemaju smisla za pla-

ninarstvo, a to je priređivanje propagandnih izleta, logoravanja, organiziranje propagandnih skijaških takmičenja za pionire, za omladinu i t. d.

U tom smislu treba i u društвima veću pažnju posvetiti i veću važnost pridati sektoru propagande i ne svoditi je na obavljanje tehničkih poslova oko uređenja ormarića, oko fotosekcija i t. d., što je obično slučaj. Naravno, i to je jedan od poslova propagande, ali time se propaganda ne iscrpljuje. Treba napomenuti, da su na svojim godišnjim skupštinama društva malo tretirala pitanje propagande i izbora sredstava za populariziranje planinarstva.

Izdavačka djelatnost.

U izdavanje »Naših planina« uloženo je mnogo truda i nastojanja da list po opremi i sadržaju bude što bolji.

List je u 1953. izlazio u nakladi od 1500 primjeraka, a izdavali smo ga u dvo- i tro-brojevima, ali sa 368 stranica, što znači za 16 stranica manje nego što bi izašlo da se je izdavao u jednobrojevima po 32 stranice.

Ove godine izlazi u jednobrojevima po 48 stranica, pa će do kraja godine izići na 576 stranica. Nakladu smo povisili na 2000 primjeraka, jer je za list porastao interes raznih škola u našoj i u drugim republikama.

Na svim većim plenumima i kongresima geografa u zemlji bile su »Naše planine« pohvaljene i preporučene nastavnicima, kao pomoćno sredstvo u nastavi.

Krajem 1953. godine bilo je 1050 stalnih pretplatnika, oko 100 kompleta prodano je knjižarama, a raspoloživih kompleta ima 350. Od ostalih godišta ima još mali broj kompleta iz 1952. i 1951. godine, dok iz 1950. i 1949. više uopće nema.

Ove smo godine otpremili bibliotekama raznih škola po republikama oko 600 primjeraka, za koje nismo sigurni da će svi ostati stalni pretplatnici. U inozemstvo šaljemo 6 kompleta u zamjenu i na prodaju.

Kod izdavanja lista pokazala se jedna negativna pojava, a to je zakašnjanje u izlaženju u prošloj godini. Jedan od uzroka je prenatrpanost poslom i poteškoće sa strujom u tiskari »Ognjen Prica«, a drugi je problem koji ima uredništvo s nabavljanjem materijala. Uredništvo je prisiljeno da se oslanja uglavnom na jedan ograničen broj suradnika, jer je velik broj prispjelih priloga gotovo neupotrebiv za štampu. Nastoje se osim toga, da se članci uvrštavaju prema sezoni ili posebnoj prilici. Često se puta dogodi, da se urednik nađe pred problemom zbog slabog sadržaja, pa za to radije čeka i urgira neki obećani bolji članak, nego da izađe iz štampe sasvim mršav broj. Izdavanje »Naših planina« u jednobrojevima s povećanim brojem stranica povećalo je i troškove izdavanja, pa smo bili prisiljeni pojednostaviti opremu naslovne stranice, koja se ionako uvezivanjem godišta uništava.

List nije uspio pribaviti štampanje reklama poduzećâ, što bi osjetljivo smanjilo troškove izdavanja. Ovo je bio rezultat slabog zalaganja i pomanjkanja razumijevanja za planinarstvo kod odgovornih rukovodilaca u poduzećima.

Kroz rad na izdavanju lista uredništvo lista je zapazilo nekoliko karakterističkih slabosti u radu naših planinarskih organizacija. U rubrici vijesti iz društava javljaju se uvijek ista društva, a to su samo ona najagilnija kao PD Zagreb, Željezničar i Velebit. Druga se javljaju sporadično, dok se većina, a naročito ona iz pokrajine, uopće ne javljaju. Iznimku čine društva u Varaždinu,

Splitu, Kutini i Hraščini. Dok s jedne strane Savez ulaže mnogo novaca da list održi na visini, koja bi odgovarala tradiciji planinarstva u Hrvatskoj, dok uredništvo sa suradnicima ulaže u tom smjeru znatne napore, dотle velik broj našeg članstva ne posjeduje ni najmanji smisao za ovu stvar, što je upravo rezultat slabog planinarskog rada u većem broju društava, kao i skrajnjeg nehaja upravnih odbora tih društava. Karakteristično je i to, da pored prošlogodišnjeg zaključka plenuma na Sljemenu, da svi odbornici moraju biti pretplatnici lista, pretplatilo se u 1953. godini veoma mali broj odbornika. Zato bi trebalo usvojiti prijedlog, da se pošalje svakom društvu onaj broj primjeraka, koliko ima odbornika, umanjen za broj već pretplaćenih. Time bi se pretplata povisila za 600 pretplatnika. U protivnom bi trebalo donijeti zaključak da list izlazi ne mjesечно, nego rjeđe, i to u smanjenoj nakladi, jer ako funkcione planinarske organizacije ne zanima planinarska štampa, kako to možemo očekivati od članstva.

Trebalo bi konačno shvatiti puni smisao izdavanja ovakvog lista, pogotovo danas, kada osim svega, planinarski listovi Srbije, listovi Bosne i Hercegovine izlaze još vrlo rijetko i kada je naš list jedini časopis, koji redovito opisuje planine i krajeve čitave FNRJ.

»Naše Planine« će u čitavoj jubilarnoj godini imati značaj 80-godišnjice hrvatskog planinarstva, pa su osim ostalih vidnih znakova uvele i posebnu rubriku »Iz prošlosti hrvatskog planinarstva«.

Ostala izdanja.

U godini 1954. izradit će se poseban jubilarni broj »Naših planina, pa se povijaju sva društva da pokrenu članstvo na suradnju.

Povodom istog jubileja započeti su pripremni radovi na izdavanju jednog vrednijeg priloga planinarskoj literaturi. Autori ove knjige bili bi dr. Branko Gušić i dr. Marijana Gušić, poznati planinarski radnici i stručnjaci na polju geografije i etnografije. Knjiga bi nosila naslov »Dinarske planine i ljudi u njima«, a bila bi opremljena prvorazrednim fotoprilozima iz Dinarskih planina i života ljudi u njima. Zamišljeno je, da bi zbog velikog interesa, koji za našu nemiju vlada u inozemstvu, izdali dio naklade na engleskom jeziku.

Ove godine nismo izdali planinarski kalendar, zbog ograničenih finansijskih sredstava, a osim toga bila bi glavnina sadržaja uglavnom ista kao i u prethodnih godina. Snižena je cijena karti Gorskog kotara u knjizi Kroz visoke planine na cijenu koštanja. Društva bi se trebala više zainteresirati za ovu iniciju, iz koje mogu, osim ostalog, crpsti građu za razna planinarska predavanja.

Stručni tečajevi.

1) Početkom 1953. organizirao je Savez pod rukovodstvom druga Boška Ivanovića alpinistički tečaj u Julijskim alpama. Na tečaju je sudjelovalo 37 članova iz planinarskih društava uglavnom izvan Zagreba.

Učesnici su polazili obuku alpskog skijanja i GSS. Tečaj je završen s vrlo dobrim rezultatima, a učesnici tečaja danas uspješno djeluju u društvima.

2) U proljeće 1953. organiziran je tečaj na Sjevernom Velebitu sa ciljem, da učesnici postanu vodiči u našim planinama. Tečaj je bio vrlo dobro organiziran, a učestvovalo je na njemu 18 tečajaca, uglavnom najaktivnijih članova iz raznih društava iz Zagreba i unutrašnjosti. Tečajem je rukovodio drug Stjepan Žulić.

3) Značajan je tečaj za organizaciju zimskih tura, koji je priredila Međunarodna unija u Švicarskoj i pozvala Savez Hrvatske da učestvuje s 1 članom na trošak Unije i dva člana na naš trošak. Učesnici su bili drug Pero Lučić-Roki, kojega je pozvala Unija, a Savez je uputio bivšeg referenta za alpinizam druga Žulić i referenta za GSS druga Raka. Rezultati tog kursa bili su za nas od velike koristi. Žulić je uspješno organizirao kurs na Velebitu, dok je kroz čitavu zimsku sezonu drug Rak održavao tečajeve omladinskim skijaškim grupama na Oštretu i Medvednici, a drug Pero Lučić-Roki održao je s vrlo uspјelim snimkama u koloru 20 predavanja u raznim našim društvima i pučkim sveučilištima.

Snimljen je tok tečaja, tako da se iz predavanja može pratiti njegov rad.

4) Omladinska komisija organizirala je u Zagrebu tečaj nazvan »Planinarska škola« u trajanju od mjesec dana. Predavači su bili naši najpoznatiji planinari, a na tečaju bilo je 140 učesnika omladinaca, uglavnom srednjoškolaca. Svrha tečaja bila je da okupi mlade ljude i da ih upozna s osnovama planinarstva. Na tečaju je održana nastava iz povijesti planinarstva, poduka o poнаšanju u planinama, o opremi planinara, GSS i t. d.

Za vrijeme kursa održane su i praktične vježbe sa provjeravanjem znanja iz topografije, orijentacije i t. d., a kao završna tura bio je za bolje planinare upriličen pohod na skijama kroz Gorski Kotar od Ogulina do Delnica.

Ovo su najznačajniji tečajevi u 1953. Međutim, bilo je još niz manjih tečajeva i praktičnih vježbi za alpiniste i članove GSS koje su organizirale komisije pri Planinarskom savezu Hrvatske.

Treba spomenuti i brojne tečajeve, koje su održavala društva. Velika je šteta da se u ovom referatu ne može dati potpuna i iscrpna analiza toga velikog broja tečajeva, dokumentarna i sa svim podacima. To bi bilo sada od ogromne koristi za budući rad planinarstva, ali i ovdje se mora istaći, da većina društava nisu skloni dostavljati izvještaje. Tako je veliki broj društava imao skijaške tečajeve kao PD Sljeme, PD Zagreb, PD Velebit, PD Željezničar, PD Varaždin, PD Osijek, PD Rijeka, PD Krapina, zatim tečajeve iz čitanja karata kao PD Risnjak i t. d.

Orijentacija planinarskih organizacija na stručne tečajeve pravilna je, pa makar i oni iziskivali i velike materijalne troškove. Može se naglasiti samo to, da bi stručni tečajevi trebali biti u centru pažnje svake planinarske organizacije, koja ima uvjeta i mogućnosti za to. Naravno, za sada treba organizirati tečajeve u prvom redu za rukovodioce planinarskih akcija i osporobiti ih da mogu djelovati u svojim organizacijama.

Dobar planinar pored fizičke kondicije mora neminovno raspolagati i nizom drugih znanja; da poznaje planine i zemljište, da ima osnovno znanje iz topografije, da pozna tehniku postavljanja logora i bivaka, dobro poznavanje planinarske higijene i sanitetske službe.

Sva ova znanja nužno su potrebna svakom planinaru a isto tako i svakom borcu, vojniku. Tu naš stručno sportski rad u priličnoj mjeri odgovara i zadovoljava najosnovnijim potrebama vanarmijskog vojnog odgoja.

Nepotrebno je ovdje iznositi, koliko je rad na vanarmijskom odgoju nuždan, jer je to već mnogo puta isticano. U prošloj godini bilo smo već u situaciji da trgnemo oružje i da se mobiliziramo za obranu naše zemlje. Ne trebamo se zanositi nikakvim iluzijama, da danas sutra ponovo ne ćemo doći u situaciju da branimo našu domovinu. U sklopu općih napora, koje u pravcu obrane čini naša zemlja, naša organizacija ne bi smjela zaostati. Nama je to sve uto-

liko lakše, jer nam se rad na čvrstom planinarskom uzdizanju članova po-klapa s radom na vanarmijskom odgoju. Tu je smisao naših stručnih tečajeva, koji su osim toga potrebni i kao kulturno i tehničko dopunjene naših znanja i snalaženja u prirodi i za vrijeme mira, za vrijeme provođenja organiziranih izleta u planinama i organiziranih odmora u planinama.

Naši članovi, koji polaze spomenute tečajeve, trebaju biti rukovodioci i organizatori orijentacionih marševa, logorovanja i masovnih partizanskih marševa, pa sve do običnih tura. Ovako organiziran planinarski rad privlači u naj-vjećoj mjeri omladinu u planinarstvo zato, jer je svaka ovakva akcija živa i puna dinamike. Zato je i omladina imala najviše rezultata u ovakvim akcijama. Omladina PD Susedgrad održala je logorovanje na Plitvicama sa 40 omladinaca, akcijom su rukovodili stručni nastavnici — članovi uprave društva. Omladinci PDS Velebit organizirali su i prenijeli prošle godine Titovu štafetu kroz Gorski Kotar od Drežnice do Delnica. Oni su također organizirali 2 orijentaciona marša sa oko 150 članova, i sudjelovali na međuuniverzitetском orijentacionom maršu u Beogradu sa 10 ljudi, organizirali su također prošle godine 5 tura u Makedoniju, Crnu Goru, Alpe i Gorski Kotar sa preko 150 ljudi. Na preko 30 logorovanja sudjelovalo je 700 omladinaca. Konačno slet na Plitvicama bio je također doprinos vanarmijskom odgoju. To je bilo do sada najmasovnije logorovanje. Manja logorovanja izvršila su planinarska društva »Plješivica« iz Jastrebarskog na Japeticu, PD Karlovac imao je vrlo uspjelo logorovanje sa 40 omladinaca na Plitvicama, PD Požega na Jankovcu, PD Vrbovsko, PD Željezničar, PD Risnjak, i PD Javor. Partizanski marš priredilo je PD Sljeme (poštari) iz Zagreba pod nazivom Tragom 5. ofenzive.

Alpinizam

Komisija za alpinizam, u razdoblju od prošlogodišnjeg plenuma do konca 1953. proživiljavalna je krizu zbog čestih promjena u osobama rukovodilaca komisije za alpinizam. Stjepan Žulić morao se povući zbog toga, što su ga alpinisti smijenili, a novozabrani rukovodilac drug Zergollern doskora se povukao zbog preopterećenosti u svojim redovnim dužnostima. Sadašnji referent preuzeo je dužnost u listopadu 1953., nakon što je bio izabran na plenarnom sastanku alpinista.

To se odražavalo u radu alpinističkog odsjeka, a i o radu tih odsjeka postoje slabi podaci, tako je i ovaj dio referata morao u tom dijelu biti oskudan.

Na terenu u unutrašnjosti djeluju slijedeći odsjeci: AO Rijeka, Jastrebarsko i Varaždin, a u osnivanju AO u Splitu. Ovi odsjeci imaju 4 alpinista i 10 pripravnika, dakle vrlo mali broj. Među ovima najljepše uspjehe imao je AO Rijeka, koji je osim penjačkih uspona na Kleku i našim Alpama izveo 2 uspona u inozemstvu, i to na Mont Blanc sa 6 učesnika bez stranih vodiča i uspon na Grossglockner sa 7 učesnika. Taj AO posvetio je mnogo pažnje zimskoj tehnici penjanja.

Dosada je kroz razne škole, tečajeve i slično, koje je organizirala komisija za alpinizam prošlo preko 60 učesnika iz unutrašnjosti, međutim rezultati njihova rada nisu vidljivi. Ti ljudi, na koje se utrošilo i truda i materijalnih sredstava i vremena, trebali bi zapravo biti nosioci planinarstva i alpinizma u svojim društvima.

Bolja je situacija u alpinizmu u Zagrebu.

Ovdje je registrirano 6 odsjeka, od toga alpinistički odsjeci u PD Zagrebu, Velebitu i Željezničaru, koji skoro u cijelosti ispunjavaju svoje alpinističke i planinarske zadatke, dok alpinistički odsjeci »Grafičara« i »Runolista« samo povremeno djeluju u alpinističkom radu

U ovih 5 odsjeka registriran je 31 alpinist i 37 pripravnika. U komisiji je registrirano da u Zagrebu djeluje 6 instruktora i 10 pomoćnih instruktora. I ovo je premalen broj aktivnog članstva, no postoji mogućnost da se taj broj poveća, jer imade priličan broj onih, koji će doskora polagati ispite za pripravnike i alpiniste.

AO PD Zagreba, Velebita i Željezničara imali su lijepe uspjehe: Penjačkih uspona izvršeno je 174, zatim 204 uspona iznad 2000 met., zimskih uspona preko 2000 met. bilo je 138 i 167 uspona iznad 3000 i 4000 met. Svi usponi iznad 3000 i 4000 met. izvedeni su naravno u inostranstvu, što znači da su naši alpinisti u velikoj mjeri svladali alpinističku tehniku u snijegu i ledu.

Osim alpinističkih uspona, članovi alpinističkih odsjeka izvršili su i cijeli niz planinarskih tura po svim planinama naše domovine. Oni su održali niz sastanaka sa predavanjima, teoretske tečajeve i praktične vježbe, sa orijentacionim marševima, skijaškim trkama i sl.

PSH dao je pomoć alpinističkim odsjecima i to PD Željezničaru 10.000 Din, PD Z-u 15.000 Din u 1953. godini, a u 1954. ponovo AO PD Željezničar 10.000 i PDZ 15.000, a odobreno je AOPD Velebitu 15.000 Din. Osim toga PD Velebitu dodijeljena je za nabavu penjačkog užeta svota od 13.000 Din. Za pripremu alpinista pred odlazak u Francusku dodijeljena je AO Velebita i AO Zagreba svota u iznosu od 12.000 Din.

Osim izvršenih tečajeva, komisija je imala u planu i druge tečajeve za alpiniste, međutim nije izvršila postavljeni plan zbog toga što su finansijska sredstva predviđena za te svrhe utrošena u druge svrhe, naročito u već spomenuti Slet na Plitvicama.

Plan rada komisije za iduću godinu je prilično velik i uglavnom je posvećena pažnja školovanju početničkog kadra i na podizanje alpinizma. Za taj plan su uglavnom osigurana i finansijska sredstva.

Nadalje u ovoj godini će nekolicina naših alpinista, ukoliko će ispunjavati uslove, sudjelovati u ekipi jugoslavenskih alpinista, koja će praviti kvalitetne uspone u Francuskim Alpama, a organizaciju toga ima komisija za alpinizam pri PSJ. Nadalje u planu je izgraditi bivak na Kleku, osnovati u suradnji sa alpinističkim odsjecima u Zagrebu GSS, koja će djelovati samo na alpinističkom terenu. Konačno, povećati suradnju sa odsjecima u unutrašnjosti te obići i pomoći alpinističkim odsjecima u unutrašnjosti.

Gorska služba spasavanja

U okviru PSH djeluje Gorska SS organizirana prema našim prilikama za pružanje pomoći unesrećenim planinarima. Organizaciju GSS čini 8 ekipa, koje su formirale svoje obavještajne točke kao i stanice. Izvan Zagreba djeluju ekipa PD Varaždin, koja ima područje Kalnika, Ivančice i Ravne Gore, PD Japetić iz Samobora preuzeila je u zajednici sa PD Željezničarom Samoborsko gorje, a PD Jastrebarsko preuzealo je Japetić i dio Žumberka. Medvednica je podijeljena na 4 sektora i to: sektor PD Zagreba, PD Velebita, PD Grafičara i PD Runolista. Na tom području ima 9 obavještajnih

točaka, tako da je ove godine bila dobro organizirana pomoć unesrećenim skijašima.

Za članove GSS izrađene su posebne legitimacije i značke a načinjen je i novi Pravilnik.

U Sloveniji je održan tečaj GSS, koji je organizirala Planinska Zveza Slovenije, na kojem je učestvovalo 7 drugova iz raznih društava, koja imaju ekipe GSS. Sve ekipe u NRH održale su tečajeve prve pomoći.

Nabavljeno je: 5 čamacu za snijeg za spasavanje, 1 sklopiva nosila, torbica za prvu pomoć, zavojni materijal, vata, šprice, za injekcije i prilična količina lijekova, koje je dala Tvornica Pliva Zagreb.

Ekipe GSS sudjelovale su u ovim akcijama: Prijenos unesrećenih koji su imali frakture nogu na skijanju (13 slučajeva), prijenos unesrećenih kod 4 teška slučaja unesrećenja, koja su imala za posljedicu smrt unesrećenog i 150 slučajeva pružanja prve pomoći u lakšim ozljedama. Još nisu sve stanice u dovoljnoj mjeri opskrbljene materijalom.

Ekipe GSS trebale bi se proširiti na cijelo područje naše republike. Platak postaje sve više jedan važan naročito zimski centar; obzirom na sve veću popularnost Biokova, Velebita i drugih naših planina, javlja se potreba što solidnije organizacije GSS-a.

U posljednje vrijeme dogodilo se nekoliko teških planinarskih nesreća, od kojih su 3 završile smrću naših mladih alpinista. U godini 1953. izgubili su svoje mlađe živote alpinisti Ivo Babić-Gjalski, Milan Šafran i Mladen Škreb.

Kad se govori o planinarskim nesrećama a pogotovu onima, koje zadese alpiniste, onda je veoma teško dati ocjenu uzroka, odnosno krivca odredene nesreća, a da se kod toga ne dođe u položaj površnog ocjenjivača, kao što su to novinski reporteri — senzacionalisti, koji o planinarstvu pišu samo onda kada se događa nesreća, a kada se naši alpinisti vraćaju sa uspjelih tura, na kojima su snaga i čvrsta volja čovjeka pobjedivale prirodu u njenim najkraćim oblicima, onda takve pobjede uopće ne registriraju. Kod spomenutog ocjenjivanja treba prvenstveno imati na umu, da je alpinizam osebujan sport, ako je uopće sport. Teren alpinizma nije ring ili neki stadion, na kome iznemoglog natjecatelja dočekaju sa svom mogućom njegom i lijećnicima. Alpinista nije natjecatelj, koji na borilištu može odustati kad god to zaželi.

Alpinisti se bore s najkrućom prirodom, u kojoj često nema uzmaka. Kod uspona određenim smjerom u stijeni rješava alpinist problem prolaza, preko ili mimo najtežih mjeseta. Mora biti savršeno hladnokrvan i sabran, pored velikog iskustva, poznavanja tehnike i posebnog smisla za orientaciju u stijeni. Veoma je čest slučaj, da se u stijeni možeći samo naprijed, odnosno gore i da nema ni pomisli na povratak. Povratak ili uzmak mogao bi značiti sigurnu smrt. Osim toga nepredvidive teškoće kao oluja, lavine snježne i kamene, sve su to faktori, koji alpinizam čine zaista s jedne strane i najopasnijom granom planinarstva. To je činjenica i tu se ne da ništa izmijeniti.

Zanimljivo je da se u posljednjim slučajevima radi o nesrećama, koje su se dogodile na mjestima koja nisu nešto osobita. U prvom se slučaju radi o nesreći u jugoistočnoj glavi Kleka, koja je ustvari teška, ali su njome prolazile već i žene alpinisti. Druga se nesreća dogodila iznad Kotora, na mjestu, gdje teškoće nisu bile velike osim što je unesrećeni bio potpuno sam. Treća nesreća dogodila se u Prenju na običnom putu, istina za vrijeme mećave, ali zar bi mećava za normalnog alpinistu trebala predstavljati neku izvanrednu teško-

ću. Ovdje se izgleda radilo o nekoj težoj grijeski u organizmu unesrećenog a koji je inače bio dobar športaš uopće (veslač).

Međutim postoji jedno veoma važno i još uvijek nedovoljno ozbiljno rješeno pitanje, a to je sprečavanje planinarskih nesreća. Kad se nesreće događaju alpinistima i grupama koje krenu u planinu veoma dobro opremljeni, s bogatim iskustvom i kondicijom, kako se tek ne će događati nesreće običnim izletnicima, koji se upute u Alpe sa niskim cipelama ili ljeti u Prenj sa kupališnom opremom, pa nastupom nagle promjene dolazi do čestih nesreća (2 Slovenke u Prenju smrzle se u mjesecu kolovozu).

Trebalo bi veoma ozbiljno pristupiti liječničkom pregledu alpinista i to ne površno i samo zbog kartona, već sasvim detaljno, pa bi se unaprijed znalo, da se određeni alpinist ne smije izlagati izvanrednim naporima. Osim toga članovi GSS trebali bi proći višemjesečni kurs davanja prve pomoći, jer nije dovoljno znati imobilizirati slomljene udove, odnosno skinuti unesrećenog iz stijene, već je u stvari najvažnije ono dalje a to je, pravilno transportirati i pružiti efikasnu i pravilnu pomoći, jer je bilo slučajeva, da smrt nastupa baš uslijed nestručnog davanja pomoći i lošeg transporta.

Ovako bi otprilike trebalo gledati na planinarske nesreće i imati kod toga na umu, da to što su alpinizam i planinarstvo stvarno skopčani sa izvjesnim opasnostima, da to ne smanjuje njihovu vrijednost i da neobjektivno gledanje na opasnosti i nesreće označuju neku vrstu natražnjačkog pogleda na vjekovno svojstvo pozitivnih ljudi, koji su imali i imaju smisla za otkrivanje i borbu s prirodom. Alpinizam odgaja potpuno čvrstog čovjeka, a uz takav odgoj nužno mora biti i opasnosti.

Da u povijesti čovječanstva nije bilo odvažnih i samoprijetornih ljudi ne bi nikada bilo velikih otkrića, ne bi bilo ni pobjede najvišeg vrha svijeta.

Ovo međutim ne znači, da se slažemo sa izvjesnim lakomislenim pohodima u visoke planine, bez iskustva, opreme, ozbiljnosti, odsustva pravog osjećaja drugarstva i poznavanja vlastitih sposobnosti.

Špiljarstvo

Broj aktivnih špiljara u raznim društвima iznosi oko 40.

Članovi špiljarskih sekcija do sada su obišli 135 špilja i ponora, koji su većim dijelom izmjereni. Tako su u zagrebačkoj okolici obišli 11 špilja, u Žumberku i okolici Samobora i Karlovca 7 špilja, u Zagorju 6, u okolici Tounja 4, u Gorskom Kotaru 7, na Plitvičkim jezerima 24, u okolici Perušića 7, Studenca 21, u širem području Like 12, na području Velebita 5, Velike Paklenice 14 i Istre 21.

Članovi špiljarskih sekcija sudjelovali su na poziv Konzervatorskog Zavoda u obilasku špilja i ponora Nacionalnog parka Velika Paklenica, a na poziv NOK u Otočcu pregledali su špilju Obljaj u Brezovcu.

Komisija je prikupila i velik broj fotografija iz naših špilja, tako da sada Planinarski savez posjeduje bogatu zbirku dijapositiva, koji služe za predavanja o špiljama. Bilo bi korisno, kada bi se u svim društвima razvila akcija i prikupile snimke o našim špiljama, kako bi se fototeka Saveza kompletirala ili izradili dijapositivi.

Danas je u PSH registrirano 6 špiljarskih sekcija i to: PD Zagreb, PD Željezničar, PD Javor, PD Rudar u Raši, PD Mosor u Splitu i PD Dubrovnik.

Vrlo aktivna je špiljarska sekcija PD Željezničar, ali održava slabe veze s komisijom pri Savezu. Aktivna je bila prošle godine sekcija PD Zagreb, jer je upriličila 2 ekskurzije u špilje u krške krajeve, a na Medvednici je rada na uređenju špilje i 500 stuba, koje su prozvane po agilnom špiljaru »Horvatovе stube«.

Treba istaknuti da planinari u Perušiću, iako nemaju špiljarsku sekciju, rade na zaštiti svojih špilja, jer su izradili vrata i zatvorili špilju Samograd. Planinari u Karlovcu preuzezeli su na sebe brigu da se zaštiti i zatvoriti špilja Vrljoka u Brlogu. Planinari sekcije brodogradilišta iz Splita rade na uređenju ljepe špilje Vranjače na Mosoru, koju će osvijetliti električnim svjetlom.

Kod nas ima dosta pojedinaca, koji se interesiraju špiljarenjem, ali oni su međusobno nepovezani i rasijani, a osim toga za vođenje sekcije treba upućeniji član. Da bi se potakao interes za špiljarstvo u našoj republici, gdje ima toliko špilja da spadamo među najbogatije zemlje sa špiljama, PSH namjerava organizirati jedan špiljarski tečaj.

Početkom 1953. održavao se je I. Jugoslavenski speleološki kongres u Postojni, na kojem su prisustvovali delegati naših speleoloških sekcija. Zaključkom ovog kongresa osnovat će se kod nas speleološko društvo, u koje će biti uklanjeni svi špiljari, a prema tome i špiljarske sekcije.

Naše sekcije, kojih su članovi mahom amateri, mnogo pridonose nauci, koja će se koristiti njihovim radom. Veliko naučno bogatstvo leži pod špiljskom glinom, a fauna naših špilja ponajviše su naši endemi. Tako je naš član, drug Redenšek, našao u ličkim špiljama jednog kukčića dugog 2 i pol milimetra, koji do tada nije bio poznat u nauci. Stručnjaci su nazvali tog kukca imenom pronalazača Redenšek, u znak priznanja amaterskog rada, a radnja je publicirana na njemačkom jeziku, obzirom na važnost ovog nalaza za strane stručnjake.

U programu je da istraži preko 200 metara dubok ponor Čudinka u Maloj Kapeli te nekoje špilje u Gorskem Kotaru, špilje Nacionalnog parka Risnjak i špilje Vjetrenice na Popovom Polju.

Markacije

Početkom 1953. godine Planinarski Savez izradio je plan za markiranje najvažnijih planinarskih puteva.

Ovaj plan obuhvatio je markiranje planina na području Hrvatskog Zagorja, Velebita i Like, Gorskog Kotara, Dalmacije, Podravine i Slavonije, Istre i posebno Mjeđvednice. U rad po tom planu bila su uključena 53 planinarska društva i to tako da svako društvo izvrši markiranje planinarskih puteva na najbližim planinama svoga područja, a samo izuzetno jača društva iz Zagreba predviđena su, da izvrše markiranje nekih putova na udaljenijim područjima kao na pr. Plitvičkim jezerima, Velebitu, Gorskem Kotaru i Žumberku. Ovaj plan nije naišao na potpuni uspjeh i to zbog neaktivnosti i slabosti nekih društava. Markiranje Velebita ostalo je ove godine neizvršeno zbog pomanjkanja finansijskih sredstava.

Izvršeno je markiranje slijedećih puteva:

U Samoborskom gorju 8 puteva

U Žumberku je markiran put Kamenje-Sošica-Pleš-Pogana jama

U Lici su markirana 4 planinarska puta

U Hrvatskom zagorju 10

U Istri 8

U Podravini i Slavoniji 7, u Gorskom Kotaru 1, na Medvednici 26, na sjevernom Velebitu Senj-Oltari-Veliki Zavižan i u Dalmaciji 7 puteva.

Od ukupnog broja 53 društava uključenih u rad na markiranju, kojima je dostavljen plan, 20 društava je izvršilo zadatak i o tome podnijelo izvještaj, a 33 društva nisu izvršila zadatak od kojih 24 uopće nisu dostavili ni negativni izvještaj.

Planinarski Savez imao je namjeru da izda šematsku kartu markiranih planinarskih puteva za pojedina područja, ali osim 3 društva ni jedno društvo nije dostavilo zatražene skice markiranih puteva s potrebnim podacima, tako da je ovaj rad onemogućen.

U planu rada na markiranju putova u 1954., predviđa se dovršenje markiranja putova naročito u Lici, Velebitu, Dalmaciji, Gorskom Kotaru i Medvednici. Obzirom na proslavu 80-godišnjice i Slet planinara koji će se ove godine održati u Hrvatskoj i s obzirom na vjerojatno zadržavanje mnogih planinara iz svih krajeva Jugoslavije u planinama Hrvatske, treba da društva ovaj zadatak osobito ozbiljno shvate.

Omladinska komisija

Na temelju zaključaka Plenuma od 8. II. 1953. formirana je posebna omladinska komisija. Problemu omladine u planinarstvu zaista treba posvetiti posebnu pažnju. Naša društva treba popunjavati i omasovljavati u prvom redu sa omladinom, a postojećem broju omladinaca treba posvetiti punu brigu i mogućnost razvoja. Na društвima leži velika odgovornost za odgoj i ponašanje omladine, naročito radničke i srednjoškolske, koja je njima povjerena.

Ne samo da je poseban problem u tom kakve društvene forme rada pronaći u radu sa omladinom nego se kao drugi problem omladine postavlja to, da ni radnička omladina ni studenti nemaju još sredstava ni prihoda da bi se mogli ekvipirati kao planinari i poduzimati veće planinarske akcije. Zato za uspješan rad s omladinom, društva trebaju tražiti izvore sredstava u dotacijama poduzeća za njihovu omladinu od drugih omladinskih organizacija, sindikata, ali da i društva sama daju sredstva iz svojih prihoda.

Niz akcija već spomenutih u ovom izvještaju, je izvela omladina: planinarska škola, partizanski i orientacioni marševi, dosta veliki broj logorovanja i t. d. Titova štafeta djelo je omladine, a učesnici u svim tečajevima o kojima je bilo govora bili su pretežnim dijelom omladinci.

Omladina je pokazala i dala niz zadovoljavajućih i primjernih doprinosa planinarstvu. U Splitu je omladina PD Mosora bila najaktivnija u svom društvu između svih drugih sekcija. Ona je dala također 750 dobrovoljnih radnih sati za uređenje knjižnice i za uređenje društvenih prostorija. Na vrhovima postavila je 5 upisnih kutija i to na Mosoru, Kamešnici, Svilaji, Troglavu i Dinari, a markaciona sekcija markirala je 54 km planinarskih puteva. To društvo vodi računa i o ocjenama svojih omladinaca u školama što znači da vodi računa i to tom, da omladinac planinar udovoljava svojim redovnim dužnostima.

Omladina PDS Velebita preuzeila je sama gradnju skloništa na Samarskim stijenama sa 20 ljudi i time obnovila staru partizansku bolnicu, koja nosi danas ime »Ratkovo sklonište«. Ista sekcija sa 35 omladinaca radila je na Hirčevoj kući na Bijelim stijenama, gdje je prenijela od Begove staze do kuće oko 5 tona materijala na ledima.

Omladinska sekcija PDZ organizirala je pored niza raznih akcija i tečajeva (skijaških na Samarskim stijenama) i omladinsku izložbu povodom 2. godišnjice svog rada. Upravo je divljenja vrijedan rad omladinaca, koji pomaže špiljarima i spuštaju se u duboki Tisov ponor kroz promjer od 80 cm te iz njega izvlače kamen po kamen zavezan u improviziranoj vreći. Ti su omladinci dali sami oko 900 dobrovoljnih sati rada.

U radu s planinarskom omladinom najbolje uspjehe postigla su ona društva, koja su uspostavila pravilnu suradnju s nastavnicima u školama, odnosno, tamo gdje radu omladine pomažu nastavnici planinari. Već su spomenuti i poznati rezultati druga Pipinića iz Hrašćine, druga Vuksana iz Podsuseda, zatim nastavnika u Varaždinu, Krapini, u Sl. Požegi u Karlovcu i Kutini. Inicijativom nastavnika osnovano je i jedno srednjoškolsko društvo PD Javor u Zagrebu, koje je u kratkom vremenu svog opstanka imalo vrlo lijepih rezultata.

U svim našim društvima, gdje se sada i grade planinarski domovi, glavni dio posla leži na omladini.

Teško bi se našla uopće jedna akcija, u kojoj omladina nije bila dostojno zastupana i u kojoj ona nije imala glavni udio. Ne bi se dakle moglo zaključiti, da se i naša planinarska društva a.i omladinska komisija Saveza nisu zalagali u radu.

Omladinska komisija Saveza doprla je s planinarskim predavanjima i filmovima ne samo u industrijske škole, učeničke domove i srednje škole, nego i do budućih nastavnika i učitelja u učiteljskoj školi, da među njima probudi smisao za planinarenje i učini od njih nosioce planinarstva u mjestima, gdje će danas sutra raditi. Ona surađuje s Ferijalnim savezom, s izviđačima i pionirskom organizacijom. No sve to što je učinjeno i sve što smo do sada dali za omladinu, a naročito u materijalnim sredstvima, premalo je prema onom, što bi sve trebalo učiniti za omladinu.

1. I društva i Savez ne bi trebali prepustiti ni jednu priliku, a da ne potpomognu svim mogućim sredstvima ne samo omladince članove društva, nego i onu omladinu, koja još nije postala članom planinarske organizacije. Kod svakog izleta, logorovanja i drugih akcija, koje poduzimaju nastavnici sa svojim učenicima, naročito za vrijeme školskih ferija, trebaju planinarske organizacije biti od pomoći.

2. Treba stupiti u nazuži kontakt sa školama, srednjim, stručnim i industrijskim kao i s nastavnicima u tim školama, organizirati predavanja s projekcijama i prikazivanje nastavnih filmova u vezi s planinarstvom.

3. Omogućiti članovima omladincima, da budu u prvom redu oni učesnici u planinarskim tečajevima.

4. U upravne odbore naših društava smjelo birati nove omladince i imati puno povjerenja u mlade kadrove.

Ne bi htjeli da ispadamo jednostrani, ali mislim, da smijemo ustvrditi, da se omladinci planinari po svojoj skromnosti, požrtvovnosti, po svojem ponasanju razlikuju od omladinaca vrhunskih takmičara u drugim športovima, što je dokaz da planinarstvo djeluje odgojno, da oplemenjuje omladinu, uči je poznavati i cijeniti prirodne ljepote, razvija smisao za stjecanje znanja iz prirodnih nauka i razvija smisao za društveni rad. Drugovi nastavnici i pedagozi, koji su prisutni na ovoj skupštini, mogli bi sigurno iznijeti svoja pozitivna iskustva u radu s omladinom baš s predagoškog stanovišta.

Nakon tajničkog izvještaja razvila se diskusija, u kojoj je bilo više zanimljivih i korisnih prijedloga, pa je na temelju njih komisija za zaključke donijela slijedeći prijedlog zaključaka godišnje skupštine:

ZAKLJUČCI

1. Preispitati koja planinarska društva, članovi PSH, nisu aktivna, i poraditi da se aktiviziraju. Ako takva društva faktično više ne postoje i nema uvjeta da ih se obnovi, brisati ih iz evidencije i otpisati njihova eventualna dugovanja.
2. Radi bolje pripreme delegata za Plenum PSH i konciznije diskusije, potrebno je da Izvršni odbor PSH dostavi najkasnije 14 dana prije skupštine odnosno Plenuma tajnički i finacijski izvještaj svim planinarskim društvima članovima PSH.
3. Nastaviti borbu Saveza i svih planinarskih društava na omasovljenju planinarstva i osnivanju novih planinarskih društava na svim mjestima, gdje za to postoje uvjeti i potreba.
4. Poraditi na uključenju što većeg broja omladine, radnika i seljaka u planinarski pokret.
5. Ideološko i političko uzdizanje planinara i suzbijanje svih štetnih pojava i tendencija, koje ne bi bile u skladu sa pravilnim razvojem naše socijalističke stvarnosti.
6. Voditi brigu o pravilnom odgoju i time stvarati pravi lik planinara – druga.
7. Poduzeti sve raspoložive mjere da se postignu povoljnije planinarske povlastice na prijevozu željeznicom, autobusom i brodovima, čime će se postići veće omasovljenje planinarstva.
8. U svojem radu povezati se i gajiti drugarske odnose sa Savezom izviđača, Ferijalnim savezom, Terenskim ekipama Crvenog križa, organizacijama za zaštitu prirode i drugim srodnim društvenim organizacijama, u cilju promicanja planinarstva.
9. Za proširenje planinarstva među pionirima i omladinom, treba i PSH i društva stupiti u što prisniji kontakt sa odjelima za prosvjetu, školama i pravosudnim radnicima, te ih putem različitih oblika rada (film, dijapositivi i predavanja) privući u planinarsku organizaciju.
10. Za što sadržajniji rad sa omladinom i pionirima u planinarskim društvima otvarati kraće praktične tečajeve (orientacija sa vježbama i t. d.) i na te tečajeve pozivati naročito one prosvjetne radnike planinare, koji u društвima vode podmladak, te tom prilikom organizirati izmjene iskustva u radu sa omladinom.
11. Pojačati stručni rad svih planinarskih društava, a naročitu pažnju i pomoć u kadrovima pružiti planinarskim društvima u pokrajini. Nastaviti politiku, da se na stručne tečajeve prvenstveno pozivaju članovi planinarskih društava u pokrajini.
12. Radi što boljeg stručnog uzdizanja planinara, sva planinarska društva trebala bi nabaviti postojeću stručnu literaturu.
13. Vođenje izleta s najvećom pažnjom, kao važan momenat za dobivanje novih članova, propagande i praktičnog načina pružanja novih predznanja tehničkog kretanja u planini.

14. Komisija za alpinizam treba da pravilnik alpinističkih odsjeka izmjeni utoliko da se prvenstveno imade u vidu postepeniji razvoj mlađih alpinističkih kadrova t. j. omladine, kako bi se spriječile nesreće, koje su u posljednje vrijeme učestale.

15. I nadalje posvetiti punu pažnju vanarmijskom odgoju planinara i to naročito mlađih planinara kroz njihovo obučavanje u čitanju karata, orijentaciji, uređenju logora, gađanju i t. d. U tom radu povezati se sa JNA društвom »Partizan« i Streljačkim družinama.

16. Suziti front izgradnje planinarskih objekata, i sva raspoloživa sredstva upotrebiti za dovršenje započetih objekata, te saniranje finansijskih potешкоća društava nastalih u vezi izgradnje već gotovih objekata.

17. Pružiti prvu pomoć i podršku planinarskim kućama i domovima obzirom na rentabilitet.

Donijeti Pravilnik o vođenju planinarskih kuća i domova.

18. Kod započinjanja gradnja novih objekata, uvijek voditi stroga računa o potrebnim kapacitetima, ne dozvoljavajući da se troše i tako oskudna sredstva na velike domove na mjestima sa malim prometom, a s druge strane ne gradeći mala skloništa na mjestima gdje je promet živ i rentabilitet objekata osiguran.

Iznimno forsirati gradnju planinarskih objekata na Velebitu, bez obzira na časovitu frekvenciju te time učiniti s vremenom prirodne osebujnosti te planine pristupačnim širokim masama planinara.

19. Nastojati da se što veći broj prikladnih članaka štampa u časopisu »Naše planine«, te po mogućnosti otvoriti rubriku za podmladak. Za što bolje raspačavanje časopisa u školi, obratiti se također odjelima, za prosvjetu (po ugledu na časopis »Priroda« treba raspačavati časopis »Naše planine« putem povjerenika i raznim nagradnim sistemima).

20. Vcditi upornu borbu protiv uništavanja flore i faune od strane nesavjesnih posjetilaca planina i stanovništva.

21. Poduzeti korake kod nadležnih vlasti s molbom da se organima sigurnosti dadu upute glede uređivanja po Zakonu o zaštiti prirodnih rijetkosti u konkretnim slučajevima na koje najdu — kod uništavanja zaštitnog bilja.

22. Komisija pri Upravnom odboru PSH treba da sastavi Pravilnik takmičenja pionira i omladinskih grupa planinarskih društava, koje će se takmičiti u uspjesima u radu, na zaštiti prirode, vanarmijskom odgoju, logorovanju, elementima alpinistike. Za ovo treba odijeliti sredstva iz kojih će se nabaviti razne nagrade u obliku rekvizita za logorovanje, alpinistiku i podijeliti prema Pravilniku.

Po jugoistoku i jugu naše domovine

(nastavak)

PELISTER*

24. VII. — Jutros smo krenuli iz Ohrida autobusom, koji vozi do Bitola. Kod sela Magareva (koje se nalazi nešto istočnije od Capara), zamolismo šofera, da nas iskrca. Kad je čuo, da se namjeravamo uspeti na Pelister, vrlo nam je uslužno dao tražena obavještenja i udovoljio našoj molbi. Iskrcale smo se na mjestu, gdje se cesta najviše približila putu, koji vodi iz Bitole do domova pod Pelisterom. To mjesto se nalazi oko 2 km sjevernije od dječjeg sanatorijuma, smještenog na jednom obronku iznad Magareva u gustoj i mirisnoj crnogoričnoj šumi. S nama se iskrcao još jedan putnik, aktivni oficir, koji je išao kući u Magarevo na oporavak. On nam je ukratko ispričao zlu sudbinu, tog vrlo pogodno smještenog mjestanca, za vrijeme I. svjetskog rata. Magarevo se naime tada nalazilo između frontalnih linija zaraćenih strana, pa su ga obasipali vatrom i ravnili sa zemljom kako topovi Nijemaca i Bugara s jedne tako i Antante s druge strane. Naravno da zbog takva položaja od 1800 kuća, koliko ih je ukupno bilo ni jedna nije ostala poštedena. Poslije tog katastrofalnog razaranja, mnogi su mještani emigrirali u Ameriku i druge krajeve, pa je to mjesto, nekad trgoviste sa velikim prometom kasnije postalo maleno i tiho selo sa oko 80 razbacanih kuća, koliko ih ima i danas.

Od Magareva se put prilično strmo uspinje do nedalekog dječjeg oporavilišta, odakle nešto blaže produžuje pod gustim krošnjama do doma kod Begove češme. Od Bitole do ovog doma može se stići za 3 sata, dok je nama od ceste trebalo oko 3/4 sata hoda. Dom je pod upravom sindikata i služi kao radničko odmaralište, pa se u njemu može provesti godišnji odmor. Do doma je sprovedena i električna struja, a nedaleko se nalazi i odmaralište Predsjedništva vlade NR Makedonije. Ovdje smo u domu ručali, a zatim prodrijemali doba najveće dnevne vrućine na mekanoj travi podno borova, u duboku hladu. To nas je sjajno okrijepilo. Oko 18 sati produžimo prema gornjem domu. Odavle dalje markirana staza nas vodi kroz gustu crnogoričnu šumu, koju tek katkada prekida poneki bujno obrasli proplanak. Šumu ovdje sačinjava uglavnom makedonski (točnije pelisterski biljni endem molika *Pinus peuce*), koji možemo naći još na ponekim makedonskim planinama, no samo kao osamljenu jedinku. A podno krošanja, na rubovima rudina razrasla se gusta bujad. Za 3/4 sata stigosmo do doma na Kopanki, koji je smješten na malenom proplanku, obrubljenom sa svih strana visokim stablima molike. Njime upravlja planinarsko društvo iz Bitole. Čim smo stigli, osjetili smo da se nalazimo u planinarskom ambijentu. Tu se nalazilo veselo društvo bitolskih planinara u kojem su bili zastupljeni ljudi raznih profesija, doba i spola, koji je davao dojam jedne zdrave i prirodne homogenosti. Ubrzo se s njima sprijateljismo i čas kasnije već smo zajednički raspravljali o svemu i svačemu kao da se odavno poznamo. Kako je sunce nagnjalo smiraju, čitava se družina dala na spremanje večere. Glavno jelo naših novih prijatelja sastojalo se od prženih paprika ili

* Na većini geografskih karata označeno je ime »PERISTER«, ali je po mom mišljenju svakako pravilniji naziv »PELISTER«, jer tako tu planinu naziva narod onoga kraja (Pelagonije i Prespe). Op. autora.

kako oni kažu »piperki« s jajima, dok se iz našeg lonca pušila samo »prežgana« juha u kojoj su plutali rijetki ostaci makarona. No mi smo po onoj »tko umije njemu dvije« počeli uvjeravati jednu studentsku trojku, da je juha vrlo korisna za probavu i usput ih ponudili... a oni su se odužili... i mi smo obilno večerali! Teško je reći, tko je bolje prošao?

Poslije večere Bitolani nas odvedoše na jedno mjesto poviše doma, odakle se pružao krasan pogled na Pelagoniju. Tu se nalazi i osmatrački bunker sa građen u I. svjetskom ratu, iz kojeg se nekad vršila korektura i upravljanje topovske vatre na Bitolu, koje su se sad svijetla iskrila kroz plavkasti sutan večeri. Još nismo ni sjeli kad začusmo zvukove tugaljive, makedonske pečalbarske pjesme. Uskoro se i mi pridružimo, a žalostiv poluglasan pjev razlijegao se šumovitim i poluogoljelim obroncima. Bilo je to spontano priзнanje, da nas je zanjela lijepa zvjezdana planinska večer, puna divlje i neobuzdane romantike od koje nam zanosno podrhtavahu srca i koja je u nama probudila mnoge osjećaje, što nam ih običan svakidašnji život ne može pružiti. To je možda i jedan od odgovora na pitanje zašto volimo i polazimo u prirodu. Osjećaje, koje u takvim momentima čovjek doživljava, teško je, a možda i nemoguće opisati.

U prekidima između kitica zavladala bi svečana tišina, koju je remetilo samo blago lelujanje lišća, uzbibanog svježim povjetarcem s vrhova, koji nam je milovao užarene obraze.

Kad se povratismo u dom, još dugo nismo mogli usnuti puni novih, nezaboravnih utisaka.

25. VII. — Opskrbnik nas je danas probudio oko 4,30 sati, a to je za ovo podneblje prilično kasno. Sunčana pripeka tu počinje već u 8 sati. Od doma prema vrhu Pelistera krenusmo grebenskim, nekad markiranim putem, po kojemu, kako nam rekoše, do vrha ima 3 sata hoda. No u to vrijeme nije nažlost bilo uračunato naše opterećenje (cca 35 kg na svakome), pa se uspon protegao na 4,30 sati, ako ne uračunam dvije duge pauze zbog velike vrućine. Od doma staza prvo vodi kroz gustu borovu šumu, koja postaje s visinom sve rjeđa, da bi je na visini od 1900—2000 m posve nestalo. Odavle dalje, među razbacanim stijenama, prevladava klekovina (*Juniperus nana*) i borovica (*Juniperus communis*), te neke vrste travâ i mahovinâ. Već 300—400 m iznad doma staze nestaje, a dalje se nastavlja po bespuću, na kojem, ako se držimo pravoga smjera, nailazimo tek tu i tamo na koju izbjlijedjelu markaciju. Što se više uspinjemo, granitni nagomilani blokovi i ploče postaju sve češći, a iznad granice šume okolina daje dojam kamenite pustoši u kojoj kao da su neke divovske ruke načinile strašan metež, i porazbacale kamene gromade u bezbroj čudnovatih, često vrlo labilnih položaja. Ovdje već nailazimo na mnoge rovove i kamenе grudobrane, koji naliče na neke beskorisne ograde. Uspon po takvu tlu vrlo je zamoran i težak, a tome mnogo pridonose i žarke sunčane zrake, koje ovdje »saharski« neugodno pale.

U blizini vrha, na naše veselje, naiđosmo na dva snježnika, pri čijem je dnu kapkala voda, koja nam je pružila ugodno osvježenje. Izvora na ovoj visini nema. Još koji časak i evo nas na vrhu, 2600 m visokom, kojega je oveliki plato ispresijecan starim rovovima i izbušen mnogim utvrđenjima, oko kojih još i danas leže mnoge neraspisnute granate, tko zna čije produkcije. Premda je već podne davno prošlo, sunce još uvijek nemilosrdno prži, pa znoj s nas curkom lije usprkos povjetarcu, što puše iz smjera Prespanskog jezera. Sa sviju-

strana otvaraju nam se krasni zrenici, koje nam ponešto muti ljetno isparavanje, stvarajući sivkastu sumaglicu, iz koje tek oštro iskaču najviši vrhovi.

Na jugozapadu u potolini, duboko pod nama ljeska se srebrnasta površina Prespe, iz koje se, na zapadnoj strani, strmo penju padine 2200 m visoke Galicice, izdignute poput golemog zida, kojega trupina razdvaja Prespansku od Ohridske kotline, a nama zatvara dalji pogled. Okrenuvši se prema jugu, oko nam luta preko bezbrojnih većih i manjih vrhova pretpostavljajući, da se negdje tamo u dalekoj maglici obzorja sakriva i Olimp, ta legendarna grčka planina, koja je toliko rasplamsala maštu antiknih grčkih pjesnika, čija su djela ostala trajan i velik doprinos ljudskoj kulturi. No oko uzalud traži, jer se na zamagljenom obzoru ništa ne razabire. Pogled nam zatim luta dalje, da bi se zaustavio na Nidžu (ili Niču) sa Kajmak-Čalanom (2521 m), koje nam svojim hrptom zaklanja izgled na Solun, t. j. prema istoku.

Sjeveroistočno i sjeverno, nad Pelagonijom, kako isparavanje skoro posve zatvara pogled, dok se na sjeverozapadu oko Stogova i Karaormana kupe tmasti oblaci.

Pelisterski masiv proteže se od sjeverozapada prema jugoistoku, gdje se na njega dalje nastavljaju grčke planine Kotretari, Vigla i t. d. Po geološkoj strukturi pripada starom gorju od kristalastih škriljaca (juž.) i granita (sjev.). Zbog takva sastava obiluje vodom. Južni mu dio prekrivaju bujni pašnjaci, dok je na sjeveru obrastao do 2000 m crnogoričnom šumom. Narod se bavi stočarstvom i zemljoradnjom (u dolinama postoje plantaže paprike, uglavnom ljute, i rajčice, koji su ovdje važan faktor prehrane, a ne služe samo kao začin). I ovdje je sistem navodnjavanja vrlo dobro proveden. Iz ovih krajeva mnogo je ljudi otišlo u pečalbu širom svijeta, naročito u Ameriku, pa odatle pomažu rođake, koji su ostali na djedovini.

Na vrhu se nismo dugo zadržali, već, odredivši smjer daljeg puta, produžimo uz Malko jezero do Golemog pelisterskog jezera. To su dva tipično ledenička jezerca nastala zagačivanjem bivšeg glacijalnog korita. Uz posljednje, Golemo jezero (2200 m), sagraden je na vrlo lijepom mjestu planinarsko-skijski dom. Međutim, sa praktičnog stajališta mjesto nije dobro odabранo zbog nezaštićenosti od vjetrova, koji mu skoro svake zime »otpuhnu« krov. Dom je bio upravo pri kraju popravka. Kad smo se počeli pripremati za kupanje u vrlo topлом jezeru, pristupi nam jedan od radnika i u razgovoru nam ponudi, da njegov konj bez naplate prenese naše stvari do Nižepolja, sela pri dnu jednog velikog ledeničkog cirka, na putu za Bitolu. Mi smo ponudu rado prihvatali i kupanje je otpalo. Za 1 sat bili smo u Nižepolju, odakle smo, toplo zahvalivši tom preko mjere uslužnom čovjeku, produžili kroz Dihovo u Bitolu. U Bitolu smo ušli 1,30 sat kasnije, a onda još skoro pola sata hodali kroz mjesto do glavnog gradskog trga.

Bitola je tipičan grad ovih krajeva. Stariji ljudi ovdje skoro redovno govore 3—5 jezika (makedonski, grčki, turski, bugarski, srpski, a čuje se i šiptarski i ciganski). Bitola je gotovo cijela ponovo sagrađena poslije I. svjetskog rata u kojem je prošla slično kao i Magarevo.

Pošto smo se odmorili na glavnom bitolskom trgu, produžili smo na željezničku stanicu, koja se nalazi na istočnom kraju grada. Glavna ulica bila je sjajno osvijetljena. Trgovine ovdje prave takvu reklamu, kao da se radi o nekom velegradu, no ipak nam nešto kazuje, da se radi o provincijskom građiću: iz dvorane (bila je subota). Doma JNA prodiru zvuci »pleh muzike«, koja svira šlagere s »velikom bradom«, a čim zavinusmo u ulicu prema kolodvoru,

obavila nas gusta tama. Čudnog li kontrasta (s obzirom na körzo u glavnoj ulici)?! — no to je vjerojatno iz obzira prema mladom naraštaju. (Molim Bitolane, da mi ove moje primjedbe ne upišu u zlo, jer iskrenost ipak nije grijeh).

U 24 sata povezao nas je vlak umorne i pospane prema Orešu, odakle smo se namjeravali uspeti na Jakupicu.

SOLUNSKA GLAVA

Za nekoliko sati stigli smo u Oreše. Noću, umorni, razriješenih cipela, kre-nuli smo za nekim ribičima iz Bitole. Išli smo prugom spotičući se o pragove, a kad smo izišli na put, koji nas je trebao odvesti pod Solunsku Glavu, legli smo kraj potoka i zaspali.

Bilo je 6 sati ujutru, kad smo već obojica hladili noge u brzicama Babune. Poslije ove kure osjećali smo se kao preporođeni na jutarnjem, već vrućem suncu. Krenuli smo širokim kolnim putem uz rječicu, neprestano u smjeru sjevera. Ipak napori prošlog dana ostavili su na nama tragove: napredovali smo polako i često se odmarali u sjenama drveća.

Vijugavi prašni put blista na podnevnom suncu i nestaje pred nama. Pogled nam zastiru šljivina stabla, koja se svijaju pod teškim teretom gotovo zrelog ploda. Lijevo i desno uzdigle su se gore pokrivenе gustom bukovom šumom, dok se u daljini naziru visoki planinski vrhunci Jakupice, koji su zajedno sa monumentalnom Solunskom Glavom kao ograđeni od svijeta strmim liticama. To su Nežilovski karpi (stijene), najveće stijene u Makedoniji. Zala-zimo dublje u planinu i približujemo se Nežilovu. Malo seoce uzdiglo se na brdašcu ogrljeno s desna potokom (Babuna) i zidom strmim eruptiva. Na potoku se smjestio niz romantičnih vodenica i jedna primitivna strugara. Put prije ulaska u selo dijeli se, i jedan odvojak uspinje se ka kućama, dok drugi prelazi potok i nastavlja oko sela između potoka i stijena. Obišli smo mje-stance i na prvom raskršću krenuli na zapad, odvojivši se od Babune. Put se lagano uspinje i vodi nas do šuma u podnožju samog masiva Jakupice. Uz put su oranice i rižina polja, natopljena savršeno jednostavnim i praktičnim sistemom navodnjavanja: plitki zemljani jarčići isprepleli se poljima, a pri-maju vodu iz potoka nekoliko stotina metara uzvodno. Na jednoj od posljednjih cesta, kod markantnog slapa, odvaja se kraći šumski put do šumske manipula-cije Čeples. Od manipulacije uz strmu stazu ređaju se naizmjence kompleksi krasne bukove šume i proplanci, pokriveni gustom bujadi. I tako sve do oveće čistine, gdje je smješten planinarski dom »Nežilovski steni« (1430 m). Već na putu susreo nas je Aco Straševski, čuvar doma i zaštićenog područja oko izvora Babune. U domu smo zajedničkim silama spremili obilnu večeru iz posljednjih zaliha, koju smo hrabro također zajednički utamanili. Ukrzo smo zaspali omamljeni svježim zrakom.

Druge jutro krenuli smo prema Solunskoj Glavi natašte, no Aco nam je obećao, da ćemo na povratku posjetiti bačila na Kurtovici, a odanle sigurno ne ćemo otici gladni.

Miješana šuma bukve i jele, koju još nije oskvrnula sjekira i pila, pokriva brežuljke i ispunjava udoline i jarke, da se za čas otvoru u prekrasan zarava-nak prekriven grmljem i sočnom travom. Jugozapadno se šuma nastavlja uz-brdo; sve je rjeđa, i stabla su sve kržljavija i pogrbljena, kao da su sustala penjući se uz strmi pristranak. Jedini se bor krivulj (*Pinus maghus*), taj tipični

predstavnik visokog planinskog područja uspeo još više i raširio poput pravog domaćina širom pašnjaka i eno ga čak neposredno pod vrhom Solunske Glave, gdje se u nekoliko tamnozelenih pruga prostro po rudini. A zaravanak? To ubavo mjestance, zvano Babina Rupa, ukrašeno je izvorom izvrsne ledene vode. Nad njim se naglo izdiže strmi vapnenački greben, dok desno u dubini šumi Babuna sakrivena gustim šumama. Poput prijetećih stražara nadvile se nad tim predjelom vrletne Nežilovske stijene, a vrhu njih se dostojanstveno smjestila Solunska Glava (2540 m), da svojom visinom i položajem dominira nad okolinom. — Pusta nam izgleda ova divljina, dok južno sunce peče nad visovima. No kad ono zađe, i večernji vjetrič ohladi kraj od dnevne zapare — priča nam Aco, stari i iskusni lovac, koji se nikud ne miče bez svog karabina — tada oživi taj svijet. Pojavit će se srna na mjesecini na zaravanku Babine Rupe, a divlje će svinje posjetiti krumpirova polja po okolini. Vidite, tamo, gdje su one jele nedaleko puta, je log jedne mečke s mladima. I ona će predveće izaći. A tamo u karpima začut će se rika jednog jedinog risa, koji je ovdje preostao, da lovi divokoze. Moram ga čuvati kao oko u glavi — završava simpatični gorštak, i mi produžavamo uspon k vrhu.

Prostrana rudina bila je u punom cvatu. U travi među vapnenačkim poljama istakao bi se busen (*Paronychia capetta*) bijel i proziran poput papirića. Posvuda je bilo baršunastog lišća *Potentillae apeninae* i drugih biljaka. Na mjestima, gdje je tlo ravnije i trava dublja, izviruju planinski klinčići (*Dianthus integer* i *D. pindicola*). Na obronku samog vrha učestale su vapnenačke ploče; ovdje se moglo naći modrih zvončića (*Edraianthus graminifolius*), te gusti buseni *Saxifragae Frederici Augusti*, koji rastu i na samom vrhu.

Na najvišoj smo točki golemog planinskog masiva u srcu Makedonije. Na sjeveru je Skoplje; istočnu i sjeveroistočnu granicu masiva čini Vardar do Titova Velesa, a jugoistočnu dolina Babune, te prilepska dolina južnu. Na zapadu se usjekla dolina Treske, obrasla gustim šumama. Taj kompaktni masiv, koji u geografskim kartama dolazi čas pod imenom Jakupica, pa Mokra gora ili Karadžica, ustvari nema jedinstvenog narodnog imena, a navedeni nazivi označuju samo pojedine dijelove masiva. Sama Solunska Glava smatra se vrhom planine Jakupice. Sjeveroistočno od nje proteže se Solunsko polje, a iza njega se u istom smjeru nastavlja greben Karadžice. Na suprotnoj strani, onkraj Nežilova, digle su se stijene Begovih Virova.

Sa vrha smo pošli prema obećanim bačilima u smjeru Dautice prolazeći iznad stijena, koje su nam ostale jugoistočno. Na strmini, na rubu šume naišli smo na prvo bačilo. Drugo bačilo smjestilo se nešto niže, na istom grebenu, zvanom Kurtovica. Bačila pripadaju selu Papradišta, preko kojega se također može iz Oreša stići na Solunsку Glavu.

Ljudi su nas primili izvanredno ljubazno; bač, iako zaposlen oko razdiobe sira, poslužio nas je mućenicom i raženim kruhom i pričao nam mnoge pojednostnosti iz njihova života.

Ovce se tjeraju u planinu o Đurđevu i ostaju tamo sve do Mitrova dana. Naprijed se pažljivo tjeraju đebeaje (brede) i muznice sa mladima, dok jalove idu otraga odvojeno. Zato su i ovčari prema poslu razdijeljeni na jalovare i muzničare. Jalove ovce tjeraju se visoko u planinu na pašu, gdje ih čuvaju psi i čobani. U planini ostaju i noću. Muznice se ne smiju izvrgavati velikim naporima, i one pasu u blizini bačila, a spavaju u ograđenom kotaru (toru) uz bačilo. Posebni tor služi za mužu ovaca; to je straga (kod nas struga). Ima

po šest kamenih sjedišta uz jednu ogradu, a između sjedišta su vrata za ovce. Jedan muzničar tjera odostrag ovce, a drugi sjede i koljenima brane izlaz, te propuštaju jednu po jednu ovcu. Ovce ne daju mnogo mlijeka, ali je ono gusto i masno.

Zanimljivo je, da se ovdje sir radi na posve drugi način, nego na Šar-planini: u mlijeko se stavi maja, sirište i ostavi 2 sata. Zgusnuti sir meće se u koso korito s ravnim dnom, gdje se cijedi oko pola sata. Tad se isiječe i stavi u salamuru, da stoji 24 sata i onda se slaže u kace i to na svaki red sira po 2 šake soli. U tim se kacama sir prenosi. Iz »zire« (sirutke) dobija se kuhanjem »urda« — masa poput sira za mazanje.

Poslije smo svratili do drugog bačila i tu smo dobili toliko sira, da smo jedan komad nosili kući u »burnusu«.

Sutradan smo sišli do šumske manipulacije, odakle nas je kamion prebacio do željezničke stanice Bogomila. Svakom, koji će taj krasni kraj posjetiti s ove strane preporučamo, da ide radnim danom od željezničke stanice Bogomila, jer kamion šumske manipulacije prevozi besplatno planinare, u dogovoru s planinarskim savezom NR Makedonije.

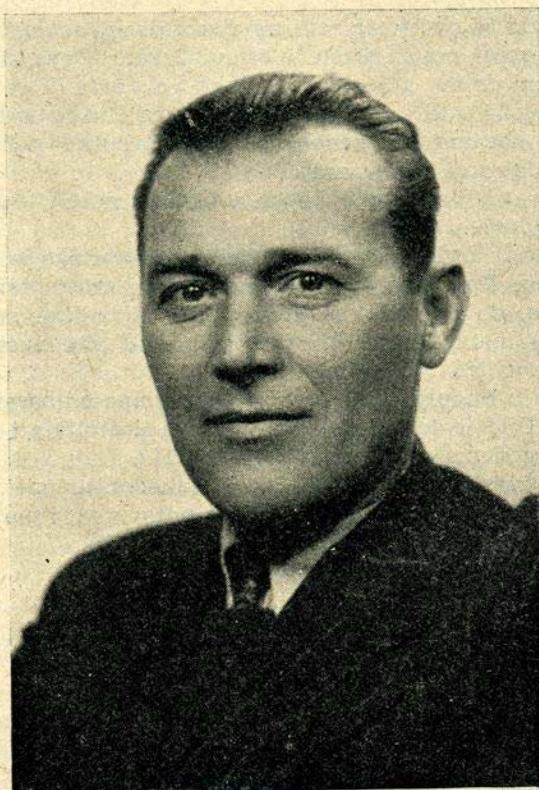
Otputovali smo u Skoplje, gdje smo se četiri dana odmarali i pokušali srediti naše dojmove. Bilo je teško obuhvatiti toliko doživljaja i slika proživjelih u relativno kratko vrijeme od 20 dana (9.—29. VII.).

Već smo tada čvrsto odlučili, da ćemo Makedoniju opet posjetiti, ali sa manje žurbe. Skrojili smo već i planove novih putovanja, i oni čekaju na svoje ostvarenje.

(nastavak slijedi)

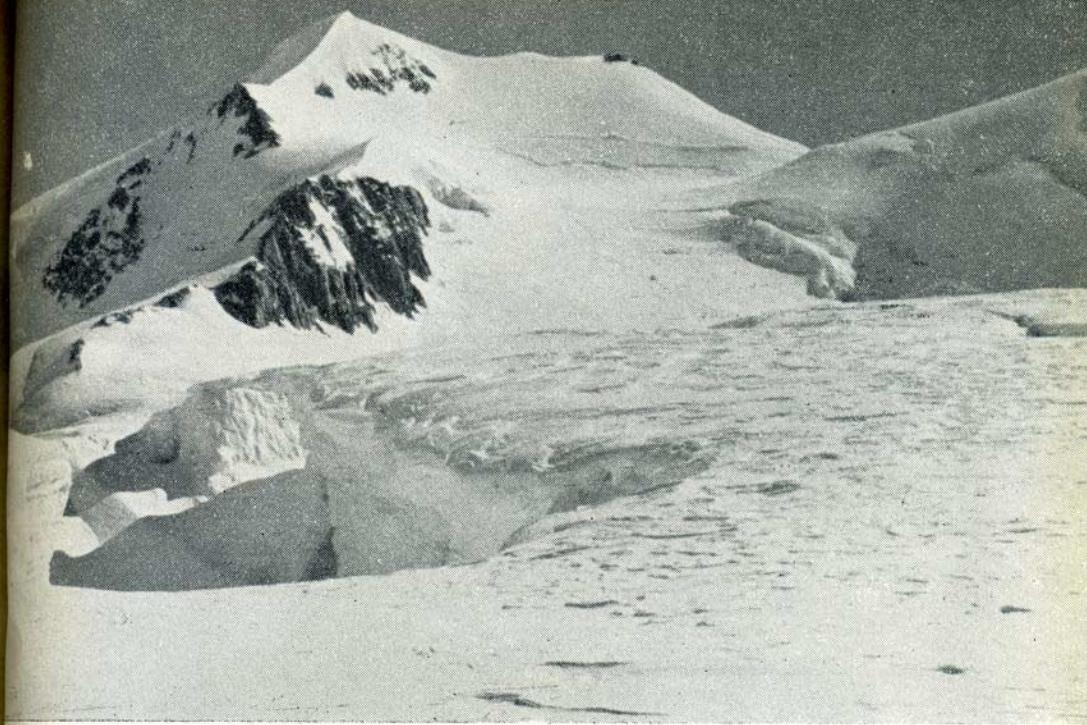
ING. DR. MAKSIMILIAN PLOTNIKOV

Porazna, i u prvi čas gotovo nevjeroatna vijest o smrti Maksa Plotnikova, koju je dala švicarska radiostanica Beromünster, proširila se munjevitom brzinom među brojnim njegovim znancima planinarima.

Vijest je uskoro potvrdio i predsjednik UIAA-e, gospodin E. d'Arcis, koji je ujedno dao i prve detaljnije podatke o samoj nesreći. 15. travnja krenula su četiri alpinista u dva naveza sa skloništa Marco e Rosa podno vrha Bernine u spustu prema ledenjaku Morteratsch. Oni su se vraćali s ture, koju su poduzeli od kuće Boval, kamo su se toga dana trebali i vratiti. Tokom spuštanja vrijeme se počelo naglo pogoršavati, pa su oba naveza brzo jurila skijama prema nižim predjelima, nastojeći da što prije dosegnu kuću. Prva dvojica uspjela su se spustiti do kuće dosta brzo, ali druge dvojice nije bilo.

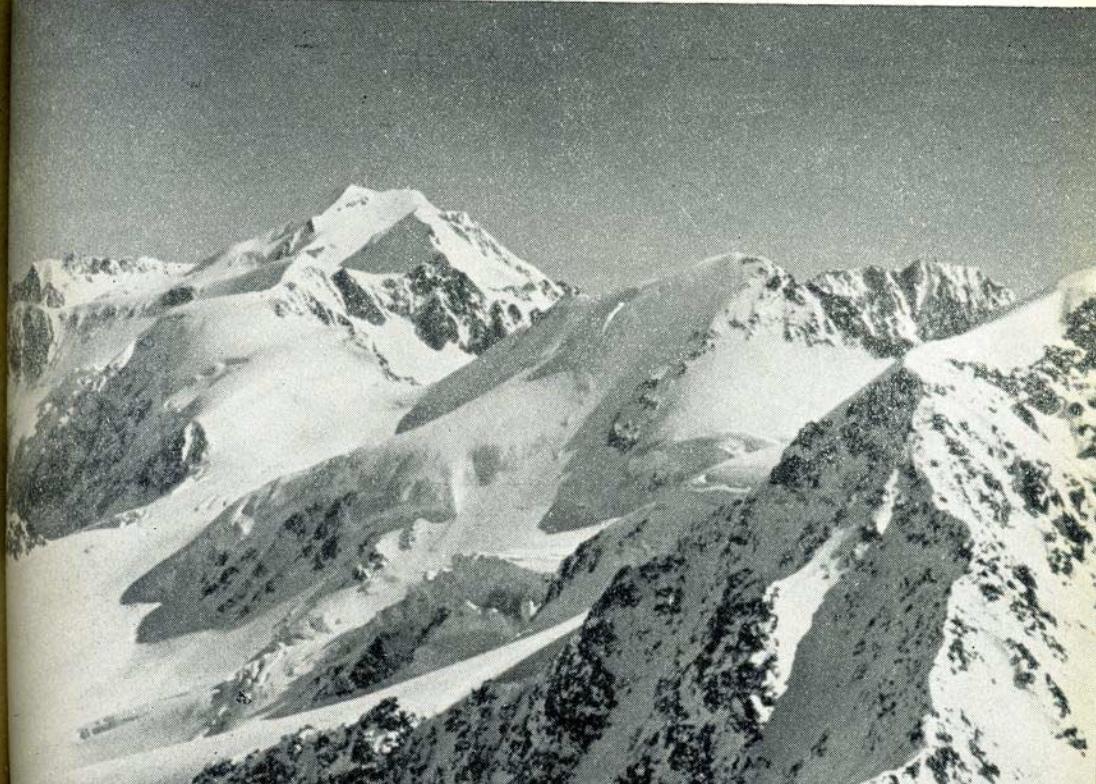
Približavala se noć, a oni još uvijek nisu stizali. U kući su, zabrinuti, alarmirali Gorsku službu spasavanja u Pontresini. Odmah se jedna jaka ekipa službe spasavanja uputila u potragu za nestalom dvojicom planinara. U strašnoj oluji nije se mogao pronaći trag unesrećenih. Nevrijeme je i dalje užasno bjesnilo planinom i otežavalo rad na spasavanju. Tako se dogodilo, da je kod traženja gorski vodič Germanus Vetter nesretno paš u jednu ledenjačku pukotinu i ostao na mjestu mrtav, nakon čega se ova grupa vratila natrag.

Wildspitze

Foto: Dr. M. Plotnikov

↓ Sunčani dani u Ötzalskim Alpama (Grupa Wildspitze)

↑ Pukotina u ledenjaku (Zillertalske Alpe)
↓ U Zillertalskim Alpama

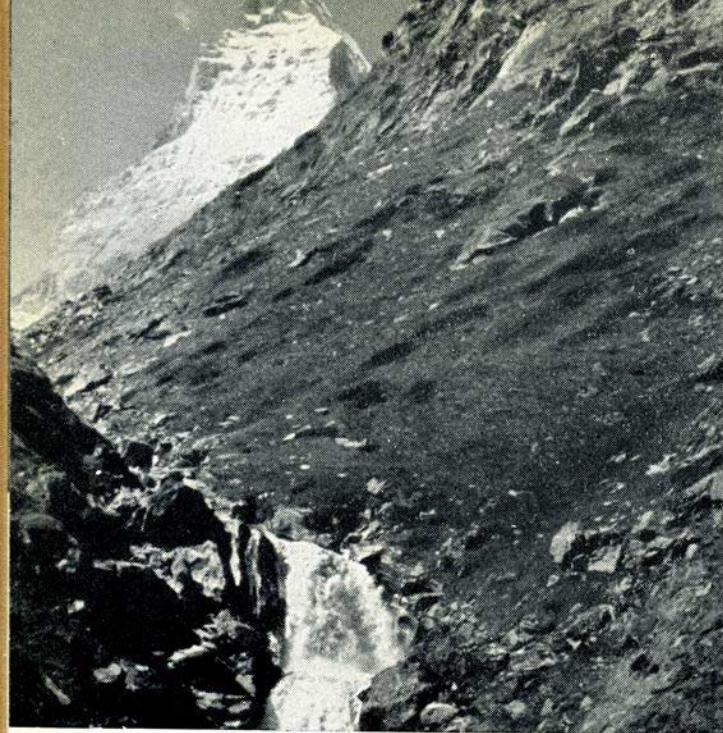
Foto:
Dr. M. Plotnikov

Oluja iznad vrha Dôm u Mischabell-
Walliskih Alpa

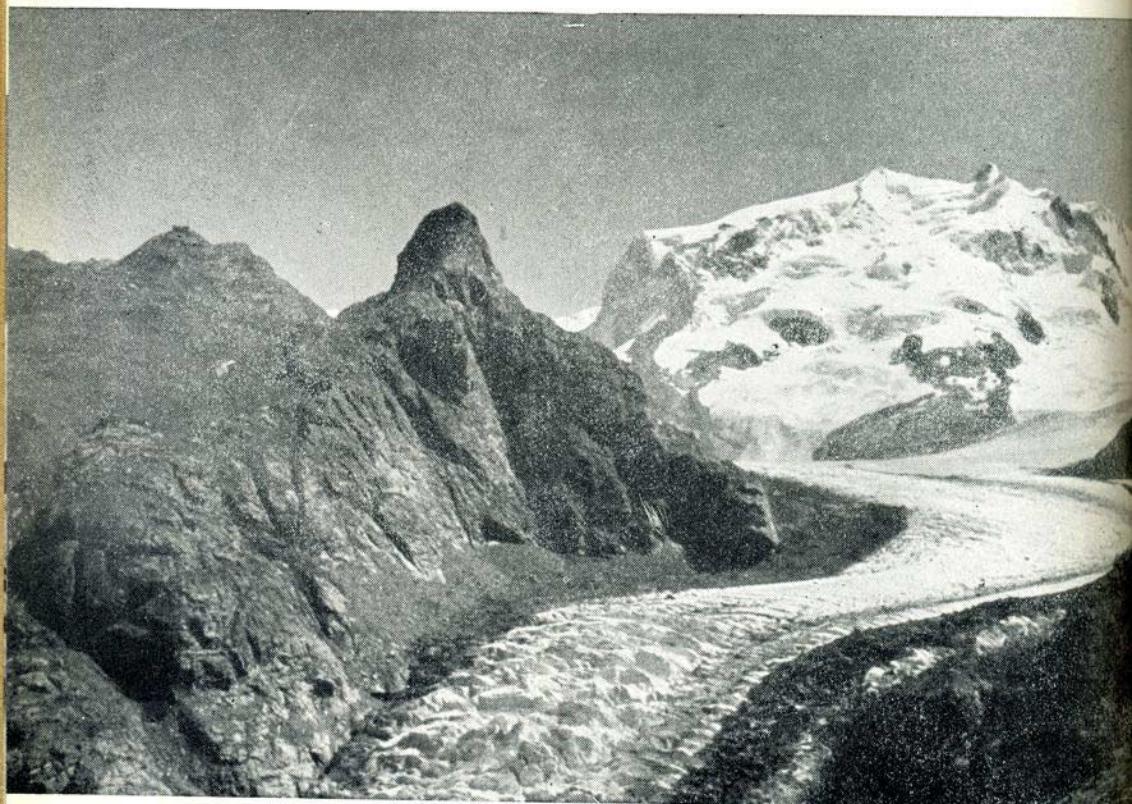
skup

Pod strmim Matterhornom

Foto: Dr. M. Plotnikov

Monte Rosa iznad Gornergletschera

Foto: Dr. M. Plotnikov

Zatim su upućene daljnje ekipe na traženje, među ostalima i jedan avion-izviđač Gorske službe spasavanja. Konačno je jedna grupa ipak naišla u dubokom snijegu na trag, koji je doveo do smrznutog tijela usred ledene pustoši i do kobne ledenjačke pukotine, u kojoj je nađeno tijelo drugog alpinista, također smrznutog.

Ova teška nesreća mogla bi se približno rekonstruirati ovako: Kod spusta sa skloništa Marco e Rosa, dr. Plotnikov i njegov prijatelj Austrijanac dr. Popp nalazili su se u drugoj grupi. Kod jedne ledenjačke pukotine dr. Popp je propao ili se odskijao u pukotinu, ali ga je dr. Plotnikov zadržao na užetu, jer su bili navezani. Ozlijedenog dra Poppa pokušao je Plotnikov izvući iz pukotine, ali u tome nije uspio. Spustila se strašna noć, i divlji urnebes prijetio je uništenjem svega živoga u planini. Dr. Plotnikov ulagao je sve napore da spasi unesrećenog druga, ali je ovaj tokom noći podlegao. Potpuno iscrpen, pokušao je Plotnikov, kad se razdanilo, potražiti sklonište, i krenuo prema njemu, ukoliko je onako iscrpen i u nevremenu mogao odrediti pravi smjer. Nije se dugo mučio, jer je potpuno iznemogao, uskoro i sam postao žrtvom bijele smrti...

Dr. Maksimilian Plotnikov bio je alpinista u punom smislu riječi. Tih, skroman i izvanredno ozbiljan, oduševljeno je volio planine. Naročito je radošio na ture zimi i u rano proljeće, kad strme padine i visoki grebeni planinskih vrhova pružaju sasvim drugčije prizore nego ljeti, jer njegova specijalnost bio je zimski alpinizam, i na tome je polju imao znatnih uspjeha.

Njegov alpinistički karton daje sliku vanredno bogate planinarske prošlosti i uspješnog djelovanja u visokim planinama Evrope. Obišao je prostrane ledenjake Walliskih Alpa i šiljate četiritisućnjake iznad njih. Monte Rosa, sa ledenim visokim susjedima, elegantni Matterhorn, simbol planinara, zatim Rimpfischhorn. Doma u Mischabell-skupini pružili su mu mnogo užitka i uljepšali njegov kratak vijek. Isto je tako mnogo puta krstario svojim skijama preko snježnih i ledenih prostranstava Ötztalskih i Zillertalskih alpa u Tirolu.

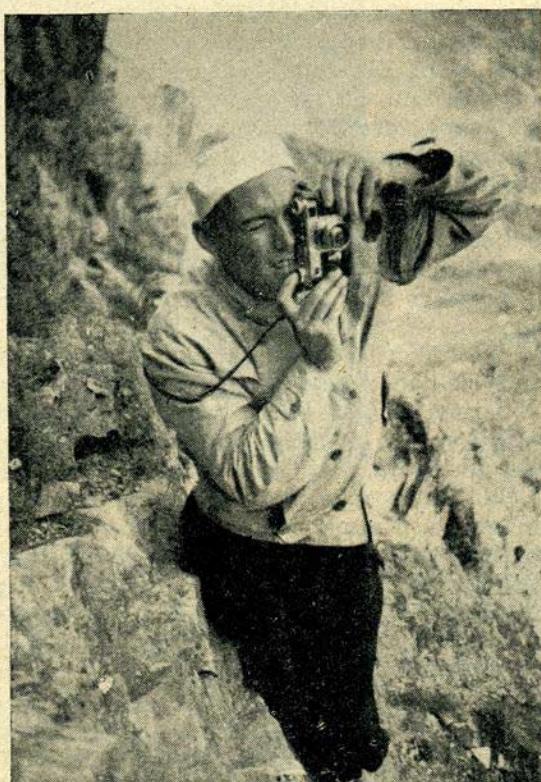
Međutim, Maks Plotnikov nije svu tu veličinu i ljepotu gorskih velikana zadržao samo za sebe. Kao izvanredan stručnjak na polju fotografije dokumentirao je sve svoje pohode u planine osobito bogatom zbirkom fotografija velike umjetničke i tehničke vrijednosti. Svježa jutra gorskih dolina, nježno cvijeće planinskih livada, tamni visoki gorski vrhunci, što snažno privlače i ujedno prijete, snaga ledenih rijeka-glečera s divljim odlomima, silna masa oblaka vlažnog alpskog vjetra »Föhna«, što se poput oceanskih valova prebacuje i ruši preko grebenja, visoki golemi bijeli oblaci kumulusi, što nadvisuju alpske divove, i nježne prozirne maglice, što se poigravaju prijevojima i udolinama, te grupe sitnih ljudi podno visokih vrhova i silan čovjek na vrhu pobijedene planine, to je veliki foto-dnevnik bogate planinarske prošlosti, dnevnik, koji nam ne pokazuje samo ljepotu i veličinu gorskog svijeta, već nam služi i za upoznavanje obilježja velikih planinskih masiva i dalekih krajeva.

Kada je nakon Oslobođenja bila organizirana, 1946. god. Alpinistička sekcija F. D. Dinamo u Zagrebu, stupio je dr. Plotnikov među prvima u redove aktivnog članstva, te svojim iskustvom i savjetima sudjelovao već u prvim dionicima poslijeratnog razvitka našeg alpinizma. Kasnije je, osnutkom prvog planinarskog društva u Hrvatskoj: Planinarskog društva Zagreb, postao odmah i članom Alpinističkog odsjeka tog društva, i tamo ostao do kraja života.

U ovom je razdoblju izvršio velik broj vrijednih tura u planinama Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije, te po Velebitu, Gorskom Kotaru, Julij-

skim i Savinjskim alpama. Rukovodio je i nekim zimskim alpinističko-skijaškim tečajevima, a sve je te svoje pohode dokumentirao fotografijama.

Mnogo je svojih odličnih fotografija objavio u našem listu, kao jedan od prvih suradnika »Naših planina«, gdje je svojim umjetničkim prilozima sura-

Fotografiranje je bilo najmilija razonoda Maks-a Plotnikova

đivao od osnutka lista g. 1949., pa do danas. Trudio se, da tim prilozima pokaže planinarima, pogotovo mlađima, kako treba fotografirati u planinama, pa je zbog toga i dozvolio, da se u listu štampa izvadak iz njegove knjige o infracrvenoj fotografiji, pod naslovom »O primjeni infracrvene fotografije u amaterskoj fotografiji.«

Svaku svoju turu i svaki pohod pripremao je ozbiljno i pomno, koristeći se velikim iskustvom, koje je posjedovao, i baš zbog toga je naše zaprepaštenje povodom vijesti o nesreći u Bernini bilo veliko i iznenadujuće.

Mora nam svakako biti jasno, da su pohodi u planine skopčani s nizom objektivnih opasnosti, ali te se opasnosti znatno smanjuju ozbiljnošću i iskuštvom onoga, koji takve pohode poduzima. Visokoalpske skijaške ture izvode se u mjesecima ranog proljeća, od druge polovice mjeseca ožujka do svibnja, dakle uglavnom u razdoblju, kada je skijanje veoma ugodno na toploj suncu po lijepom vremenu i već dosta dugim danima. Međutim, kao i svuda u prirodi,

u planini naročito može doći do iznenadnih promjena vremena, naglih pogoršanja, pa prema tome i povećanja opasnosti. Tako je, eto, došlo i do ove strašne nesreće.

Ing. dr. Maksimilian Plotnikov rodio se 14. I. 1909. godine u Leipzigu, gdje je njegov otac, sveuč. prof. dr. Ivan Plotnikov, radio na Ostwaldovu institutu za fizikalnu kemiju. Djetinjstvo je proveo u Rusiji, na imanju svojih roditelja, i u Moskvi, gdje mu je otac bio profesor na sveučilištu za predmet fizikalne kemije i fotokemije. Za vrijeme revolucije bio je u Harkovu, a kasnije je obitelj ostala trajno u Hrvatskoj, svojoj drugoj domovini, kada mu je otac bio pozvan za profesora na Tehničkom fakultetu u Zagrebu.

U Zagrebu završio je Plotnikov srednju školu g. 1927., i upisao kemiju na zagrebačkom Tehničkom fakultetu. Diplomirao je g. 1931., a zatim postigao na Sveučilištu u Zagrebu doktorat tehničkih nauka na temelju disertacije iz područja metodike mjerjenja energije zračenja. Pošto je g. 1934. odslužio svoj vojni rok u ratnoj mornarici, predavao je neko vrijeme kemiju na Trgovačkoj akademiji u Zagrebu.

G. 1936. odlazi na specijalizaciju u Berlin, gdje radi na području fotoke-
mije u Institutu za tehničku i znanstvenu fotografiju i primijenjenu fotoke-
miju na Visokoj Tehničkoj školi u Berlin-Charlottenburg. Ovdje je izradio i
svu habilitacionu radnju, u kojoj obrađuje problematiku koloidnih »mutnih«
sistema primjenom fotografskih metoda znanstvenog rada, i na temelju koje
postiže stupanj dr. habil. Bavio se također istraživanjem fotografskih emulzija
i metodama njihova dobivanja, zatim mnogo infracrvenom fotografijom, a bio
je u to vrijeme i suradnik kemijske tvrtke »Schering« i tonfilmskog poduzeća
»Klangfilm«.

Nakon svršetka rata vratio se u domovinu, gdje je ubrzo svoja stečena
iskustva mogao primijeniti kod osnivanja i izgradnje naše domaće fotografiks
i fotokemijske industrije. Kada je osnovano poduzeće »Fotokemika« u Zagrebu,
bio je on u početku jedini stručni suradnik poduzeća, a ostao je to i dalje.
Kako se tvornica postepeno znatno proširivala, počeo se proizvoditi domaći
fotopapir, zatim fotografске kemikalije, ploče i filmove, sve pod njegovim ličnim
zalaganjem. Izgrađena je i posebna tvornica u Samoboru, a dnevno su bilje-
ženi uspjesi, iza kojih je stajao dr. Plotnikov kao jedan od najvažnijih faktora
u stručnom pogledu.

Osim praktičnog rada bavi se dr. Plotnikov i dalje naučnim i teoretskim
radom. Objavio je 25 stručnih radova, a uz to je bio i honorani nastavnik na
Prirodoslovno-matematskom fakultetu zagrebačkog Sveučilišta, kao i rukovo-
dilac fotografskog laboratorija Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti
u Zagrebu. U tvornici »Fotokemika« bio je rukovodilac Istraživačkog odjela,
i kao takav nastojao postaviti sav rad poduzeća na znanstvene osnove, uz pri-
mjenu suvremenih metoda rada.

Tako smrt dra Maksimiliana Plotnikova znači težak i nenadoknadiv gu-
bitak za našu mladu foto-industriju.

Ova je velika nesreća duboko potresla sve nas planinare, njegove drugove
i suradnike. Duboko smo suosjećali s njegovim roditeljima, a naročito s nje-
govom suprugom, koja ga je često pratila u planinama i s njime proživljavala
veliku radost planinarskog života. Ova je nesreća to strašnija i teža, jer je
prekinula život jednog pionira, koji je bio u punom radnom zamahu.

Alpinisti-planinari, njegovi drugovi i prijatelji ne će nikada zaboraviti
Maksa Plotnikova!

Pero Lučić - Roki

Po Velebitu... (Izvještaj s jednog izleta)

Ovog bih puta ponešto skrenula s uobičajenog kolosijeka naših izvještaja. Fokusala bih se osvrnuti na ono nekoliko dana provedenih na Velebitu bez nekog redoslijeda dana i vrhova. Ukratko, govorila bih vam na »ženski« način o jednom svom planinarskom doživljaju.

Dosta sam toga slušala o Velebitu i o njegovim ljepotama, pa sam se pomalo i bojala razočaranja, koje se nerijetko doživi, kad o nečem slušamo toliko lijepa, da stvorimo nehotice i nesvijesno predodžbu, koja nadilazi stvarnost.

Velebit, o kojem ja želim govoriti, ne sliči ni na jedan zimski dijapositiv, koji su nam u društvu prikazivali, a ne može se usporediti ni s jednom našom planinom. On nema ništa zajedničkog ni sa Šarom ni s Durmitorom, a o Alpama da ne govorim. To je planina za sebe, jedinstvena.

Mnogo puta sam je gledala s morske strane ni ne sluteći koliko ljepote skriva u sebi. Uz to mi je izgledala i nekako odveć lakim ciljem. I u tome sam se prevarila. Iako Velebit ne predstavlja svojom visinom neki teži zadatak, ipak zahtijeva od planinara, koji u njegovim ljepotama želi uživati, dobru kondiciju.

Od Josipdola smo preko Senja došli do Oltara, odakle smo krenuli pješice uz pratnju kiše do planinarskog doma pod Ovijahom. Kako dom nije sasvim završen, a kreveta je bilo samo za polovicu učesnika tečaja, to je zbog mokre odjeće i hladnih i vlažnih prostorija došlo do manjeg nezadovoljstva nekolicine. Uskoro se, međutim, sve to prebrodilo šalama i smijehom.

Usput rečeno tečaj je bio stručno vođen. Imali smo sreću i s vremenom. Na dane kad je zakazana tura, bilo je lijepo, a kada je planirano predavanje, pa je trebalo ostati u domu, padala je kroz maglu sitna kišica.

Kako su naši instruktori Stjepko i Željko iz istog odsjeka kao i ja, ubrzo smo postali nerazdruživi, pa nas prozvaše »trolistom«.

Jedan od prvih izleta bio je na Mali Rajinac. U prilično zarasloj i divljoj šumi bio je pravi užitak tražiti slabo vidljivu markicu. Svakoga puta, kad bi je opet ugledali držali smo se tako kao da smo riješili po jednu riječ neke teške križaljke. Bilo je usput i iznenadenja. Jedan se tečajac povjerljivo naslonio na omašno suho stablo, koje se na njegovo (i naše) zaprepaštenje polako i doстоjanstveno srušilo.

Putem smo naišli i na svježe tragove medvjeda. Izgleda, da je tražio mrave i ličinke, jer je isprevrtao dosta kamenja. Samog medvjeda nažalost nismo vidjeli. Velim nažalost zato što nas je bilo mnogo, pa nam se činilo da ga se ne bi bojali.

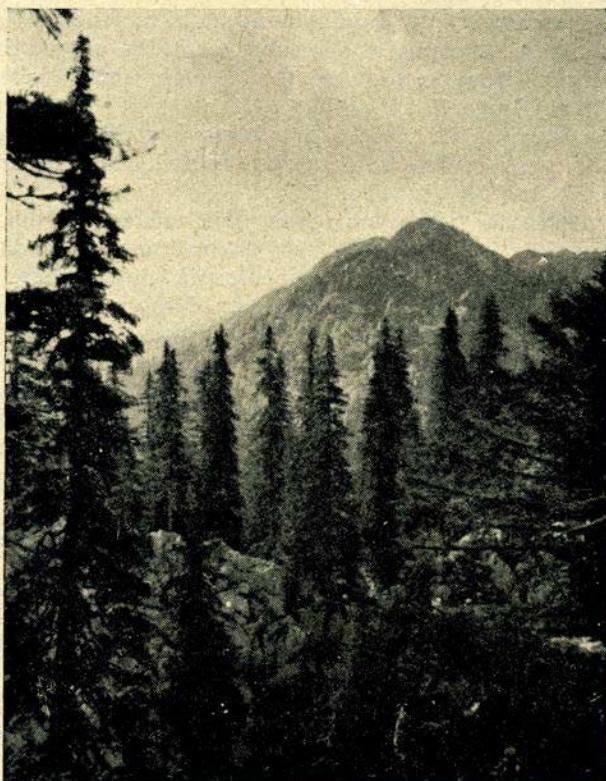
Rajinac i njegova okolina lijepi su. To, međutim, još nije bio onaj »moj« Velebit!

Jedna od nezaboravnih tura bila je ona Premužičevom stazom, koja prolazi uzduž Velebita. S nje se kao od šale penjete na razne vrhove, koji usput nailaze. To što su neki od vrhova divlji i pomalo neprohodni — mjestimice treba i penjati — to naravno samo povećava njihovu privlačnost. Izgled svakog od tih vrhova je drugačiji, čak i onda ako se nalaze sasvim blizu jedan drugoga.

Kod zadnjeg vrha što smo ga za taj dan imali u planu — Crikvene — htjeli su se naši instruktori uvjeriti, da se doista na njem nalazimo. Zbog toga su

strčali na susjedni vrh. Tome se ne treba čuditi, jer sam od tehničara, koji tamo vrše mjerjenja, čula kako su i oni često u nedoumici na kojem se od vrha nalaze.

Tečajci su ostali na vrhu, a ja sam se spustila nešto niže. Uživala sam u neopisivanoj ljepoti mora i planina. S vrha je do mene dopiralo tiho pjevanje

Sjever Velebit — Na Premužićevoj stazi

Foto: P. Lučić-Roki

tečajaca. Nešto kasnije sam krenula za odmakle dvije trećine mog trolista. Kako su mi kazali da postoji samo jedna, Premužićeva staza, nisam uopće pazila na put. Posve sam se prepustila okolini. Došla sam do nekog zavoja s kojeg se je dobro video vrh na koji su se penjali naši instruktori. Nekako se nisam usudila za njima, pa sam malo sjela. Neobičan je to osjećaj biti sam u Velebitu!

Krenula sam dalje. Put me je vodio do neke velike bijele stijene. Kad sam se okrenula vidjela sam Stjepkovu siluetu kako je upravo stigao na vrh. Učinilo mi se, valjda zato što je bilo takvo osvjetljenje, da je veoma blizu. Počela sam se lagano vraćati natrag.

Nakon nekog vremena sam primijetila da se nalazim u potpuno nepoznatoj okolini. Oko mene samo šume i livade, a trebale bi biti pećine! Vratila sam se na mjesto gdje sam se malo prije zadržala. Popela sam se na neki vrh, da

potražim markantnu Crikvenu. Pošla sam opet stazom, ali sada više nisam mogla naći put s kojeg mi se Stjepko učinio tako blizu. Moram priznati, da vrijeme što sam ga trebala da se opet snađem nisam provela baš u najugodnijem raspoloženju.

Kao što je bilo dogovorenog, sabrali smo se kod Rosijeve kolibe. Kad sam Stjepku ispričala svoj doživljaj (naravno potih), da nitko ne čuje (on je znao — kao što bi to znao svatko tko nije ostavio svoju orientaciju u domu — da sam dva puta prolazila istim putem. Nije me, međutim, odmah mogao uvjeriti, pa je trebalo da me ponovno provede tim dijelom staze, da bi me uvjerio kako ne postoji neka druga.

Vjerujem, da se vama ne može ovako nešto dogoditi, ali eto, ja sam bila toliko podlegla čarima Velebita, da mi se put natrag učinio sasvim drugaćijim. Uostalom, Velebit je uvijek drugaćiji...

Upravo je čarobna i jedinstvena igra boja, od zelene do ljubičaste, na onim stijenama neobičnih oblika. Put vodi čas u šumu, pa onda čistinom, čas ste na strmim lивадама s usjećenim stepenicama, da bi onda opet išli kroz stijene sa začaranim dvorovima i okamenjenim divovima. Uvijek iznova i nehotice se morate diviti toj prekrasnoj stazi i onome, čijom je zaslugom ona izgrađena.

Jedan je dan bio određen za teoriju i praksi alpinizma, na veliko oduševljenje tečajaca, koji su se naročito zanimali za onaj praktični dio. Dok su se ostali tečajci zadovoljili prijepodnevnim penjanjem i otišli u dom na ručak, da bi na vrijeme stigli u Lubenovac, gdje je bilo predviđeno noćenje u šatorima, naš se »trolist« zađržao.

Ovo naše penjanje po »privatnoj« liniji, kod čega sam ja uglavnom predstavljala oduševljenju publiku, zadalo je velikih briga Stjepku, jer su mu se radi toga tečajci rastrkali, a jedan se čak i izgubio. Taj jedan bila sam naravno, ja.

Mene je Premužićeva staza vukla poput magneta. Kako, međutim, nisam pitala gdje treba skrenuti za Lubenovac, morala sam se, već po mjesecini, vratiti u dom. Našli smo se tek slijedećeg dana poslije podne.

Dolazak drugova iz Zagreba povećao je dobro raspoloženje na proslavi, kojom je tečaj završen. Nakon rastanka s tečajcima nas četvoro prosljedilo je šetnju Velebitom. Oslobođeni stege tečaja osjećali smo se kao djeca bez nadzora. Veselo smo krenuli u velebitsku maglu preko Alana dalje Premužićevom stazom. Od magle nismo ništa vidjeli, ali staza je vodila...

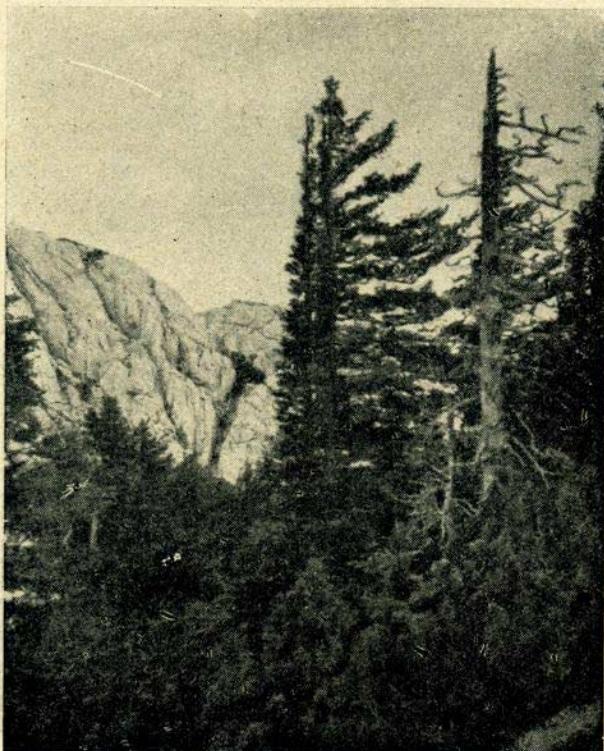
Spavali smo po sjenicima. Prvu smo večer imali i logorsku vatru. Bila je, međutim, odveć siromašna prema mjesecu, pa je na slijedećim noćenjima otpala.

U neizbrisivoj će mi uspomeni ostati pogled sa staze na selo Vrbanska Duliba. Ono leži duboko dolje u kotlini, čini se poput zelenog perivoja s malim kućicama. Sve to je okruženo golim visokim kršem. Bilo je tako mirno i tih obavijeno tankom plavom maglicom prvog sumraka. Samo poneki lavež psa podsjeća nas, da to nije slika iz priče. Odlučili smo da ovdje prenoćimo.

Planinari već godinama nisu posjetili ovo selo. Mještani su nas primili vrlo lijepo. Dugo u noć smo razgovarali s njima kraj pune mjesecine, koja je ovaj lijepi kraj učinila još ljepšim. Tužili su se, da im medvjedi čine velike štete.

U selu nije bilo djece. Kazali su mi, da su kod svojih baka dolje na moru, ali nabrojili su mi kod toga samo dvoje. Zbog toga je to krasno selo učinilo na mene nekako mrtav dojam, kao da mu je nedostajalo duše.

Drugi smo dan krenuli na Bačić-kosu. Odmah od sela smo pošli krivim putem, ali se na to nismo mnogo osvrtnali. Ako danas ne dođemo do određene kuće, stići ćemo sutra. Jedan od posebnih čari Velebita baš je ta divna neobavezost. Nikamo se ne treba žuriti, nigdje ne će nikakvi kreveti biti izdani. Uvijek se nekamo stigne i uvijek se nađe nekakav sjenik.

U sjever. Velebitu — šuma i kukovi

Foto: P. Lučić-Roki

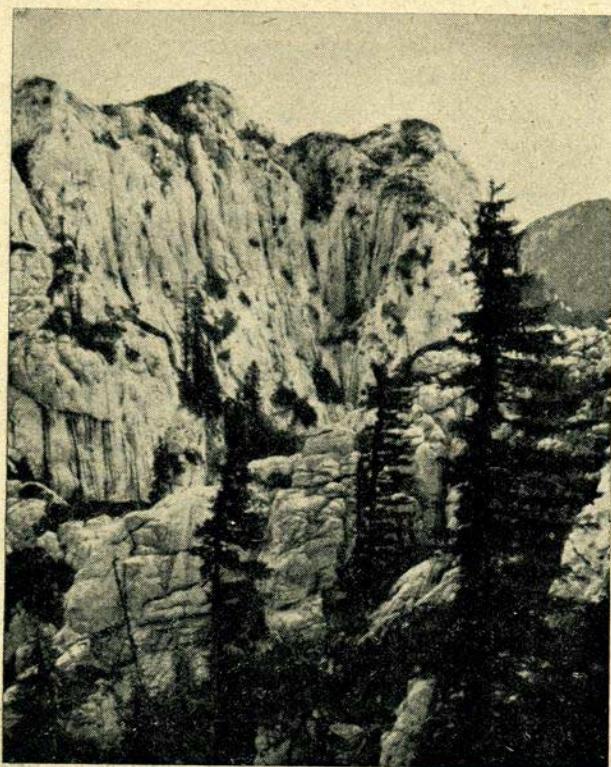
Zahvaljujući baš tom krivo pogodenom putu upoznali smo Bačić-kosu sa svih strana. Divili smo se njenim velikim i strmim stijenama. Kako smo se jedan komad ceste provezli kamionom, uspjelo nam je ipak da istog dana stignemo do doma.

Iako nam se dom učinio tako lijepim da bi najradije tu za uvijek ostali, bili smo već za jedan sat na vrhu. Zalaz sunca, more s jedne strane, a s druge izgled na čitav južni Velebit. U blizini visoke stijene pomalo već u tami... riječi su odveć siromašne da to opišu.

Drugi dan krenuli smo u Karlobag, a onda brodom do Starigrada, gdje smo iznimno noćili u krevetima kod neke stare žene, koja nas je pomalo čudno gledala ne mogavši razumjeti ljude, koji od svoje volje i bez potrebe idu planinama s tolikim teretom i još su kod toga tako dobre volje.

Slijedećeg smo jutra pošli put Paklenice. Prepenjali smo uz priličnu vrućinu jedan laganiji smjer, nakon čega smo se morali rastati sa Stjepkom.

Put s tog mjeseta do Paklenice već imade sličnosti s drugim planinama. Zato je selo u koje smo došli opet sasvim »velebitsko«. Ono se sastoji od svega par kuća gore visoko u planini. Djeca su lijepa i bistra, muškarci simpatični, samo su žene prerano ostarjele od rada i teških uslova života.

U Rožanskim kukovima

Foto: P. Lučić-Roki

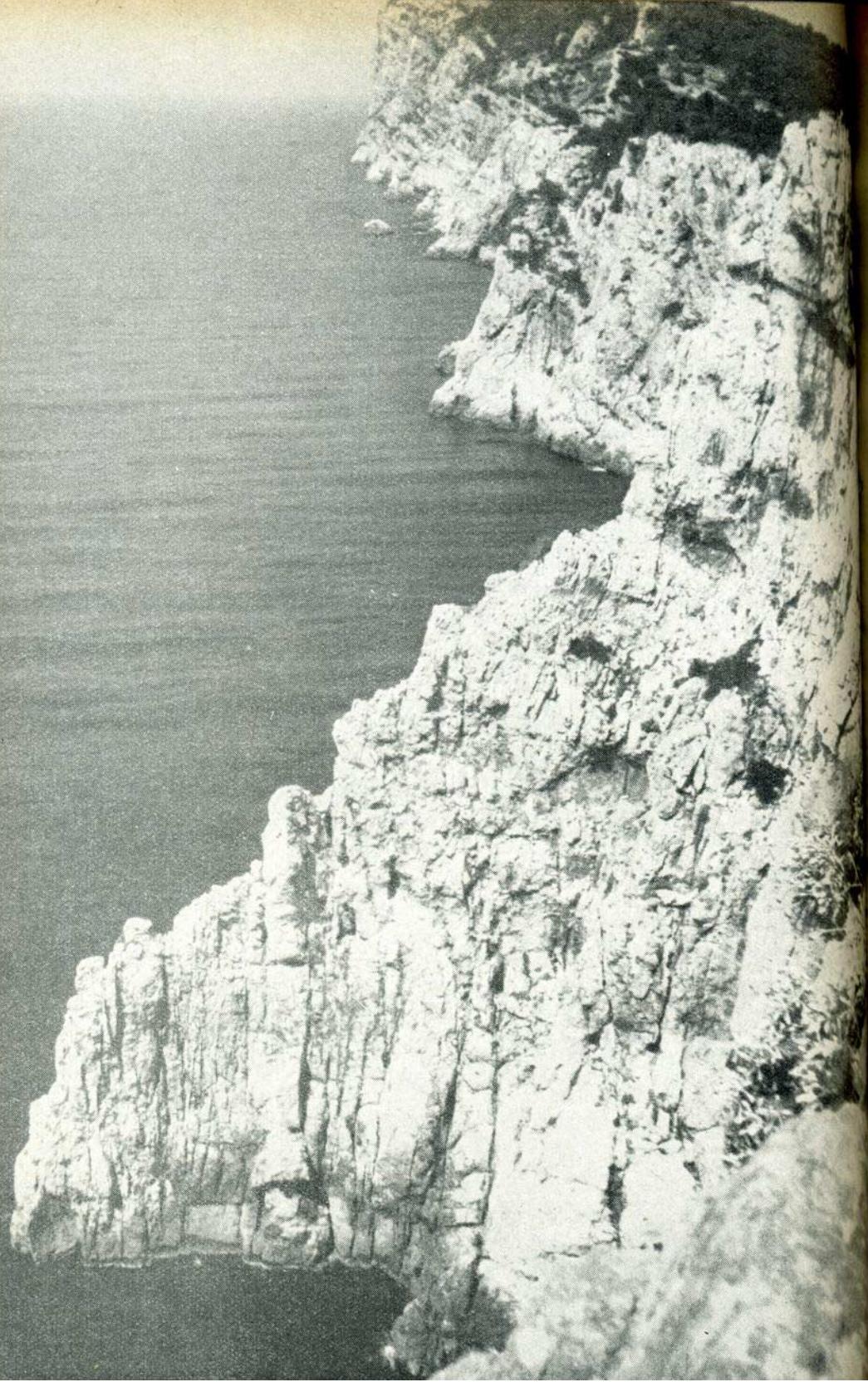
Nad otvorenim ognjištem kuće u kojoj smo se zadržali visio je kota. U njem se kuhala večera. U »peki« pokritoj pepelom pekao se kruh. Prostoriju je osvjetljavala luč od crnog bora postavljena na željezni stalak s kojeg su padali još vrući ugarci. Kako su ispod toga puzala djeca, sa strepnjom sam čekala kad će koji ugarak pasti djetetu na glavu, ali se ništa nije dogodilo.

Smjestili su me na neku prastaru nisku fotelju načinjenu bez čavala. Okružile su me žene i djeca. Živo su se zanimali za moje obiteljske prilike. Kad sam im pričala o Mirjani, nisu mi vjerovali, da imam tako veliku kćerku. Nisam htjela, da im spomenem moje godine, ne radi taštine, nego zato, da ih ne bi razočarala. One su u tim godinama starice, ukoliko ih uopće dožive.

Kod muškaraca je drugačije. Imadu živog pradjeda, koji je već navršio 100 godina.

Djeca ne idu u školu, predaleko im je. Olovka, koju sam im pokazala, oduševila ih je. Obećala su mi da će mi napisati prvo pismo kad savladaju slova, pa sam im poslala početnicu, pločicu i pisaljku. Mojoj Mirjani je san, da ode

među njih. Uvjerava me, da će za mjesec dana čitavo selo naučiti čitati i pisati.

Pogostili su nas svime čega je bilo u kući, a kad smo zapitali šta smo dužni, pogledali su nas začuđeno. »Pa to mi imamo u kući«, bio je njihov odgovor.

Kad sam u jutro pripremala svoju naprtnjaču, prišla su mi djeca, da mi predaju smokava i badema stidljivo govoreći; »To je za Mirjanu«. Bila sam granuta i čvrsto sam izljubila prljave obrašćice te lijepe i zdrave djece.

Krenuli smo dalje, ali su mi misli bile još dugo, dugo kod one dječice. Čvrsto sam odlučila, da prvom prilikom opet posjetim moje nove prijatelje.

I tako je, eto, s jednim prekrasnim doživljajem završen ovaj naš izlet.

Zlatko Šurjak

Jadranski kontrasti

Rijetkost je naići na gotovo nesavladive klisure i more, na penjanje i kuanje u moru, na povezanost jednog i drugog užitka kako je to slučaj na jugozapadnim obalama Dugog otoka u zadarskom arhipelagu. Dugi otok zahvaljuje ime svome neobičnom obliku: dugačak je četrdeset i četiri kilometra, a svega kilometar i po širok na nazušem mjestu. S jugoistočnog kraja produžuje se u Kornate, pa zajedno s tim otocima spada u naše najbogatije ribolovno područje. Na ribanje u taj ribolovni raj polazimo iz mjesta Sali na Dugom otoku. Iako najživljiji ribarski centar na Jadranu, mjesto Sali je turistički manje poznato, makar služi kao izlazna točka za obilazak Dugog otoka i Kornata. Uz podvodni ribolov i blinkere, planinari će tu naći neočekivani užitak u penjanju po razvedenoj, a često glatkoj klisuri, koja se stere u dužini od dvadeset kilometara te na pojedinim mjestima strši u zrak preko stošedeset metara.

Krenete li iz Sala brodićem, prolazeći mimo nanizanih manjih otočića, odjednom ćete zapaziti prema jugu trokutaste i čunaste oblike Kornata. Prolazeći kroz Malu Proversu, široku tek nekoliko metara, ući ćete u Telaršćicu, jedan od najljepših zaljeva Jadranu. Telaršćica je u svojem sjevernom dijelu tipično kraška pojava, čiju pustoš ublažuje mirta, a u proljeće rasvjetani ljuboč i divlji luk, dok na njezinu južnoj strani silaze do samog mora mirisne borove šume i — posve nevjerojatno za Dalmaciju — trava što vam do koljena seže. Proljeće je tu naročito bujno, s mnogo cvijeća nježnih boja, a naročito s mnogo krvavih mirisnih ciklama, poznatih nam s naših pitomijih planina.

Pristavši uz neki od prirode stvoreni pristan, lako ćemo se uspeti do samog vrha Dugog otoka, koji je u pradavna vremena prirodni proces naprsto prepolovio tako, da mu je jedna polovina utonula u more, dok okomite crvenkaste klisure, koje su preostale kao svjedoci tih prirodnih sila, stvaraju prekrasnu panoramu jezovito divljih stijena, koje se gube u daljini. Pridemo li tom bedemu s morske strane uzbunit ćemo jata galebova i gnjuraca. Pokušali smo i penjanje praćeni prosvjednim kaukanjem galebova, no morem isplakana stijena u podnožju te nedostatak opreme prisiliše nas da napustimo tu privlačnu namisao, pa se vratismo u barku što se poče jače ljudljati na sve jačem maestralu. Penjanje ostavismo u amanet onima, koji će potaknuti ovim recima, krenuti opremljeni za penjanje na Dugi otok da okušaju svoje snage i vještine na ovim djevičanskim stijenama, a njihove uspjehe upotpunit će divni razgledi, kupanje u neobičnom modrom moru te sportski, naročito podvodni ribolov.

S mora u Juliske

Zadnji tren! I mislim da se tog kobnog »zadnjeg trena« ne mogu otarasiti, ma bilo gdje i kada se uputio k planini. Još jutrom sam na moru, ronim i plivam negdje u bistrini periferijskih uvala rodnog mi grada, i ne pada mi ni na pamet, da će već za podne dragovoljno napustiti ovo bezbržno praćanje, kad me najednom netko potapša po brončanim plećima i bez ikakva uvoda se nasmiješi: »Onda, 'očemo li?« Bio je to moj stari »gorski drug«. Znao sam što misli, jer su usmene pripreme vukle korijen još od zime, pa ipak sam zinuo: »Kuda?« Gotovo sam nehotice bacio pogled na mosorski kamen, koji se činio bijelim u sunčanoj žegi, no, za tren oka mi je potamnio pri pomisl na Alpe. A kad smo istog predvečerja kroz prozor kupea nostalgično, negdje iz Kaštela, pogledavali k »Mosoriću«, s odebljalim naprtnjačama poviše glava, e, kada smo obojica nekako požalili jutrošnju neskromnost.

Kranjska Gora. Netko je pokazivao još iz vlaka, da je ovo Špik, to Razor, a ono Prisojnik. A prijatelj i ja? Formalno smo zurili počev od Ljubljane pa prema Gorenjskom. U dolini kanda je sve pitomo. Zupci Gozd-Martuljka pripili su naše poglede. Mnoštvo ruku, glava, svijeta, naprtnjača i nadasve apetita.

Kroz Okno na Prisojnik. »Adamova« se stotinjak puta prevrnuća, srce ubrzavalo kucaje, ruke katkad zadrhtale nenaviknute na veće visine. Napokon posljednji gaz i mi smo bili na Prisojniku, bez najmanjeng prstena mag'e, gostoprimaljivom i vedrom. Presretni smo. I sve je mirno oko nas. Ipak se čuje pucketanje kockica u ustima ljudi koje su došli s nama, ili nešto prije. Zrak je da bih ga odnio u Dalmaciju uzimajući s vremena na vrijeme dopinge. Manjka samo miris kadulje i ružmarina. Vraćali smo se putem »za matere in otroke«. To je naime okolini lakši put, pa smo ga u šali tako krstili.

Treba imati noge divokoze, ako hoćeš neposredno i s pobjedonosnim osjećajem uživati visine i baršunaste doline. Četvoro pužemo slijepom Krnicom: nova njegova i stara moja naprtnjača, prijatelj i ja. Peta magla bezobrazno se kovitla u suprotnom nam smjeru. S njom je dohrlila i djevojka — planinarka. Usput smo malo sjeli i popričali. Ona je mnogo mogla da priča. Uopće je tako kod planinara, same ekstremnosti: ili pričaju da te zagluše, ili šute kao ribe, ili pak hitaju kad kamo idu, ili se vuku kao puževi. Ona ima jednog brata, i ovog puta su zajedno krenuli u brda. Ali tko zna gdje on sada obara planinarske rekorde. Voli juriti, stizavati na cilj za pola vremena prije od običnih smrtnika. Posljedice su: zaspri uveče, budi se uveče, ili tek slijedeću večer. A tvrdoglav je dozlaboga — kaže, ne da se urazumiti.

— A vi, kuda ste vi naumili?

— Ja? Eto tako, imam uže, nešto klinova, pa će naći koji lakši smjer. Slušali smo još koječega o planini, planinskim ugodajima, o usponima... Kad smo izišli iz Kriške stijene sudarili smo se sa »šesnaestgodišnjakom«. Istupio je s propisanim vremenom odatle-dotle, i s vremenom koje je njemu potrebno za odatle-dotle.

U Pogačnikovom domu smo o svemu tome pričali, s licem okrenutim k dolini u kojoj se tek mogla slutiti opjevana Soča.

Sjedili smo na križima Razora. Sutradan: vidjeli smo vrh Škrlatice.

S osjećajem lagodnosti prebiremo rijetko utiranom stazom podno Pihavca, po nagnutim proplancima, dišemo proljetni zrak usprkos kolovazu. Trava na proplancima je zelena i išarana planinskim cvijećem i biljem. Bazamo po srcu lovišta divokoza. Neki je, valjda divojarac, priredio četvrtsatnu izložbu, gledajući s urvine netremice u nizine i nas. U blagom luku zaobilazimo proljetni Pihavec. Pašnjaci runolista mame na grijeh. Bezbroj ih je. A i veliki su. Skupine podsjećaju na grozd. Sunce je neprimjetno zašlo, povjetarac tek čarlja i kao da se igra s cvijećem. Pravimo se kao da samo gledamo u runoliste, i da nemamo srca da ih uberemo, pa na koncu konca i propisi zabranjuju, ali kradomice prijatelj gdjekojeg ubere kao i ja. I dobro znamo da se kod svakog malazi mala zbirka od pet-šest komada. Zgriješili smo? Bilo ih je previše.

Umor i prvi sumrak zahvatiše nas nešto dalje od Luknje. Uz serpentine cestice što vodi Tržaškoj kući, upregli smo preostale snage i na Dolič stig i zajedno s tamom.

Triglav ne traži neke napore, bar ne odavle. Put nas vodi k njemu, pokraj »mulatiere«, desno od Bambergovog puta uz zapadnu stijenu. Na Triglavu je kao i u manjem mjestu: smijeh, veselost, zakuska kao tri ručka, fotoaparati, pjesma, a »procesija« se od Malog Triglava ne kida

Magla je uskoro zakrila gotovo sav vidik, i obukla okolne vrhove u neprozirno ruho. Samo Škrlatica kazuje golotinju. I juče, kad smo s nje gledali uokolo, Triglav je samo virio. Nisu čisti poslovi među ovo dvoje prvijenaca, tim više što Mangart pokatkad proviri i sumnjivo pogledava oboje. Ljubomoran je, itekako mora biti ljubomoran. Šutnjom kao da govori kralju: »Što ti uvijek skrijaš podanike; koji su to razgovori s ljepoticom!« A kralj šuti i diže još gušće i pjenušastije kulise, diže magle i kovitla s njima okolo.

Kad smo poslije »mnogo-mnogo« vremena ponovo grijali sjedala kupea u laganoj majici i hlačama, i s izdušenim naprtnjačama u nekom od Kaštela, noć je bila duboka. Neobrijane brade i prašnjava tijela, ispunjeni zadovoljstvom gledali smo sanjivim očima osvijetljeni grad u koji smo uskoro imali stići.

Odnosi i prostranstva afričkih planina

1.) Da li je Ru Nsoro (Ruvenzori) najviša planina Afrike?

Afrički je kontinent pun raznih zanimljivosti, koje su kroz cijelu historiju vukle znatiželjne oči bijelih ljudi na njegovo tlo. Među mnogima specifičnim osobinama, naročito se ističe ova zemlja svojim stanovništvom i svojim divljim i nepristupačnim gorama. Mnoge od tih planina bile su nam do pred par decenija posve nepoznate i nismo ni slutili da bi one uopće postojale na karti Afrike. Duboka i teško pristupačna unutrašnjost Afrike bila je uvijek kamen spoticanja svim putnicima crnog kontinenta. Teško je suprotstaviti se svim tegobama kroz puste stepе, bezvodne pješčare, guste džungle i močvarne prašume Afrike, a da bi se kroz nekoliko mjeseci napornog marša stiglo do podnožja kojeg planinskog velikana ove zemlje.

Ruvenzori svakako dolaze u red onih afričkih planina, na koje se čovjek može uspeti jedino ako ima čvrstu volju. S toga nije nikakvo čudo što prije točno 69 godina nismo nikada ni čuli ni znali štograd o njoj. Iste godine (1889.), kada je dr. Hans Meyer već dobro istražio Kilima-Ndžaro i popeo se i osvojio njegov najviši vrh nakon višegodišnjih neuspjelih pokušaja, tek te iste godine saznao je ostali svijet, da u Africi postoji uz Kilima-Ndžaro i Kenia još jedna ogromna planina, ali duboko u srcu Centralne Afrike, do koje se uspio prviput probiti jedan od pionira Afrike, Henry Morton Stanley (1841—1904).

Bilo je to godine 1885. u rano proljeće po našem shvaćanju vremena, a u Africi je vladalo puno i žarko ljeto. Stanley se tada nalazio na svom drugom velikom putovanju kroz Centralnu Afriku s namjerom, da konačno riješi pitanje da li Nil i Kongo imaju dodirnih točaka u bazenu Albert Nyanza i jezera Albert Edward Nyanza. Konačno u tim je krajevima bila i granica interesnih sfera britanske kolonije Ugande i tada novo formirane Belgijске kolonije Konga, premda nitko dotada te granice nije nikada ni vidi.

Stanley prije nije nikada čuo za Ruvenzore, ali je čuo za Ru-Nsoro*, jer je kroz dugi studij i istraživanja izvora rijeke Nila čuo iz crnačke predaje, da su izvori Nila vezani za tu planinu. S toga se 1874. god. zaputio u zemlju Emin paše i pune tri godine proveo u krajevima između Tanganjike, Victoria Nyanza i Albert Edward Nyanza. Kada je proljeća 1885. godine stigao na obalu Albert Edward Nyanze, vrlo se iznenadio. Našao se pred ogromnom planinom pokrivenom ledom i snijegom, a nalazio se je svega par geografskih minuta sjeverno od ekvatora. Stanley je svoje otkriće brzo javio u svijet, ali se je i brzo dao na svoje treće i najveće putovanje (od 1887.—89.) kroz Afriku. Kao i prošli puta, u drugom putovanju, uzima Stanley isto polazište i cilj, prolazi porječjem Konga, ali težište puta bacá na Ruvenzore i obilazi ih polako i temeljito. Njegov suputnik poručnik Stairs poduzima prvi uspon na planinu god. 1888. iz doline rijeke Semliki. Iz ovog prvog uspona do svega 3500 m dobili su ljudi prve podatke i slike iz dotada nepoznate gore.

Što su Ruvenzori? Je li vulkan, ili nije, da li je drugog geološkog porijekla — teško je to čak i dandanas reći, jer evo do našeg vremena nauka se zanimala za Ruvenzore u svega 6 navrata, u obliku ekspedicija i posjeta, a sigurno ni tih 6 uspjeha nisu svi bili takva sastava, da bi nam donijeli definitivno rješenje na sva pitanja u vezi s ovom planinom.

Razmotrimo u par riječi kako se svijet upoznavao s Ruvenzorima. Stanleyju pripada nesumljivo zasluga otkrivača te planine godine 1885. na njegovu drugom putovanju kroz Afriku (1874—1887). Iza toga otkrića saznali su ljudi da su Ruvenzori ili Ru-Nsoro oko 5800 m. snijegom i ledom pokriveno gorje na zapadnoj strani Britanskog protektorata Ugande, između Alberta i Albert-Eduardova jezera. Stanley ga smatra odavno mrtvim vulkanom, premda nije imao za to dokaza. Ovo je otkriće izazvalo pravu buru 90-ih godina prošlog stoljeća. Došlo je odmah u pitanje nije li Ru-Nsoro više gorje od Kilima-Ndžara, jer je prije Meyerovih mjerjenja Kilima-Ndžaro smatrana visokim 5888 m. Nastale su borbe i natezanja između zainteresiranih zemalja: kojim

* u prijevodu Mondberg = Mjesečevo brdo.

potezima teku granice, i u kojoj zemlji se zapravo prostiru Ruvenzori. To je pitanje definitivno riješeno tek poslije 20 godina, kada je Britanski Imperij priznao meridijan 30° ist. od Grw. kao zap. granicu Ugande. Tom granicom Ruvenzori su pripali na stranu Belgijskog Konga a tek istočni vrhovi i padine pripali su Britanskoj Ugandi.

Ruvenzori nisu pitomo gorje, a i pristupi do njega nisu ni malo pitomiji. Udaljenosti od Indijskog Oceana (oko 2500 km) s jedne strane, a od Atlanskog s druge (preko 3500 km) potpuno su ga izolirali sve do današnjeg vremena, tako da se posjeda ovoj planini velikog formata ne bi nikom isplatila. S druge strane prilazni putevi sa istoka puni su žarkih i bezvodnih krajeva, kroz koje se treba danima probijati pješke, noseći sa sobom svu zalihu i terete. Sa zapada je još gore. Ogorome prašume pune divljih zvjeri tjeraju svakome strah u kosti pri pomisli da se proboje prašumama Konga do Ruvenzora. Sa sjevera bi pristup bio moguć, naročito kada bi stari projekt Kap-Kairo željezničke pruge postao stvarnost današnjice. Tada bi pruga prolazila svega par desetaka kilometara od istočnih padina Ruvenzora.

Sami pak Ruvenzori predstavljaju posebnu pažnju. Johnston priča da je planina živi muzej najrazličitijih, nepoznatih i poznatih vrsta zmija otrovnica, tako, da su u tom pogledu Ruvenzori sigurno najstrašnija gora u Africi. Silne količine insekata raznih veličina i boja čine posebno carstvo šarenila, koje je Johnston kao prirodoslovac naročito zamijetio. Klima ove planine je dvojaka. U gornjoj zoni je ledena planinska, a u nižim izrazito tropská. Planina je vrlo bogata količinom vode. Preko 2/3 slijeva iz cijele planine odnosi se na njenu zapadnu i sjevernu stranu, uz koju teče rijeka Semliki kroz divlje prašumske krajeve prema sjeveru i nakon nekih 200 km. utječe u Albertovo jezero. Južni i istočni slijev pripada jezeru Albert-Eduard u obliku manjih rijeka: Ruverani, Njamagasani, Unjamvambi i t. d. Cijeli plato planine postavljen je na oko 1000 m nadmorske visine, dok visina same planine daje cijelu skalu različitih podataka, mjerena i nagadanja. Zanimljivo je samo to, što sve do današnjeg dana možemo sigurno zaključiti, da su Ruvenzori planina o kojoj treba još dosta toga saznati. Stanovništvo planine nije poznato, i izgleda da ga uopće i nema. Okolica planine slabo je naseljena, a stanovništvo i danas živi još vrlo primitivno i divlje. To su još oni rijetki dijelovi crnog kontinenta, gdje »dobraćudne« ruke civilizacije nisu uspjеле da ostvare svoju misiju u Africi.

Od ljudi čija su imena ostala vezana uz Ruvenzore prvi je njemački zoolog iz Hamburga Franz Stuhlmann (1863—1923). Njegovi prilozi geografiji i zoologiji Ruvenzora bili su temelj svim ostalim istraživanjima. Stuhlmann je protivnik teorije o vulkanskom porijeklu planine, to je i poljulalo mnoge sumnje i dalo zanimljive rasprave. Stuhlmann je došao oko 4063 m (po njegovom mjerenu) visoko na planinu.

Kada je 1901. god. Sir Harry H. Johnston postao guvernerom Ugande, dao se na veliki posao istraživanja zapadnih krajeva oko planine. Johnston je već kao mlađi vodio prvu englesku ekspediciju na Kilima-Ndžaro i stoga je imao i velikog iskustva u rukovanju takvim pothvatom. Kao školovani prirodoslovac razumljivo je bacio težište svoga puta u tom pogledu, i stoga je njegov prilog prirodoslovno-geografskog značenja, a manje planinarske prirode. Zanimljive su Johnstoneve tvrdnje, da je Ru-Nsoro sigurno najviša planina u Africi. On je prvi mjerio teren instrumentom i trigonometrijski odredio 6100 m. Popeo se je na svega 4520 m.

Osim navedene dvojice, bilo je još zaslupljenih ljudi oko osvjetljavanja ovog dijela Zemlje. Tako na pr. ime Frederica Lugarda, engleskog putnika iz Indije, koji je par godina prije Ludovika Savojskog (Vojvode od Abruzza) pokušao osvajati stijene Ru-Nsoroa, ali bez uspjeha. To je i bio razlog Ludoviku da se odvazi na južnacko djelo. Rodom Španjolac, proživio je veći dio svoga života u pustinjama i planinama, negoli u svojoj domovini. Bio je strastveni planinar, pun poduzetnosti i žive energije. Kao odličan organizator, planinar i vojnik, bio je jedan od najspasobnijih ljudi svoga vremena na području planinarstva. Još kao mlađi oko 1900. god. putovao je kao lovac po južnom Egiptu, Nubiji i Sudanu, da se tako razvije u planinara, koji je okušao sva tri kontinenta. U Sjevernoj Americi osvaja St. Aliasu (5517 m), u Africi Ruvenzore (5069 m) i konačno u Aziji juriša do pod sami divovski Ke (Mt. Godwin Austen) 8620 m, po sadašnjem stanju visina drugi vrh na svijetu iza Mt. Eweresta. Mnogi predbacuju Ludoviku da je bio pustolov, a stjecanjem okolnosti i položaja bogat čovjek te da je život proveo kao nemiran duh bez smirenja. No prigovoriti se uvijek može i lako je stavljati prigovore na gotova dijela. Ludovik je prvi osvojio Ruvenzore, i to ne samo glavnou kotu tako zvanu Zwilling-

kegel (izmjerena po njemu sa 5550 m), već svih pet najvrših vrhova u sklopu planine. Prve geografske i fotografске slike razjasnile su puno toga, što je ostalo otprije nejasno. Dokazano je da uz najviše kote ima vulkanskog materijala iz mlađeg vremena. Istraženi su ledjenjaci i ispitivana flora i fauna planine. To je bio uspjeh i nauke i cijelog kulturnog svijeta onog vremena.

Međutim, brzo je stvorena zabuna. Oko god. 1910. kolonijalna geodetska služba počela je snimati teren u vezi s nekim njemačkim institutima radi dobivanja točnijih podataka. Tada se dobila kota 5069 m za Zwillingskegel. Poslije toga slijedilo je par naučno-privatnih ekspedicija, čiji rezultati skaču između 5500 i 6000 m. No ti se rezultati nisu priznavali za kartografske podatke.

Na kraju nas zanima jedno: koliko su konačno visoki Ruvenzori? Ukratko smo čuli za neke visine, pa ih pokušajmo složiti:

1. Stanley H. M.	5800 m
2. Stulmann Franz	5745 m
3. Johnston Harry Hamilton	6100 m
4. Lugard Frederic	5940 m
5. Ludovik Savojski	5550 m
6. Geodetska Kolon. ekspedicija 1905. god.	5500 m
7. Geodetska Kolon. ekspedicija 1910. god.	5069 m
8. Engleska Ekspedicija 1928. god.	5650 m
9. Njemačko-Brit. ekspedicija 1934. god.	5673 m

Jedan engleski geograf mudro ih je sve zbrojio i podjelio sa brojem mjerjenja i sretno riješio (bar privremeno) taj gordijski čvor. Po njemu su Ruvenzori onako cca. 5669 m. No spomenimo još i mjerjenje Moora, koja iznose svega 4880 m.

Kolonijalna geodetska služba u Ugandi radila je u toku prošlog svjetskog rata u području zapadne Ugande i dala nove podatke za Ruvenzore 5652 m. Hoće li se ova visina priznati? Nema razloga da se ne prizna. Ista je »snizila« Kilima-Ndžaro za blizu 100 m i srušila mu vijenac šest tisućnjaka. Taj vijenac imao je svojevremeno i Ru-Nsoro.

Koji je onda najviši vrh Afrike? Za sada smo svi još složni: Kilima-Ndžaro, ali nemojmo to glasno reći, jer može biti zla, ako Ruvenzori još malo pokisnu i »narastu«.

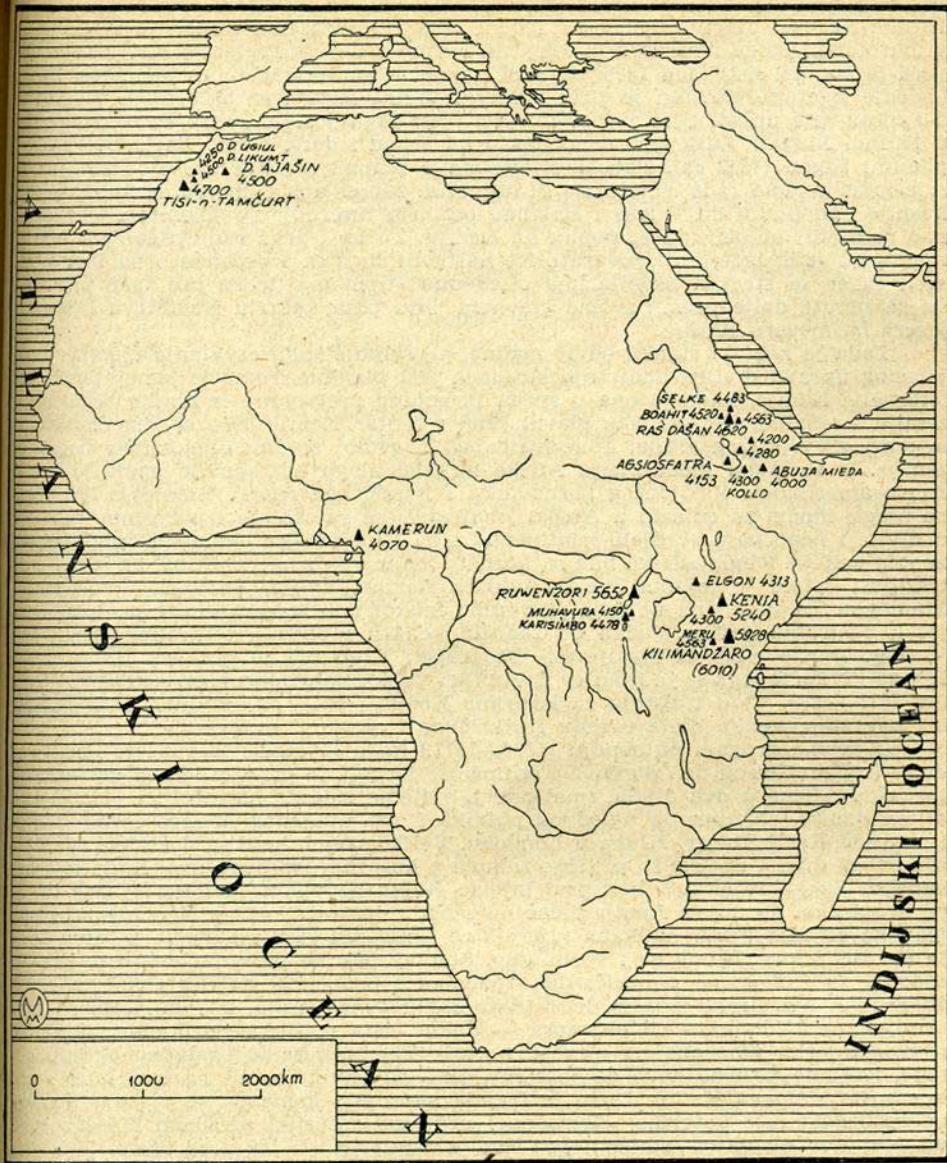
*

2. Stanley i geografski položaj Kenije (5184 m).

Zar su moguće toliko očigledne razlike u mjerenu nadmorskih visina, kraj današnje savršene tehnike mjerjenja? Evo Ruvenzori to dokazuju: nitko nije potvrdio staro ili predašnje mjerjenje, sva se razlikuju i to ne baš jako skromno. No ne samo omaška u visinama tj. vertikalnom premjeru Afrike, gdje su Ruvenzori zaista dobar primjer različitih rezultata mjerjenja, već i u duljinskom (horizontalnom) promjeru Afrike imamo upravo klasičan primjer neskromne pogreške kod mjerjenja razdaljenosti tj. utvrđivanja geografskog položaja, obzirom na geografski koordinatni sistem. Taj primjer je drugi planinski velikan Afrike Kenija (5184 m). Ova visoka planina Afrike vrlo se razlikuje od svoga dalekog susjeda Ru-Nsora. Do nje danas dopire jedna od najprometnijih željezničkih žila Britanske kolonije Kenije, a njezino lice od vremena otkrića pred 100 godina, pa do dana današnjega izmijenila je toliko svoje lice da je pioniri i njezini otkrivači i osvajači ne bi prepoznali.

Otkriće Kenije datira iz vremena otkrića Kilima-Ndžara*. Otkrili su je Rebmann i Krapf godine 1848. Interes za ovu planinu bio je manji i slabiji od onoga za Kilima-Ndžaro, radi težeg pristupa Keniji. Osim toga Nijemci su od 1885. god. postali gospodari situacije u Ist. Africi, pa su Englezzi imali puno muke da prijeđu njemački posjed u nadiranju prema Keniji i unutrašnjosti. Tek kada je izgrađena željezница između Mombase preko Nairobija na Port Florence, počeo je nagao uspon Kenije kao glavne britanske izvozne baze u Africi. Veliko bogatstvo ovih zemalja rudnim blagom, životinjskim krznima i bjelokošću, privukla je cijelu masu bijelaca i gramzljivih i nezasitnih pojedinaca, koji su do danas lijepim dijelom već

* vidi o tome »Naše Planine« br. 1, 2 1953. M. Marković: Otkriće i osvajanje Kilima-Ndžara.

Pregledna karta visokih afričkih planina

ostavili žalostiza svojih leđa, i loš glas među tamošnjim narodom. Onog bogatstva ti krajevi više nikada ne će imati. Nikakve zaštite lova i ubijanja zvijeradi ne mogu danas spasiti već puste stepne i travnate prerie, koje su se nekada tresle pod tunjavom stada slonova. Danas Nairobi mora kupiti slona iz Indije za svoj zoološki vrt, kraj tolikih hiljada, kojima je još pred 60 godina obilovao.

Prvi pokušaj prilaza do ove planine učinio je engleski putnik Joseph Thomson god. 1883. kada je ušao u zemlju Massai u želji, da je što bolje istraži. Do toga vremena Kenija je kao zemlja, a i sama planina bili Terra incognita puna zvjeradi,

naročito slonova, lavova i nosoroga. Odmah iza ulaza u zemlju Massai sjeverno od Kilima-Ndžara, otkriva Thomson redom jezera Naiwascha, Elmeteita i Nakuro te visoki gorski lanac Aberdara (Subuga la Peron) i Gojito. Prelazeći Aberdare sa sjevera prilazi 28. listopada 1883. na svoj najviši logor na zapadnim padinama Kenije (Doenje Egere). Johnston je prvi izmjerio visinu Kenije sa 5500 m. U planinu se Thomson nije upustio, jer je par mjeseci prije toga doživio neuspjeh na Mawensiju u Kilima-Ndžaru. Zato je krenuo nazad na zapad i dalje otkrio Baringovo jezero i planinu Elgon (4313 m). Podaci Thomsona o planinama, bili su vrlo škrti, jer ih nije imao osobito rado, smatravši ih najvećim zaprekama u maršu. Nekoliko godina kasnije nadopunili su Teleki i Hoehnel ono, što nije objavio Thomson. Obojica su kao planinari odlučili da se popnu na Keniju. To im isprva uspjeva, ali iza 4000 m, morali su se drugačije razgovarati. No nastavili su ipak s usponom i na 4680 m susreli su se sa strmim ledenjacima i ledenim stijenama, te su bili tako prinudeni da se zapute dalje prema svome glavnom cilju puta, otkriću Rudolfova i Stefania jezera na sjeveru Kenije.

Tada je nastala stanka od 10 godina, ali samo stanka osvajanja planine, a pojačanog upravo divljeg nadiranja stranaca pod planinu. To je vrijeme žestoke kolonizacije Kenije, kada je ona u svega 10 godina pretvorena iz zemlje bogatstva u zemlju siromaha. Nairobi kao glavni grad i centar Kenije brzo se razvijao sve do modernog evropskog grada, koncentrirajući u svojoj sredini cijelokupno bogatstvo zemlje. U vremenu kolonizacije Afrike najjaču ulogu bez sumnje imala je ličnost Anglo-amerikanca i najvećeg poznavaoča i istraživača Afrike Stanleyja. Po uzoru na njega, mnogi su odlazili u Afriku smatrajući se sposobnim i pozvanim da zalaze u divlje i nepoznate predjele kontinenta, i da tako prošire ekumenu tadašnjeg poznatog svijeta. Obala Afrike bile su poznate još iz vremena Feničana, ali njena unutrašnjost ostala je tajnom sve do otkrića Bartha, Speka, Burtona, Livingstona i Stanleyja. To su imena uz koje je vezano mukotrpno traganje kroz prašume i pjesak centralne Afrike. Jedan od zadnjih velikih problema centralne Afrike, koji je dugo mučio engleski Kraljevski Geografski Klub bio je problem izvora rijeke Konga i Nila. S toga se je Stanley dao na tri velika putovanja kroz centralnu Afriku (od 1871—1889. g.) i traganju za izvorima Konga i Nila, objavljujući u tri navrata iza povratka, velika djela o radu i otkrićima u svakom putovanju.

O svome drugom putovanju (1874—1877.) kada je otkrio Ruvenzore napisao je dvije knjige »Durch den dunkeln Continent«* kojima je priložio veliku kartu Ekvatorijalne Afrike u dva dijela, smatrani u vrijeme izdanja najtočnijim planom tog dijela zemlje, obzirom na uglednog putnika i već uvaženog nosioca raznih počasti i nagrada Kralj. Geogr. Kluba u Londonu. Veliki uspjeh koje su doživjela sva izdanja ovoga dijela, unije su prilično zabune u kasnijim ispitivanjima. Kada je naime kapetan Speke 1858. god. kao prvi bijelac stupio na obalu Victoria-Nyanze čuo je od uređenika, da je vrh Kenija točno na zapadu. Kasnije kada je na zapadu ugledao jednoga od Massajskih vulkana (vjerojatno Longonot 2800 m) bio je uvjeren da je to Kenija, i kao takvog ga i spominjao. Stanley pak ne poznavši dobro te krajeve, znao je za njih samo po pričanju uređenika i podacima starijih ekspedicija. No, on je ipak bez straha izradio definitivnu kartu ovoga kraja, u kojoj je vrh Kenije stavljen na $1^{\circ}20'$ južno od ekvatora — dakle ništa manje nego cijelih 120 km od pravog mjesta, gdje ona na sjeveru postoji. Thomson se je uzaludno okretao oko sebe, kada je sigurno znao da je $1^{\circ}20'$ južno od ekvatora, ali na tom mjestu nije bilo ništa sličnoga Keniji. Dugo je trajalo natezanje kome da se vjeruje, dok konačno Teleki nije potvrdio Thomsona i uzdrmao autoritet afričkom pioniru. Ipak, nitko mu to ne može zamjeriti niti mu je zamjerio, ali još pred ravno 50 godina Englezzi su sumnjičavno gledali na Nijemce, mjeršeći ponovo geografsko stajalište Kenije ne bi li dokazali »stare pravice«.

Danas se Kenija više ne miče i znamo točno njezin položaj. Ona više nije ni daleka, ni divlja planina, kakva je bila pred 80 godina. Zvjerad je oko nje desetkovana, a do pod samu planinu dižu se plantaže tropskih i industrijskih biljki. Na njenim stijenama nalazimo već ostarjele lovačke kućice u kojima se sklanjavaju lovci za nevremena. Postoje već specijalni listovi planine, mjerila 1 : 100.000 da po njoj možemo šetati bez bojazni da zalutamo, tako da od one nekadašnje tajanstvene i

* Durch den dunkeln Weltteil oder die Quellen der Nils-Reisen um die grossen Seen des äquatorialen Africa und den Livingstone Fluss abwärts nach dem Atlantischen Ocean von Henry M. Stanley — Leipzig Brockhaus 1891.

divlje planine, u koju se nitko nije usudio zaći, imamo danas pustu oprečnost. Afrički velikan postao je prava nedjeljna atrakcija Nairobija, jedina u Africi, jer sto vne ostale još su divlje, a mnoge i divljije nego što ih mi zamišljamo.

Sva mjerena Kenije služu se da je svakako viša od 5000 m. Zadnji podatak iz 1942. god., a vjerojatno i najtočniji odredio je 5240 m. Sama planina svojim prostorijom veća je od Kilima-Ndžara, jer zauzima oko 8000 km^2 površine. Vrh se uzdiže svega 10 geografskih minuta južno od ekvatora, a kojih 400 km od ušća rijeke Tane u Indijski ocean, koja odvodi sve južne sljevove sa planine. Sa sjeverne strane prođe u duboke klance kanjon Guasso Njiro, koji je time odvalja od Aberdara, njezina susjeda sa zapada, i prima svu vodu s njene sjeverne strane. Cijela ta planinska oblast leži na velikom platou visoravni nazvane Leikipia, visoke oko 2000 m. Planina je zelena u nižim zonama, dok u višim prevladava goli i tamni eruptivni kamen, karakteristika afričkog krša. Mnoge duboke provalje zatvaraju mala jezera, koja su vulanskog porijekla i nanosi otopljenih ledenjaka na nepropusnim slojevima terena. Iznad 4400 m drže se ledenjaci, kojih ima oko 15, od tih su dva 1 km dugački. Ledenjaci stvaraju brojne izvore, i čine planinu bogatom vodom i životinjskim carstvom.

Stanovništvo oko planine pripada plemenu Kikuju, koje je vrlo veliko i brojno. Danas je u teškom položaju te česte bune i ustanci najrječitije govore da je kolonizatorska politika bijelaca bila neispravna. Ona je pretvorila ovu nekad bogatu zemlju u siromašnu, a njezino stanovništvo u bespravnu radnu snagu.

Ove se godine navršava 55. godina otkako su ljudi osvojili Keniju. Zasluga za taj uspjeh dijeli se između Engleza i Nijemaca. Englez Gregory je 1893. god. bio pod samim vrhom, a 6 godina kasnije Mackinder na čelu svoje grupe probio se prvi na najvišu stijenu. I on je mjerio netočno. Tvrđio je visinu 5600 m.

Zašto tolike pogreške? Interesantno je, zaista, da gotovo sva mjerena u Africi naročito ona, u dalekim i planinskim oblastima vrve samim pogreškama, kada ih počinjemo usporedjivati. Međutim i kod nas u našoj zemlji imali smo sličnih slučajeva. Tako smo n. pr. imali razlike u ništa manje nego 600 m u visini Ljubotina na Šar-planini. Za vrijeme prvog svjetskog rata bio je određen sa kotom 3050 m, dok ga kasnije reambulacije nisu doveli na svega 2450 m.

U afričkim planinskim oblastima stvar se još teže komplicira. Putnici navode, da je za vrijeme žarkih i vedrih dana pod ekvatorom gotovo nemoguće bilo kakav rad sa instrumentima, jer zrak od usijanog pjeska tako titra, da sve pred očima igra od toplog zraka. Po noći se pak ne vidi, a za oblacičnih dana i kišne sezone svi su vrhovi iznad 4000 m (a o tima se radi) pod oblacima i nisu vidljivi. Jedino pogodni momenti su rani jutarnji sati i vedro nebo. Ovi pak uslovi često se baš ne pružaju u obilju, jer ponekad ekspedicije danima hodaju do cilja, i ne mogu prorokovati stalnost vremena. Čekanje na pogodne minute za geografska mjerena često nisu tehnički moguća ni izvediva, te na taj način uvjetuju i odstupanja u mjerenu, koja su često puta uz stvaran rezultat još množena sa produktom atmosfersko-termičkih prilika i brzine rada. I Kenija i Ruvenzori, a i ostale visoke planine bile su žrtve takvih mjerena. Ali ona i nisu mogla biti drugačija.

*

3. Kako стоји с односима висина осталих високих гора Африке?

Dvije velike planine, koje smo do sada malo razmotrili nisu iscrple veliku plesaju ostalih gorostasa Afrike. Ulagali podrobnejše u svakoga nije nam moguće, a ne bi imalo ni smisla ni potrebe. Međutim pokušat ćemo ih nekim redom obići, da ih malo bar upoznamo i tako dobijemo sliku o njihovu prostoru i veličini, pa da konačno pokušamo dati jedan riskantan i težak odgovor na pitanje: kojim se redoslijedom nižu visine glavnih afričkih planina. Ako ih, prije nego ih nabrojimo, pokušamo sistematizirati u kakve hrpe ili grupe odmah ćemo zapeti, jer nam fizička karta afričkog kontinenta malo o tome govori i daje malo ideja za grupiranja. Nijemci su to uredili pomalo na umjetni način, ali jednostavno i praktično. Po toj podjeli imamo četiri visoke planinske oblasti: Istočno-ekvatorijalnu, Habsku, Atlasku i Kamerunsku oblast.

U prvoj grupi najistaknutije mjesto ima Mér 4562 m (4730 m)* na jeziku Massai Donjo Erök = Tamna Gora. Jedan od rijetkih još živih vulkana na afričkom tlu u Istočnoj Africi, kojih 80 km jugozapadno od Kilima-Ndžara. Na oko 1200 m vi-

* Broj u zagradi odnosi se na stara mjerena.

soke stepske zaravni gornje Arusche izdiže se iznad istoimenog gradića, zadimljena dimom »Tamne« planine. Dva dominantna vrha čine ga na daleko vidljivim kao dostojnog susjeda Kilima-Ndžara. Prvi ga opisuje Johnston, a 1901. godine Uhlig se uzalud pokušava približiti krateru, jer mu je djelatnost bila jaka. Uporni Uhlig nije kapitulirao, već mu je tri godine iza toga trud bio okrunjen uspjehom. Iza njega poznata su još tri uspjeha uspona do vrha. U istu grupu spada Muhavura 4150 m (4117 m) i Karisimbo 4478 (4500 m). Obje ove visoke gore su ugasli vulkani u vulkanskom području Kirunga vulkana, koje je i danas još slabo istražen i prilično slabo poznat teren. To se područje nalazi oko 1° južno od ekvatora, između jezera Kivu, Edward Nyanza i Mwuleru jezera. Zove se Mpororo, a spada u pokrajину Ruande na granici Konga i bivše Njem. ist. Afrike. Stanovništvo je ovdje još divlje i živi svojim stariom životom. Prvi je ovim područjem proputovao Stanley, ali iza njega nije se nikto javljao iz ovih planinskih krajeva. Od ostalih dvadesetak vrhova ove skupine, jedino se Muhavura i Karisimbo izdižu iznad 4000 metara. Pristupi u ove krajeve bili bi odlično omogućeni transafričkom željeznicom, koja bi prolazila kroz ovaj Jellowstone* Afrike. Danas je to područje još teško pristupačno i neposjećivano. Osvajanja ove vulkanske skupine nisu poznata.

Od prve grupe treba spomenuti još dvije planine i to su Elgon i Aberdare.

Elgon (Masawa ili Ligonji) 4313 m (4328 m) je ugasli vulkan kojih 100 km sjeverno od Port Florence na Victoria Nyanza. Preko nje teče granica između Kenije i Ugande. Planina je bogata vodom, koju odvodi s juga i istoka Nsoi u Viktoria jezero, a sa sjeverne i zapadne strane Matawu u jezero Kioga. Prvi je planini prišao 30. prosinca 1883. god. Thomson u svom putovanju kroz zemlju Massai. Danas je Elgan u centru suvremenih zbivanja u Keniji. Svojom visinom i nadasve osamljenim položajem, (što je karakteristično kod afričkih vulkanskih gora) dominira na veliku udaljenost cijelim krajem, a svojim prostranstvom spada odmah iza Kenije, a ispred Kilima-Nžara jer zaprema preko 6000 km².

I posljednja u tom sklopu bila bi planina Aberdare (čit. Äbeär) 4300 m (4270 m) visoki gorski lanac i blizak susjed Kenije (svega 60 km), od koje je odvajaju sa sjevera dolina rijeke Guasso Njiro, a s juga izvori rijeke Tane. Otkrio ju je engleski putnik Thomson 1883. god. i prozvao po lordu Aberdareu Range. Istraživao ju je Fischer, a 1887. god. Teleki i poručnik von Hoehnel prelaze planinu u svom maršu prema Rudolfovu jezeru. Blizina Nairobija kao političkog centra Kenije s jedne strane, a željeznička pruga koja upravo vijuga njenim zapadnim obroncima s druge strane, učinila je ovu planinu pristupačnu i blizu za alpske penjačke ture, i ugodno lovište divljači i zvijeri u njenim bližim zonama. Kao polazna točka najljepše je željezničko stajalište Naiwascha na lijepom slanom jezeru, odakle se za jedan dan stiže na najvišu točku Aberdara-Settima, visoku 4500 m. U sklopu Aberdara možemo usput spomenuti osamljeni vrh u njenom sklopu nazvan po Thomsonu Gojito sa visinom od točnih 4000 metara. Uzdiže se ni 30 km daleko od željezničke pruge Nairobi-Port Florence.

S tim bi završili s najvećim gorama ove prve grupe, u kojoj su se smjestile ne samo najviše planine Afrike, već sigurno i najljepše njezine planine.

U drugu grupu afričkih planina spadaju planine, koje geografi nazivaju Habskeškim visočjem. One su za razliku od prve grupe bliže na okupu i tvore jedan visok plato Abesinskih planina. Ni jedna među njima ne izdiže se iznad 5000 metara, a sve redom vrlo su teško pristupačne i slabo posjećivane, zbog loših prometnih veza, velike udaljenosti i neistaknutih visina, pa su i danas osim čisto geografskih podataka u planinskom pogledu posve nezapažene. Među njima prvo mjesto zauzima po visini Ras Daschan 4620 m, visoka kamena gromada, vulkanskog porijekla. Pristupi ovoj planini su iz Adue oko 150 km, što se malo kome pratiće preći, da se približi vrhu. Abesinske i talijanske vojne ekipe radile su na kartiranju habeških planina i ovi listovi jedini su prilog za detaljnije poznavanje ovoga gorskog skupa. Ove ekipe bile su i jedini osvajači ovog gorskog sistema, pa tako i Ras Daschan (4 puta do danas).

U istoj skupini kao najbliži susjedi Ras Daschanu uzdiže se njemu na sjevero-zapadu Boahit 4520 m (4510 m), a na sjeveru Aba Jared (4563 m) i Selke (4483 m), koje tvore skupinu, u kojoj ima nekoliko desetaka vrhova i kota, viših od 4000 m. Ostale grupe Habskeških planina tvore posebne gorske lance, koje presijecaju duboke doline rijeke Abai ili Plavog Nila te vrlo brojnih njegovih pritoka. U tim gorskim

* Vulkansko planinsko područje Nacionalni park u USA.

REDNI BROJ	IME PLANINE	VISINE			GEOGRAFSKE KOORDINATE		
		NOVE	STARNE	GEOGRAF. ŠIRINA	GEOGRAF. DUŽINA		
1	KILIMA-NDJARO	5928 m.	6010 m.	3° 5'	JUŽ. ŠIR.	37° 15'	ist. d.
2	RU-NSORO (RUWENZORI)	5652 m.	5069 m.	0° 25'	SJEVER. Š.	29° 52'	ist. d.
3	KENIA (DOENJE EGERE)	5240 m.	5182 m.	0° 12'	JUŽ. Š.	37° 25'	ist. d.
4	TISI- n- TAMDSCHURT	4700 m.		31° 1'	SJEVER. Š.	7° 40'	zap. d.
5	RAS DASCHAN	4620 m.	4620 m.	13° 10'	SJEVER. Š.	38° 25'	ist. d.
6	ABBA JARED	4563 m.	4550 m.	13° 14'	SJEVER. Š.	38° 22'	ist. d.
7	MÉRU (DÖNJO EROK)	4562 m.	4730 m.	3° 15'	JUŽ. Š.	36° 45'	ist. d.
8	BOAHIT	4520 m.	4510 m.	13° 13'	SJEVER. Š.	38° 12'	ist. d.
9	DJ. LIKUMT	4500 m.		31° 0' 5'	SJEVER. Š.	7° 18'	zap. d.
10	SELKE	4483 m.	4300 m.	13° 22'	SJEVER. Š.	38° 18'	ist. d.
11	KARISIMBO	4478 m.	4500 m.	1° 28'	JUŽ. Š.	29° 25'	ist. d.
12	ELGON (MASAWA)	4313 m.	4328 m.	0° 55'	SJEVER. Š.	34° 35'	ist. d.
13	ABERDARE (SETTIMA)	4300 m.	4270 m.	0° 20'	JUŽ. Š.	36° 36'	ist. d.
14	KOLLO	4300 m.	4300 m.	11° 5'	SJEVER. Š.	39° 15'	ist. d.
15	DJ. AJASCHIN	4300 m.	4500 m.	32° 35'	SJEVER. Š.	4° 34'	zap. d.
16	GUNA	4280 m.	4279 m.	11° 44'	SJEVER. Š.	38° 15'	ist. d.
17	DJ. UGIUL	4250 m.		31° 13'	SJEVER. Š.	7° 11'	zap. d.
18	ABUNA JOSEPH	4200 m.	4179 m.	12° 13'	SJEVER. Š.	39° 12'	ist. d.
19	AGSIOSFATRA	4153 m.	4153 m.	10° 42'	SJEVER. Š.	37° 52'	ist. d.
20	MUHAVURA	4150 m.		1° 20'	JUŽ. Š.	29° 36'	ist. d.
21	KAMERUN (MUNDO-ma-LOBA)	4070 m.	4070 m.	4° 15'	SJEVER. Š.	9° 10'	ist. d.
22	ABUJA MIEDA	4000 m.		10° 34'	SJEVER. Š.	39° 56'	ist. d.

lancima uzdižu se Ebuja Mieda 400 m, Guna 4280 m (4279 m), Abuna Joseph 4200 m (4197 m) i Kollo 4300 m, kao najviše kote pojedinih gorskih sistema. Posebno pak mjesto zauzima među Habeškim gorama Agios-Fatra 4153 m u pokrajini Godschamu (juž. Abesinija). To je jedan ogroman gorski masiv, potpuno izoliran od ostalih abesinskikh planina, s dubokim prodorom rijeke Abai (Plavi Nil), koja ga optjeće sa svih strana, od izvora sa sjeverne strane planine iz jezera Tana, pa u velikom luku od oko 350 km sve opet do sjevera prema Khartumu i Egiptu. Ovaj gorski masiv bio je dobrim dijelom nepoznat do u najnovije doba, ali i izvan sumnje nedostiziv za planinarstvo.

U treću grupu afričkih planina spada gorje Atlasa na krajnjem sjeverozapadu Afrike u zemljama Maroko, koja je pod francuskom upravom. Atlas predstavlja 2300 km dugačak planinski lanac od obala Atlanskog oceana do Tunisa na Sredozemnom moru. Po postanku, to je nabirno gorje, a datira iz tercijera. Morfologija terena je posve alpska i evropska, što daje dokaza za tvrdnje, da je u podvodnoj vezi preko Korzike i Sardinije sa Alpama i Apeninima. Geografi ga dijele na Visoki, Srednji, Mali i Antiatlas od kojih nas zanima samo Visoki Atlas, jer ostale skupine dosežu jedva 2000 m. U Visokom Atласu imamo pak nekoliko vrhova preko 4000 m, a neki ni danas još nisu pouzdano mjereni te im se visina često mijenja.

Najviši vrh Tisi-n-Tamdschurt 4700 m bio je do pred 40 godina svjetska nepoznanica, i ako je udaljen svega 80 km južno od glavnog grada Maroka. Prvi ga je istražio i osvojio H. H. Johnston. Prijе nego je bio poznat, vjerovalo se da je najviši Djebel Ajaschin 4300 m (4500 m) na istoku od Tamdschahura za kojih 300 km. To je najviša istočna kota u Visokom Atласu, i jedina koja sigurno prelazi 4000 metara. Od visokih vrhova jedino još treba spomenuti dvije vršine u sklopu Tamdschurta, koje svaka zasebno tvore još svoje gorske lance i vrhove. To su planine Djebel Likumt 4500 m, po visini drugi vrh Visokog Atласa i D. Ugiul 4250 m.

S tim smo svršili s trećom grupom visokih afričkih planina i prelazimo na posljednju i najmanju grupu, koja se sastoji iz jedne planine, nazvane po zemljama u kojoj se nalazi, Kamerun 4070 m. To je vulkan i najviši vrh Njemačke kolonije pod britanskim Mandatom Kameruna. Pravo mu je ime pod kojim ga domoroci poznaju Mudongo-ma-Loba (njem. Gottessberg = Božje brdo), a smjestio se između $4^{\circ} - 4^{\circ}28'$, sjev. širine i $9^{\circ} - 9^{\circ}15'$ ist. od Grw. Sačinjavaju ga brojni krateri mrtvih vulkana. Uz glavni vrh Fakó (4070 m) ima u jamama vječnog snijega. Na jugu od Fakóa diže se uz samu obalu Gvinejskog zaljeva Mali Kamerun (Etinde 1715 m) vrlo markantna i strma kota. Cijelo podnožje ove planine pokriveno je od 2200-2700 m gustom i teško prohodnom prašumom, još i danas opasnim skrovištem krvoločnih kamerunskih tigrova. Više zone pokrivene su travnatom stepom i džunglom, a još više je gola lava. Zapadne padine nastavaju Bamboke pleme, južne Bakviri, istočne Balungi, a nijedno nije odviše gostoljubivo i dobroćudno. Na jugo-istoku planine leži plantažni grad Buea (985 m) sa rezidencijom guvernera i misijskom stanicom. Od plantaža su najbrojnije kakao i kaučukove plantaže. Prvi su posjetili i osvojili ove planine Burton i Mann (god. 1862.). Prvi koji je detaljno istražio planinu i prošao je uzduž i poprijeko, bio je njemački geograf dr. Kurt Hasert. Godine 1911. iza istraživanja objavio je knjigu o svome radu i izradio originalni snimak otisnut u mjerilu 1 : 200.000, koja je i danas najtočnija crtana karta planine. U najnovije vrijeme engleske vojne ekipe snimile su fotogrametrijskim putem stereoskopski Kamerun. Danas je Kamerun češće posjećen kao bogato lovište. Postoje lovачke kuće na 2000 m, na 2990 m i Elisabethhütte na 3990 m, tik pod samim vrhom.

Nabrojili smo sve gore Afrike, za koje do danas sigurno znamo, da su preko 4000 metara visoke. Osim ovih, ima još vrlo mnogo nižih u drugim gorskim skupinama, u koje ovdje ne ulazimo, premda u nekim od njih (n. pr. na jugu Afrike) postoji i organizirana planinarska djelatnost.

4. Može li se dati konačna tabela visina afričkih planina?

Konačna nikako, jer smo evo vidjeli, da dobrim dijelom nemamo konačnih rezultata, jer raspolaćemo tek djelomičnim i promjenljivim podacima. Ako respektiramo stare mjere, a uvažimo nove i najnovije, koje vrijede, ili već ne vrijede, onda možemo složiti jednu ovaku tabelu, koja se može smatrati neslužbenom, ali stvarnom situacijom u poznavanju afričkih planina.

Sve su ove planine više od 4000 metara, a mnoge su divlje i vrlo teško dostupne za naše prilike, no sigurno će i u dogledno vrijeme ostati u svom tihom miru. Taj mir vjerojatno, neće nitko, narušavati.

Osnovano je Hrvatsko speleološko društvo

Na prvom Kongresu speleologa Jugoslavije, koji je u siječnju ove godine održan u Postojni, odlučeno je, da se u svim našim republikama osnuju republička speleološka društva, koja bi se povezala u Savez, odnosno Savjet speleoloških društava Jugoslavije. U svakoj je republici preuzeila obavezu da organizira osnivanje svog republičkog speleološkog društva jedna naučna ustanova, odnosno društvo. Ono je istovremeno imenovalo inicijativni odbor, da vrši sve potrebne pripremne radove.

U našoj republici, obavezu da osnuje Hrvatsko speleološko društvo, preuzeo je Geografsko društvo Hrvatske. Tako je već nakon dva i pol mjeseca od kongresa u Postojni, dne 2. IV., inicijativni odbor sazvao osnivačku skupštinu Hrvatskog speleološkog društva. Osnivačkoj skupštini prisustvovali su naši istaknuti naučni radnici, koji proučavaju krš, i aktivni speleolozi-amateri, najvećim dijelom članovi planinarskih društava. Radnom predsjedništvu predsjedao je najpoznatiji hrvatski autor speleoloških djela dr. Josip Poljak. U toku rada, osnivačka je skupština usvojila pravilnik društva. U njemu je istaknuto, da je zadatac društva svestrano naučno istraživanje i proučavanje podzemnih krških pojava i srodnih krških problema, te upoznavanje pećina i ostalih krških pojava. Društvo će voditi brigu o čuvanju i pravilnom korišćenje speleoloških znamenitosti, budući da su česti slučajevi devastacije ovakvih objekata. Da bi se ovakav obiman program mogao s uspjehom izvršavati, društvo će održavati veze sa zainteresiranim vlastima, kao i sa sličnim društvima i znanstvenim ustanovama u zemlji i inozemstvu. Obzirom na predstojeće znatno proširenje rada na području speleologije kod nas, društvo će organizirati sastanke, tečajeve i praktične terenske radove zbog utvrđivanja što boljih metoda rada i odgoja mladih speleologa.

Na kraju je osnivačka skupština izabrala 13 članova u upravni odbor, od kojih su tri amateri-speleolozi, i trojicu u nadzorni odbor (od kojih jedan amater). Upravni je odbor dobio dužnost, da rukovodi društvenim poslovima, dok će nadzorni odbor vršiti kontrolu nad cijelokupnim radom društva i društvenom imovinom. Na prvom sastanku upravnog odbora, koji je uslijedio nekoliko dana nakon osnivanja društva, izabran je za predsjednika Hrvatskog speleološkog društva dr. Josip Poljak, za potpredsjednika prof. dr. Josip Roglić i Mujić Aleksandar, a za tajnika asistent Malez Mirko.

*

Osnivanje Hrvatskog speleološkog društva pada u dane, kada se navršava osamdeseta godina od osnivanja Hrvatskog planinarskog društva. Treba istaći činjenicu, da su upravo planinarska društva u Hrvatskoj tokom osamdeset godina svog djelovanja učinila mnogo za našu speleologiju. Njihova se značajna uloga sastoji u tome, što su omogućila radnim ljudima upoznavanje prirodnih ljepota u do-movini, pa se tako već rano javio interes i za podzemni krški svijet. Istovremeno vršena je svestrano popularizacija naših prirodnih ljepota, a to znači i pećina Hrvatske. Nastali interes među planinarima nije se očitovalo samo kao sklonost pojedinih ljudi prema speleologiji, već su se brojni članovi planinarskih društava aktivno bavili pronalaženjem, proučavanjem, pa i uređenjem pojedinih pećina. Primer ovakva rada prije rata je »Mosor«, podružnica HPD-a u Splitu pod vodstvom svog predsjednika i poznatog speleologa, pokojnog U. Giromette. Nakon oslobođenja u brojnim su planinarskim društvima osnovane posebne speleološke sekcije; tako u PD »Željezničaru«, PD »Zagrebu«, PD »Rašci« i dr. Svrha je ovim sekci-jama, da pronalaze pećine i ponore na teritoriju NR Hrvatske te da pomognu narodnim vlastima kod zaštićivanja ovih prirodnih rijetkosti. Ove sekcije, uz suradnju s naučnim institutima, vrše naučna istraživanja u pojedinim pećinama. Osim toga rezultati postigli su amateri-speleolozi PD »Željezničar«. Oni pomažu kod paleontoloških iskapanja u pećini Veternici kod Zagreba, nad kojom, odobrenjem Konzervatorskog zavoda, vrše zaštitu. Na poziv nekoliko naučnih ustanova i poduzeća vršili su također istražne radove u najvećim dosad poznatim hrvatskim pećinama kod Cerovca u Lici, nadalje u pećini Studenci kod Perušića, na Plitvičkim

jezerima i t. d. No svakako im je najznačajniji uspjeh pokretanje prvog jugoslavenskog speleološkog časopisa »Speleolog«, koji je počeo izlaziti koncem prošle godine.

Da se ovakav rad amatera speleologa cijeni u naučnim krugovima dokazuje činjenica, da su amateri speleolozi birani u sve organe Hrvatskog speleološkog društva.

Međutim tradicije speleologije kod nas sežu znatno unatrag, u doba kad još nije bilo organiziranog djelovanja planinarskih društava. Koncem XVII. vijeka Valvazor je prvi opisao neke pećine u Hrvatskoj. Pećine hrvatskog krša opisane su u nekoliko navrata u djelima stranaca, koji su prolazeći našim krajevima zapazili ove neobične, često vrlo lijepe krške pojave. Ali djela ovih putnika, Francuza Hacqueta i Marsilia, Talijana Carrare, pisana krajem XVIII. vj., kao i ostali opisi tog doba, tek su od historijskog značaja. Prva značajnija djela nastaju nakon osnivanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (god. 1866.), koja je omogućila opsežnije naučne radeove u Hrvatskoj. Tada su, potkraj devetnaestog stoljeća,izašla u izdanjima Jug. akademije djela istaknutih hrvatskih geologa Kišpatića, Gorjanovića i Pilara o fosilnim nalazima iz pojedinih pećina Hrvatske. Najznačajnije je od njih »Život i kultura diluvijalnog čovjeka iz Krapine« Dragutina Gorjanovića. U ovom je djelu D. Gorjanović prvi u svijetu dao neoborive dokaze u prilog evolucije čovjeka na temelju fosilnih nalaza čovjeka, njegovih artefakata i životinjskih kostiju iz pećine pod Hušnjakovim brijegom u Krapini.

Opisivanjem podzemnih prostora bavio se biolog i geograf Dragutin Hirc. On je publicirao mnogo popularnih članaka u časopisima »Hrvatski planinar«, »Planinarski vjesnik«, »Priroda« i dr. Sistematskim radom oko istraživanja hrvatskih pećina otpočelo se 1910. g. Te godine osnovano je u Zagrebu Geološko povjerenstvo s odborom za istraživanje špilja. To je ujedno početak rada dr. Josipa Poljaka, koji sve do današnjih dana radi i na području speleologije. Brojni njegovi speleološki naučni radeovi izašli su u izdanjima spomenutog geološkog povjerenstva Jug. akademije, a mnogo je pisao i u našim popularnim časopisima »Prirodi«, »Hrvatskom planinaru« i dr.

U tom razdoblju bilo je više naučnih radnika, koji su se uz proučavanje krša, uzgredno bavili speleologijom. Međutim takav rad u predratnoj Jugoslaviji nije bio sistematski, pa se tek nakon oslobođenja unapreduje naša speleologija. U okviru Jug. akademije osniva se posebna komisija za istraživanje krša. Ona je 1949. god. pokrenula opsežne radeove na istraživanju pećina u novooslobodenim krajevima, u Istri, i te radeove vodi asistent Mirko Malez.

Ogromno je i gotovo neiscrpno područje rada speleologa u nas. Speleološki objekti, pećine, ponori i dr., javljaju se u vapnenačkim terenima, koji su posebnih vanjskih oblika i unutarnje strukture, a nazivaju se krš. Područje krša velikim je dijelom vapnenačka pustoš s ogoljelim stijenama, koje su tek slabo obrasle mrišavom vegetacijom. To je bezvodna krajina, jer sva voda, koja u obliku atmosferskih taloga padne na ovo područje, ne tvori normalne površinske tokove, već ponire u dubine. Voda, naime, svojom kemijskom aktivnošću proširuje prvobitne pukotine u vapnencima, koje su nastale ili za vrijeme njihovog stvaranja, ili kod izdizanja gorja t. zv. gorskim tlakom. Tako nastaju karakteristični oblici krša. Na površini su to škrape i vrtače, a podzemni pećine, ponori i drugi. Ove podzemne prostorije koristi voda što ponire za svoj podzemni tok. Tu ona tvori čitave podzemne rijeke sa svojim specifičnim uvjetima kretanja, nama gotovo nepoznatima. Upoznavanje ovih podzemnih prostorija i vodenih tokova, to je glavni zadatak speleologa.

Jugoslavija je zemlja klasičnoga krša, jer je kod nas i najrazvijeniji. U Jugoslaviji obuhvata krš veliki dio površine; u Hrvatskoj oko 40% od ukupne površine je krš. On se u svisloj zoni pruža duž jadranske obale, u unutrašnjosti prelazi u Bosnu i Hercegovinu, a preko Like i Gorskog Kotara širi se prema sjeveru. Krški se oblici javljaju i pojedinačno, gdjegod ima vapnenaca u većim masama. Tako ih ima i u Medvednici. To su pećine: Veterica s potokom-ponornicom, Medvednica kod poznatih Horvatovih stuba na Sljemenu i t. d.

Za sada je o ovom razmjerno vrlo širokom krškom prostoru u speleološkom smislu poznato vrlo malo. U visokim i prostranim planinama krša (Velebitu, Plješevici, Dinali, Svilaji, Biokovu i drugim) ima mnogo površinskih indikacija, koje govore da je struktura ovih planina gotovo spužvasta, prožeta bezbrojnim pukotinama i podzemnim prostorijama raznih dimenzija. Pojedini ponori u ravnom odsjeku imaju

dubinu do dvjesta metara, a onda se granaju u čitavu mrežu podzemnih prostorija. U stranom svijetu veliku je pažnju pobudila francuska ekspedicija, koja se 1852. god. spuštalala u veliki ponor Lepinaux u Pirenejima, uz španjolsku granicu. Njoj je uspjelo doseći dosad rekordnu dubinu od 670 m te izvršiti značajna naučna započetanja. Naša je zemlja zasad poznata uglavnom po pećinama Postojni i Škocjan-skoj jami. No, zar je isključeno, da se u prostranim područjima naših planina ne nalaze i ne otkriju slične pećine; a ne treba sumnjati ni u mogućnost postojanja ponora sličnih Lepinauxu. Vrhovi naših planina u kršu prelaze i 1500 m nadmorske visine, dok su izvori onih voda, što poniru oko tih vrhova, daleko ispod njih, na visinama od 500 m (Cetina), pa i 200 m (Rječina), a bezbroj njih je neposredno uz morsku obalu, ili se javljaju čak ispod razine mora; to su naše vrelje. Nema sumnje, da se sva ta voda, što pada na površinu krša, a javlja se u obliku vrlo jakih izvora na znatno nižoj relativnoj visini, kreće prostranim podzemnim prostorijama. Budući da su izvori stalni tokom čitave godine, pa i za vrijeme sušne ljetne periode, upućuje na zaključak, da moraju postojati velika podzemna akumulacija područja, podzemna jezera, koja hrane vodom spomenuta jaka krška vrela.

To su tek neki od mnogih problema našeg krša. Njihovim rješenjem, u granama naših potreba i mogućnosti, mogla bi se podići i ekonomija ovih područja i turizam u njima. Zato su pred naše speleologe i novoosnovano Hrv. speleološko društvo postavljeni brojni veliki zadaci. No tu je i mnogo nade i dovoljno optimizma. Osnovni pionirski, manje više propagandni i pripremni rad uglavnom je iđod nas završen. Nadošlo je vrijeme, da se od vrijednog, ali pretežno neorganiziranog speleološkog nastojanja pojedinaca prijede na sistematican i metodološki pravilan naučno-istraživački rad. Zbog toga osnivanje Hrvatskog speleološkog društva sadržava u sebi bitna obilježja značajne prekretnice i novog razdoblja u oblasti naučnog istraživanja našega krša.

Dr. Marijan Florschütz

Na Nanosu

(Prvomajski izlet Grupe Goranin PD »Zagreba«)

1. maj je najveseliji dan za radnog čovjeka, pa tako i za nas planinare.

Za nas planinare je ovaj blagdan od dvostrukve važnosti, jer u te dane možemo poduzeti veće ture ili izlete, koji su radi udaljenosti skopčani s većim utroškom vremena, a kamo u jednom danu nedeljnog odmora ne bismo mogli stići ni onda, kad bismo žrtvovali i noći. Zbog toga je razumljivo uzbudjenje i veselje, s kojim se već tjednjima unaprijed slažu programi, planovi za prvomajski izlet. A koje li tek radosti, ako sticajem kalendarskih prilika ispadnu za 1. maj tri slobodna dana!

Eto s takvim je mislima i osjećajima Grupa Goranin PD »Zagreba« već cijeli mjesec travanj pripremala programe i vršila predradnje i pripreme za prvomajski izlete. Da je bilo mnogo planova, prijedloga i želja, nije ni čudo u grupi od blizu 100 članova, od kojih polovica ne može izdržati u gradu ni zimi ni po nevremenu.

A tu je još i naša putna blagajna, koja je zahvaljujući revnosti svojih članova, umjela prikupiti znatnu svotu za financiranje jednog većeg (čitaj: skupljeg) izleta o 1. maju.

Najprije se pomicalo na trodnevni izlet preko južnog Velebita, u nadi da će, kako se to već dešavalo, biti odobren i treći dan praznovanja 1. maja. Ali to je odobrene bilo objavljeno tek u posljednji čas te se nije moglo s tim računati. Zato su se programi morali ograničavati na dvodnevne izlete, tako da većina izletnika na kraju nije mogla iskoristiti taj prekasno odobreni treći dan praznovanja.

Pod tim okolnostima, među ostalim izletima Grupe Goranin i njene putne blagajne, odlučila se ekipa od 15 učesnika za izlet na planinu Nanos jugozapadno od Postojne.

Naša grupa, poznata po svojoj organizatorskoj spremi, pristupila je pripremama, ispitivanju, dopisivanju, dogovorima i svim mogućim mjerama, kako bi izlet u svakom pogledu uspio i zadovoljio sve učesnike, koji su od tog izleta mnogo očekivali.

Zaključeno je bilo, da se krene iz Zagreba u četvrtak 30. travnja vlakom prema Ljubljani u 12.55 sati. Znali smo, da je taj vlak i radnim danom, a osobito u preprazničke dane tako pretrpan, da nema mjesta ni za stajanje, a gotovo svi naši članovi će raditi dopodne i zbog toga neće stići na vlak sve do zadnjeg časa. Trebalo je nešto poduzeti, da osiguramo mjesta u vlaku. Sve bismo to inače nekako izveli, da nam pretposljednji dan nije bilo javljeno, kako je željeznička direkcija obustavila, odnosno zabranila, svako rezerviranje prigodom ovih praznika. Ova generalna zabrana možda je imala svoje više opravdane, ali nás je neugodno pogodila. Još umorni od rada, i većinom gladni, bez ručka, stisnuti po hodnicima i stubama vagona stajati nekoliko sati, zatim — pod silom prilika, običaju planinara — možda i čitavu noć ne spavati, onda ujutro krenuti na naporni izlet od mnogo sati hoda, nije uživanje ni najoduševljenijem planinaru, a ni našim u svemu jednakopravnim drugaricama planinarkama. K tome se broj izletnika same Grupe Goranin za ovaj vlak popeo na nekih 50 učesnika, a gdje su još toliki planinari našeg i ostalih društava.

Kraj takvih izgleda situacija je bila skrajne kritična. Šta da se radi? Pismene molbe, predstavke, verbalne note, lične intervencije i demarši, sva sredstva uljudenog diplomatskog saobraćaja bila su bezuspješna. Željeznička je kruta — upravo željezna. Ali naš organizator ostao je uporan. Izbačen kroz vrata ušao je kroz prozor ili kroz ključanicu i — slomio je otpor i bezdušnu neelastičnost kobne zabrane. Željeznička je popustila — ali kako?! Dok se na veliku žalost izletnicima još u prevečerje moralio objaviti, da nije uspjelo rezervirati vagona, slijedećeg jutra rano, na očajne vapaje, željeznička je pristala na to, da »sami rezerviramo« vagon, ali bez »becetlanja«, na taj način, da svi budemo na vlaku odmah pri sastavu kompozicije i da, borbor ili kako znamo, zaposjednemo (i to faktički, a ne samo formalno) odgovarajući vagon, odnosno potrebna mjesta za planinare. To je ustvari znalo: svi biti na kolodvoru bar u 10 sati. A sada je 9 sati i svi članovi još rade. Pomoći ni od kuda, no odvažnima je sreća sklona. Kao s neba padoše mi ususret dvije zgodne drugarice, obje iz naše Sekcije vodiča, koje su također trebale s istim vlakom krenuti na izlet, i — cijeneći moje plemenite namjere — ponudile su mi sve svoje usluge i sposobnosti. Dakle uspjelo nam je. Kako, o tom neću govoriti. Ukratko, svi smo sjedili i još smo pozvali u »naš« vagon oko 20 planinara — »Sljemeša«. Tako da su ipak planinari imali svoj rezervirani vagon.

Citavo to prijepodne, kao već i ranijih 14 dana, padala je kiša; pred polazak vlaka upravo kao iz kabla, i cijelim putem do Ljubljane. Dobar znak — rekosmo — isticidit će se, pa će 1. maj biti pravi 1. maj — dan sunca i cvijeća. Zato je naše raspoloženje raslo iz časa u čas, a vrijeme u vlaku nam je — po običaju naše grupe — prošlo u šali, doskočićama i igramu. U Ljubljani pri prijelazu u vlak za Postojnu opet smo se smjestili svi zajedno — nas 8 Nanosaca prema 7 Nanosima.

U Postojni su nas dočekali drugovi predsjednik i tajnik PD »Postojna«, koji su nam drugarski osigurali ove noći noćenje u hotelu »Javornik«, a za slijedeću noć na Vojkovoj koći, planinarskom domu tog društva na Nanosu.

Kako nam taj hotel usprkos svoje pismene potvrde nije osigurao obećane sobe i kako je nesolidno pokušao da nam naplati 260 dinara po krevetu, umjesto 200—220 dinara, koliko je bilo prethodno utanačeno s PD »Postojna«, o tome iz propagandnih razloga neću govoriti. — Pošto je bilo kasno, još je ponetko na brzinu popio čaj ili večerao u hotelskoj restauraciji, gdje je vladala pivska (nema veze s pivom nego Pivkom, hladnom ponornicom koja ponire u Postojnskoj špilji) ili jamska hladnoća (temperatura u Postojnskoj špilji iznosi 7—8 stupnjeva C).

Noćenje kako-tako, krevet za divan, divan za krevet, bilo je dosta kratko, jer smo morali rano ustati zbog autobusa što polazi u 7 sati za selo Razdrto, ishodište izleta na Nanos. Da smo mi morali buditi vratara, a ne on nas, slučajno nije bilo odsudno.

I tako smo se u 7 sati našli na trgu kod autobusne stanice. Vrijeme je bilo tmurno. Nanos, udaljen kojih 20 km zračne linije, nije se vidio, a kišni oblaci su se gomilali. U takvom slučaju i najlepši program postaje problematičan. Iako po već ustaljenim pravilima u takvom slučaju odlučuje voda puta, održali smo ko-

ektivni dogovor, i nakon plodne diskusije odlučeno je, da ovog tmurnog prijedneva posjetimo Postojnsku špilju, gdje bar ne ćemo pokisnuti i to vrijeme uštedjeti od drugog dana, za koji smo taj posjet prvobitno planirali. Smišljeno — učinjeno.

Do otvorenja špilje vadrili smo oblačno nebo, a neki su u obliku drugog dočka premještali teret svoje naprtnjače s leda u želudac, da bi im spust u špilju kasnije uspon na Nanos bio lakši. Dakako da bez fotografiranja raznih realističkih momenata nije išlo.

Konačno smo, slušajući prigodno čitanje opisa špilje, dočekali čas ulaska. Nakupilo se tu oko 150 posjetnika, i svi sjedosmo na poznatu špiljsku željeznicu, koja će nas provesti kojih 4 km u nutrinu, a dalje pješice gore dolje, diveći se vazduhom i uvijek zanimljivim prirodnim čudesima, bilo da to prvi ili deseti puta gledamo. Ne ću se upustiti u opisivanje same špilje i njenih krasota, jer je to već mnogo puta opisano i o tome postoji čitava literatura.

Oduševljeni i zadovoljni izdōsmo nakon dva sata razgledanja na svjetlo sunca — ali doista sunca, — jer se u međuvremenu razvedrilo, i mi smo čeznutljiva pogleda ugledali pred nama potpuno jasni masiv Nanosa.

Juriš na autobus. Na sreću smo stigli na kolodvor prije dolaska vlakova i tako uspeli sjedeća mjesta. U protivnom bili bismo stajali na jednoj nozi; toliko je putnika pridošlo.

15 km ceste do malog sela Razdrto (577 m nad morem), tuk podno strmo istaknutog vrha Pleša na Nanosu, prevalili smo za pola sata i točno u podne, pod punim suncem, započeli uspon. Najprije kojih 10—15 minuta preko travnjaka s bezbrojem ljubičica (*Viola canina*) i džbunica jarkoplave vrste sitnih encijana, zatim kroz nešto šikare i mlade šume umjereno uzbrdo, gdje se dijeli lijevi polohitiji i dulji put preko Sv. Jeronima od desnog novog, kraćeg i strmijeg, koji smo mi izabrali. Kroz rijetku, još neprolistalu šumu, staza postaje sve strmija, dok nam se u visini od nekih 850 m najednom otvara divna panorama na svu dolinu, strmo pod nama. Bili smo na živoj stijeni. I ne bismo to bili ni primijetili, da nismo našli na oštrosječeni ugao stijene s uklesanim nogostupom i žicom za osiguranje, dužakom svega tri metra, tek da obidemo taj oštrobriđi nos Nanosa. Dalje je staza po pećini sve strmija, grmlja sve manje. Gle, po koji grmić jaglaca ili poneka visibaba ili mirisna maslinica (*Daphne mesereum*), a vidik sve širi. Međutim, nebo se sasvim zastrlo, i sve jači vjetar donosio je oblake s jugozapada. Pećina postaje strmija, i mi se pomalo uspinjemo kroz stijene hvatajući se rukama radi sigurnosti, jer nas smeta snaga vjetra, a i naše teške naprtnjače nas vuku dolje. Prolazimo dalje i kroz dva mala kamina, kako spominje Brilej, u svom Priročniku za planince, a koje inače ne bismo bili ni zapazili. I još dva puta hvatamo se za sigurnosnu žicu, koja nam se tu pričinila više dekoracijom nego ozbiljnom potrebom. Vjetar je sve jači i hladniji i donosi nekoliko kapi kiše, ali mi smo već »izašli iz stijene« i sad prvi hitamo po travnatom pobočju vrha Pleša (1261). Još nekh 100 metara uvis i stazom, tuk pod vrhom, spazimo u rijetkoj šumici simpatičnu Vojkovu koču (1231 m) s još nekoliko krpa snijega u malim vrtačama oko nje. Mi prvi stigosmo za sat i pol uspinjanja, dok su i oni zadnji pridošli nekoliko minuta za nama. Moram primati, da je taj put krasno izведен, zapravo baš ugodan, i zato sam ga malo točnije opisao.

Kako smo bili jedini i prvi gosti u domu, a PD »Postojna« nam je cijelu kuću stavila na raspolaganje, to smo odmah zaúzeli najbolje »pozicije«, dvije sobice s po dva ležaja i malu žensku spavanačicu — u pravi čas, kako ćete dalje čuti.

Popodne nam je dakle ostalo slobodno za šetnje po više kilometara dugom travnatom grebenu (između 1100 i 1300 m visine), koji se prema istoku, jugu i jugozapadu ruši skoro okomito u dolinu, dok je prema sjeveru i sjeveroistoku dosta položit. Pogled, prema onome što smo usprkos kovitlanju sad viših sad nižih oblaka vidjeli, mora da je prekrasan, kad je horizont čist. Na časove smo ugledali Javornik (1240 m) i Sv. Lovrenc (1029 m) na sjeveru, Postojnski Javornik (1268 m) s istoka, Vel. Snježnik (1798 m) na jugoistoku, Vremščicu (1026 m) s juga, a u udaljenosti od nekih 30 km zračne linije jug-jugozapad nazirali smo tek mutno konture Tršćanskog zaliva s Trstom. Ali zato je pogled u dolinu bio stalno bistar kao na dlanu, jer je sunce ipak dolje prodiralo.

Sam Nanos jest nekoliko kilometara duga planinska kosa, koja teče otprilike od Vipave smjerom od sjeverozapada prema jugoistoku do svog istaknutog nosa — vrha Pleša, točno sjeverno nad selom Razdrto, gdje kosa naglo skreće prema sjeveru

i rašlja se na dva rebara: lijevo s Debelim vrhom (1299 m) i desno sa Suhim vrhom, koji je ujedno i najviši vrh gore Nanos, sa svojih 1313 metara. Među spomenutim kosama Nanos pada umjereni s više rebara prema sjeveru, čineći tako zatvoreno šumovito područje Trnovskoga gozda (šume), u kojem uglavnom prevladava bukva i crnogorica.

S vanjske strane, u luku od sjeverozapada do sjeveroistoka Nanos predstavlja strmu ponajviše kamenitu padinu, što se spušta u pitomu zelenu dolinu od Vipave preko Št. Vida, Razrtog i Hrašća do Postojne, Planine i Rakeka na istok, odnosno preko Hruševja, Landola i Studenog na sjever. Na jugu pak stisnule su se bijele kućice Pivke, Senožete i Divače.

Brojna sela, usadena među zelenim livadama i gustim šumama, činila su nam se kao rastkane ovčice, vezane bijelom vrpcom cesta, koje ih spajaju, i srebrnim trakama nabujalih potočića, koji u sunčevom danu odsijevaju poput zrcala.

Proljetno sunce, koje se pomalovalo od vremena na vrijeme, ublažavalo je hladnoću od vjetra, što nas je pratio na šetnji po samom grebenu do razorene romanske kapelice sv. Jeronima (1019 m), cca dva kilometra od Vojkove koće, na starom duljem putu iz Razrtog na Plešu. Tā, bili smo usred proljeća, premda smo duž grebena kao i oko planinarskog doma sretali samo najranije proljetno cvijeće kao visibabe, macice, još nerazvijene šafrane, po koju jetrenku, šumaricu i tek 2–3 zagasitoljubičaste anemone (anemona pulsatila).

Umorni, ali zadovoljni, odlučili smo rano leći, da se konačno ispavamo i odmorimo za sutrašnji dan. Ali čovjek snuje, a narod odlučuje. I doista. Pod sumrak navalio je pitomi narod iz doline na nas divlje, tih planinare. Nadošlo njih 40–50 u obijesnom prazničkom raspoloženju, s pjesmom, demijožinama i harmonikom. Spominjem tu harmoniku, jer je ona odredila našu sudbinu za tu noć... Potisnuti u kut, potišteni, shvatili smo, da te noći ne će biti spavanja. Ipak iskra nade zasjala je onog časa, kada su neki od pridošlih pristupili k nama i zamolili, da im odstupimo jednu od naših sobica s dva kreveta, jer je njihov harmonikaš zaprijetio, da će prestati svirati i vratiti se u dolinu, ako mu se ne dade posebna soba. Bili smo duboko dirnuti takvom nježnom brižljivošću za tog štićenika Polihimnije i Terpsihore. Treba li da reknem, s kolikim žaljenjem nismo udovoljili ovom tako prirodnom i opravdanom ultimatumu? — Ali, harmonikaš je ostao i nije prestao svirati. Stavise, uz gromki pjevački zbor on je i svirao, itekako svirao — tamo negdje do zore.

U nedjelju 2. maja oko 9 sati, napustili smo Vojkovu koču u smjeru Predjamskoga grada, preko sv. Bircu, Strane i Šmihela. Magla je bila tako gusta, da smo vidjeli jedva 2–3 metra pred sobom, a nismo mogli pratiti ni markacije. Zato smo se preko livada uz rub šume sva petnaestorica razvili u vrstu, umjesto uobičajenog hodanja u lancu, i tako polako napredujući usporedno, dovikivanjem otkrivali markacije. Na sreću to je trajalo tek nekih desetak minuta, dok nismo zašli u šumu, gdje je počeo dobro izgaženi i normalno markirani put nizbrdo. Svedeđi u gustoj magli u bijeloj praznini samo smo naslućivali strmi ponor s desna prema dolini, po rubu kojega smo prolazili. Magla se razišla tek kad smo stigli podno najvišeg, Suhog vrha Nanosa (vidi naprijed), na koji se nismo uspeli, jer je zašumljen i ne pruža nikakva vidika. Kod kapelice sv. Brice (994 m) otvara se pogled u dolinu, a kad smo nekom vododerninom, nakon hoda od 1,30 sati, stigli u seoce Strane, sunce je rastjerjalo magle i s vrhova Nanosa. Od sunčane radosti zaboravili smo na markacije. Preko humaka, oranica, potoka i livada uždigosmo se do Šmihela i dalje u Predjamu. Ovaj put od tri i po sata bio je neobično ugodan i slikovit.

Predjamski grad je doista atrakcija svoje vrste u onom kraju. To je romantična sredovječna građevina, zidana od 13.–16. stoljeća na živoj pećini, a dijelom i u samoj pećini. Nakon iznesene historičke crticice o Erazmu Podjamskom, razgledali smo grad i mali muzej, kao i šumni gorski potok Loku, koja ponire baš pod pećinu ispod grada.

Povratak cestom i kraticama preko Žaga i Betalovog podmola do Postojne traje dva sata. Tu smo dočekali prepuni brzi vlak za Zagreb, gdje nas je dočekalo vedro, zvjezdano nebo.

IZ PROŠLOSTI HRVATSKOG PLANINARSTVA

Sljemenska piramida

Godine 1889., sedmog srpnja, svečano je bila otvorena velika željezna piramida na Sljemenu, s koje se još i danas divimo prostranim vidicima s tog vrha Medvednice.

Povijest sljemenske piramide međutim seže još nekih 70 godina unatrag, kada su mјernici, vršeći izmjera okolne zemlje, u katastralne svrhe podigli na ovom vrhu jednostavan križ od dasaka, učvršćen motkama i klinovima za uspinjanje, odakle su se onda vršila opažanja.

Jedan od tih mјernika bio je Nijemac Nitzl, koji je o pogledima sa Sljemena toliko oduševljeno pričao, da su se za izgradnju prave piramide zainteresirali neki stari Zagrepčani. Najagilniji medu njima bili su tadanji trgovci Meško i Lovrenčić, koji su uskoro započeli sabirnom akcijom po gradu za gradnju drvene piramide.

Gradsko poglavarstvo pomoglo je ovo njihovo nastoјanje i odobrilo besplatno drvenu građu, tako da je za kratko vrijeme započeta gradnja piramide.

Prvi majstor napustio je započetu gradnju, ali su oni odmah našli novog poduzetnika, tesara Josipa Vajdu, koji je gradnju nastavio i dovršio uz ukupne troškove od 135 forinti. Ovi troškovi bili su podmireni sabrani prinosima, kao i dodatkom, koji su platili Meško i Lovrenčić. I tako je 5. lipnja godine 1870. bila otvorena prava planinarska drvena piramida.

Nakon otvorenja počeli su Zagrepčani sve više hrliti Sljemenu i oduševljavati se ljepotama i vidicima s ove gore. Sve više se širio krug prijatelja gorske prirode, i tako je četiri godine kasnije (1874) osnovano i društvo, »Hrvatsko planinarsko društvo«.

Ova priprosta piramida nije mogla za dulje vrijeme zadovoljiti potrebe građana, niti »odolijevati zubu vremena«, pa je odbor HPDa već godine 1876. odlučio, da sav prišteđeni novac upotrebi za gradnju nove piramide na Sljemenu. Godine 1877., kad je društvo odlučilo »izvadati gradnje po gorah i planinah hrvatskih«, pođe se kao prva gradnja nova drvena piramida na Sljemenu po načrtu člana društva Lenucija. Glavna skupština odobrila je za tu svrhu svotu od 300 for., ali je taj iznos bio premalen, pa je izvanredna skupština povisila svotu na 500 forinti. Ova je svota bila također prekoračena, ali svega za 6 forinti i 47 novčića.

Odobreni iznos ne bi bio dostajao, da nije općina grada Zagreba poklonila za ovu svrhu potrebno drvo, koje je vrijedilo više stotina forinti.

Piramidu je društvo preuzeo 22. srpnja 1877. godine u prisustvu gradskog podnačelnika Gjure Crnatka.

Piramida je bila solidno građena i 1881. nanovo katranom namazana, ali se usprkos tome počela njena drvena grada kršiti, pa su planinari već počeli pomicati na gradnju nove piramide iz trajnije grade.

Odbor HPDa obratio se uskoro na najbolje tvornice u Pragu, Beču, Grazu i Budimpešti i od ponuđenih osnova prihvatio plan i ponudu tvornice C. pl. Milde i dr. iz Beča. Piramida po toj osnovi »ima nježno zavinuti oblik, sa svojom bazom daje cijeloj konstrukciji veću stabilnost, te godi oku kao stas vitke, tankostrukne ljepotice«.

Konstrukciju piramide opisuje tehnički stručnjak HPDa ing. Milan Lenuci ovako:

»Visina željezne konstrukcije od podnožja do poda gornjeg trijema iznosi 12 metara. Tlocrt podnožja ima oblik križa, a u njegovoj sredini se nalaze stube. Križ tvore osam trokutnih nosilaca, sastavljenih poput mreže od kutnog i plosnatog željeza. Nosioci ovi stiće se dva po dva u četiri nutarnja kuta križa te tako sačinjavaju četiri solidna stupca. Ova su četiri stupa opet medu sobom horizontalno i vertikalno spojena sa željeznim križevima tako, da sve to zajedno tvori nepomičnu cjelinu. Podnožje čitave konstrukcije je 6 metara, a vrh 2 metra dug i širok. Svako krilo stuba kao i počivalište je 2 metra dug a 1 metar široko, trijem je pak okrugao i ima 4.5 metra u promjeru.«

Stube, počivališta i trijem napravljeni su od debelog lima, u koji su, da ne bude sklizak, pružice uvaljane, a ograđeni su 1.1 metar visokim gustim rešetkama. Budući da je trijem širi od konstrukcije, to mu vanjski dio počiva na 12 željeznih konzola. Citava željezna konstrukcija važe 8324 kilograma i zbita je sa preko 6000 željeznih klinaca. Na sredini vrha piramide nalazi se spremna za smještanje barjaka. Citava je konstrukcija tako stabilno zasnovana, da može odoljeti najjačemu vjetru, koji bi silom od 270 kilograma na četvorni metar njene površine tlačio, a pri tom, ako bi piramida bila sasvim ljudima napunjena, da nijedna željezna sastojbina ne bude jače opterećena negoli sa 1000 kilograma na četvorni centimetar njenog pro-sjeka.

Temelji za čardak sagradeni su od kamena i cementnog morta te počijuju djelomično na pećini, duboki su do 1 metar, a sastoje od 12 pilova, na kojima počiva 12 isklesanih kamena, od kojih je svaki 60 cm dug i širok i 40 cm visok. Kamien za temelje sabran je po gradskoj šumi, a klesanac za podnožje dostavio je klesar Grund iz Podsusjeda.

Ako se ima na umu, da su putovi, koji su onda vodili na Sljeme, imali du-boke kolotečine, na kojima su kola do osi propadala, pa uz to velike strmine i jaze, koji su mjestimice bili više slični vododerinama, nego kolnicima: može se pojmiti, koliko je truda stajalo, dok je sve željezo, kamen, cement, pjesak, voda i drvo za skele na vrh Sljemenu spravljeno. Vrijedno je, da se u ovoj prigodi spomene ime onoga poduzetnoga gračanskog seljaka, koji je svu gradu uz stroge uvjete ugovora bez ikakove štete i u propisanom roku na Sljeme spravio. Taj se poštenjačina zove Duro Novak. Građa se sastojala iz 277 komada razne željezne konstrukcije, teške ukupno 8003 kl, jednoga lagva željeznih klinaca, teških 354 kl, dviju škrinja oruđa i ugljena, teških 1077 kl, ili u svem 9434 kl. Ako se tomu doda 12 kamena i 10 bačava cementa, štočini takoder blizu 8000 kl, to je ukupno dopremljeno iz Zagreba na Sljeme preko 17.000 kilograma ili 170 metričnih centi.

Sa Mildeom pogodena cijena za ovu željeznu konstrukciju jedamput olicenu i na zagrebački kolodvor postavljenu bila je po metričkom centu 23 for. 50 novč., što za 8324 kl željeza čini 1919 for. 95 novč., a za montiranje ugovorenata paušalna svota sa 400 for., ili ukupno 2319 for. 95 novč.; dok je dovoz cijelog gradiva stajao 203 for. 84 novč., podnožni kameni 87 for., temelji, skele i dr. 389 for. 21 novč. Prema tomu za piramidu se izdalo do dana predaje 3000 for., k čemu je kasnije pridošao trošak od 172 for., dakle ukupno 3172 for.«

Novoizgrađena željezna piramida predana je 7. srpnja 1889. godine na uporabu svečanim otvorenjem, kojemu je, uz sudjelovanje raznih pjevačkih društava, prisustvovalo oko 400 gostiju.

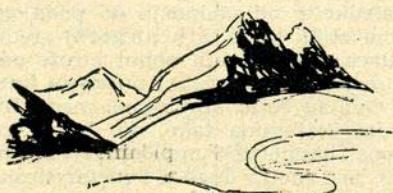
Za tu priliku izšlo je ukusno izdanje »Spomenspis Sljeme« i šaljivi »Šestinski Figaro«.

Povodom 40-godišnjice otvorenja ove piramide izdalo je godine 1929. Hrvatsko planinarsko društvo Spomenspis »SLJEMENSKA PIRAMIDA«, koji je za ovaj kratki prikaz poslužio kao vrelo.

Povijest sljemenske piramide nastavlja se dalje. Radni kolektiv željezare u Sisku obavijestio je Planinarski savez Hrvatske, da će povodom 80-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj postaviti na Sljemenu novu željeznu piramidu visoku 20 metara, s prostranim razgledištem. Piramida će imati oblik poznatog Eifelova tornja u Parizu.

Nakon ove obavijesti donio je Planinarski savez Hrvatske zaključak, po kojem će se sadašnja željezna piramida premjestiti sa Sljemenu na vrh Japetića u Samoborskom gorju, kao najljepšem razglednom mjestu toga kraja.

PLR

V I J E S T I

Iz naših planinarskih društava

PLANINARSKO DRUŠTVO »RAVNA GORA«

Planinarsko društvo »Ravna gora« u Varaždinu ubraja se medju naša najbolja planinarska društva. Vlastitim snagama sagradilo je ovo društvo planinarsku kuću na Ravnoj gori i dotjeralo je materijalnom pomoći Saveza. Veoma je agilna u društvu grupa propagande, kojoj je prošle godine uspjelo organizirati nekoliko kvalitetnih predavanja.

Planinarsko društvo »Ravna gora« ima mladi Alpinistički odsjek, koji se sada probija kroz prve tehničke poteškoće, ali ima mnogo volje i ambicije za rad. Skijaška sekcija nije nažalost imala znatnijih uspjeha, što je šteta za društvo, koje se nalazi u blizini Ivančice, Ravne gore i Kalnika.

Tokom prošle ružne godine bilo je priređeno više lijepih tura i izleta, kao u planine Gorskog Kotara, u Velebit, Dinaru, Juliske Alpe, u planine Srbije, Crne Gore, na Plitvička jezera i drugdje.

Usprkos bogatom programu izleta članstvo se nije dovoljno odazivalo tim poduhima, što je svakako velika šteta.

Priuzimanje i nošenje Titove štafete planinari Varaždina organizirali su veoma dobro, i svake je godine Titova planinarska štafeta u Varaždinu izvanredno uspjeli propagandni akt društva.

U novije vrijeme djeluje u društvu momčad Gorske službe spasavanje, koja je u okviru svojih vježbi i akcija izvela prijenos jednog teškog bolesnika na oporavak na Ravnu goru.

Ozbiljan je nedostatak ovog društva mali broj omladine, a pogotovo radničke, koje u ovom industrijskom gradu ima mnogo.

Ur.

PLANINARSKO DRUŠTVO »STRAHINJČICA«

Planinarsko društvo »Strahinjčica« u Krapini radi već više godina skromno, ali uporno, pa izgradnja planinarskog doma na Strahinjčici predstavlja veliki uspjeh društva. U ovom društvu ima odličnih planinara fotografa i šteta je, što dosada nismo u »Našim planinama« vidjeli njihovih priloga.

Izvan užeg područja društva izvedeno je prošle radne godine 29 raznih izleta s ukupno 119 učesnika, a najvrednija turta bila je ona po sjevernom Velebitu. Planinari Krapine prisustvovali su sletu planinara na Plitvičkim jezerima.

Društvo radi uspješno s pionirima, od kojih je začlanjeno 85.

Među najveće uspjehe društva prošle godine spada elektrifikacija planinarskog doma, koja je uspješno završena 15. II. prošle godine.

Kad je toga dana zasjalo na domu električno svjetlo, zaboravili su uskoro uzbudeni graditelji napore, koje su morali uložiti. Vjerujemo, da će i u ovoj jubilarnoj godini planinari Krapine pokazati svojim radom visoku planinarsku svijest i upornost.

Ur.

PLANINARSKO DRUŠTVO U KAŠTEL SUČURCU

Ovo planinarsko društvo ima nekoliko veoma agilnih članova; međutim, ono zbog slabe agilnosti šireg članstva, nije u prošloj radnoj godini zabilježilo značajnih uspjeha. Iz diskusije na godišnjoj skupštini društva vidi se, da postoji volja i mogućnost za bolji rad, a pogotovu za rad s omladinom. U okviru društva radi planinarska grupa Ratne mornarice pri garnizonu u Divuljama.

Na istoj je skupštini donesen zaključak, da se pristupi izgradnji planinarske kuće. Ova bi akcija vjerojatno bolje okupila članstvo i zainteresirala ga za planinarski rad i život.

Ur.

PIRAMIDA — RAZGLEDNICA KOD HRAŠĆINE

Planinarsko društvo Hrašćina izvršilo je 6. lipnja o. g. svečano otvorenje piramide, koju je vlastitim inicijativom i vlastitim sredstvima podiglo na najistaknutijem vrhu iznad same Hrašćine. Pored domaćih planinara-seljaka svečanosti su prisustvovala PD »Zagreb« i »Risnjak« iz Zagreba, PD »Ravna gora« iz Varaždina i planinarska društva Ivanec i Budinščina, a uz predstavnike narodnih vlasti i školska djeca i narod iz Hrašćine i oko-

lice. Prisute je pozdravio agilni predsjednik PD »Hrašćina« drug Pipinić, a zatim su članovi PD »Zagreba« i »Ravne gore« predali domaćem društvu darove kao uspomenu na ovaj svečani dan. Zamoljen od domaćih planinara, piramidu je predao na upotrebu najstariji prisutni planinar dr. Ivo Lipovščak iz Zagreba, istaknuvši tom prilikom zdravu inicijativu, kao i smjelost i požrtvovnost članova domaćeg društva oko ostvarenja rijetko vrijednog planinarskog objekta, koji će odigrati naročito važnu ulogu u daljem razvitku planinarstva u hrašćinskoj krajini. Da bi prisutni planinari i gosti upoznali hrašćinski kraj ne samo s novopodignute piramide, već da bi upoznali i njegovu drevniju, kao i noviju prošlost, poznata spisateljica drugarica Belošević održala je predavanje o najznačajnijim dogadjajima iz povijesti tog kraja, a folklorna skupina Planinarskog društva Hrašćina otpjevala je, povezano sa samim predavanjem, nekoliko najstarijih narodnih pjesama, koje su sačuvane u tom kraju. Prisutni gosti bili su nemalo iznenadeni ovako dobrom i do sada neuobičajenom organizacijom svečanosti, pa su domaćim planinarama i njihovom vodstvu srušeno čestitali i zahvalili na rijetkom užitku, koji su doživjeli. Predstavnici PD »Zagreb« pozvali su folklornu skupinu PD Hrašćina na gostovanje u Zagreb, kako bi tu, pred planinarskom i ostalom javnosti, ponovili svoje interesantno predavanje o drevnoj povijesti svog rodnog kraja.

IZ PLANINARSKOG DRUŠTVA »ZAGREB«

Osnutak skupine planinara seniora. U PD »Zagrebu« pokazala se potreba, da se uže povežu stariji planinari i planinarki, pa je pred dva mjeseca bila formirana skupina planinara seniora. Kao i ostale stručne sekcije PDZ-a i ova skupina ima svoj pravilnik i postavljene ciljeve, a među ostalim i uže povezivanje i prikupljanje članova PDZ-a starije i najmlađe dobi, propagiranje i unapređenje planinarstva u teoriji i praksi temeljem dugogodišnjeg iskustva svojih članova, a s tim u vezi odgoj planinarskog podmlatka, te konačno zaštita planinarske flore i faune, naročito na Medvednici. U ovoj skupini prikupljaju se dakle i oni najmlađi planinari iz nižih razreda srednjih škola, koji će u društvu svojih najstarijih drugova planinara najlakše i pravilno usvojiti planinarski duh i na-

čela. Skupina se sastaje svakog petka, pa pošto je na prvim sastancima bila provedena organizacija i administracija skupine, počelo se s predavanjima i skupnim izletima, pa je na skupu planinara na Žitnici-Japetiću sudjelovalo 29 članova skupine. Za skupne izlete izabiru se manje poznati putovi i mesta, i to naročito na Medvednici, jer se tu uz ostale osobitosti samog mjesta može bolje upoznati sačuvana flora. Predviđeno je i osnivanje putne blagajne unutar skupine.

I. L.

SKUP PLANINARA NA JAPETIĆU-ZITNICI

Po inicijativi Planinarskog društva »Zagreb« sastali su se 30. svibnja 1954. oko novog planinarskog doma na Žitnici, na Japetiću, planinari Jestrebarskog, Karlovca, Podsuseda, Samobora i Zagreba, da se u jubilarnoj godini proslave 80-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj međusobno upoznaju, i da izmjene svoje misli. Na terasi novog doma na Žitnici pozdravio je prisutne uime PD »Zagreb«, kao inicijatora tog skupa, drug dr. Ivo Lipovščak, koji je tom prilikom istaknuo, kako su međudruštveni planinarski sastanci na planinama najljepši i daleko uspješniji način propagande planinarske ideje i planinarskog drugovanja, a naročito ove godine kad slavimo slavlje osnivanja prvog planinarskog društva na slavenskom jugu. Ujedno je zahvalio PD »Jaska«, kao kućedomaćini, na lijepom prijemu i užoj organizaciji ovog uspjelog skupa kojem je prisustvovalo oko 250 planinara, od kojih 130 članova PD »Zagreb«. Domačini čestitao je zatim predsjednik PDZ-a drug Pačkovski na lijepom uspjehu i požrtvovnosti oko izgradnje doma na Žitnici, istaknuvši, kako samo ona društva, koja grade planinarske domove, mogu u cijelosti shvatiti ogroman trud i napore, koje treba uložiti da se izgradi i svrši neki planinarski dom. Kao uspomenu na skup na Žitnici predao je drug Pačkovski domaćini sliku planinarskog doma PDZ-a na Puntijarki. Praktičan i vrijedan dar — jedaći pribor za dvanaest osoba — predao je domaćini predsjednik PD »Dubovac« iz Karlovca, drug mr. ph. Andrašević. Planinari jaskanci svesrdno su zahvalili na primljenim darovima i obećali da će unaprijed s još više energije raditi na propagiranju razvijanja planinarstva u svom kraju i da se u većem broju sudjelovati skupu planinara, koji će se 27. lipnja o. g. održati na Kalniku.

EKSPEDICIJE
U INTERNACIONALNOM ALPINIZMU

I. OKO HIMALAJE

Posljednjih godina uspjeli usponi na neke vrhove himalajskog gorja razmahali su kod mnogih naroda interes za daljnje osvajanje tog jedinstvenog alpinistačkog terena.

Radi toga se svake godine, na osnovu dosad stecenih iskustava, spremaju nove i bolje opremljene ekspedicije sa sve preciznijim programima i zadacima kako u pogledu sveobuhvatnog znanstvenog tako i čisto alpinističkog istraživanja.

a) *Austrijsko himalajsko društvo* otpremilo je u proljeću ove godine ekspediciju u Nepalsku Himalaju, koja ima da pokuša uspeti se na sedamtišćnjake Api, Nampa i Saipal (oko 7140 m) u gotovo sasvim nepoznatom gorskom području sjeverozapadnog Nepala, koje je tek u jeseni 1953. godine prokrstario dr. Tichy (vidi posebnu bilješku). Osim spomenutih triju glavnih vrhova istraživat će se čitavo to gorsko područje u alpinističkom i znanstvenom smjeru. Ekspedicija će se zadržati u Nepalu od travnja do srpnja, a sastojat će se od 6–8 alpinista pod vodstvom dra. R. Jonasa, učesnika u Garwal-himalajskoj ekspediciji 1938. godine, i nekolicine naučenjaka. To će biti prva čisto austrijska ekspedicija na Himalaju, a pravi zadatak bit će joj da u neku ruku izvidi prilike i terene za daljnje održidene uspone u 1955. godini.

b) *Njemačka ekspedicija na Himalaju* 1954. Ova ekspedicija postavila je sebi za cilj 8611 m visoki vrh Chogori u Karakorumskom gorju. Međutim, pošto se na taj vrh ove godine spremaju Talijani, to se njemačka ekspedicija okrenula prema Hidden Peaku (8068 m), također u masivu Karakoruma, u skupini Gasherbrum na području glečera Baltoro. Ovoj ekspediciji, osim ostalih poznatih njemačkih alpinista i nekih naučenjaka, priključit će se također i šest učesnika njemačke ekspedicije na Nanga Parbat u 1953. godini. Polazak iz Evrope predviđen je za konac travnja. Pakistanska vlada navodno još nije dala odobrenje za ulazak ekspedicije.

c) *Njemačko-austrijska ekspedicija 1954. u Himalaju-Karakorum.* — Ovu ekspediciju predvodi poznati alpinist i alpinist Mathias Robitsch. Cilj ove ekspedicije vodi na Karakorum u okružje Gilgit, na Rahaposhi (7790 m) i Dasto Ghil, vrhove oko glečera Batura. Ekspe-

dija imade i veliki znanstveno-istraživački program, pa će osim alpinista i fotografa učestovati stručnjaci za kartografiju, trijangularciju, astronomska mjerenja, za geologiju, geofiziku i meteorologiju, geomorfologiju, geodeziju i glaciologiju. Kašmirsko ministarstvo u Rawalpindi dalo je dozvolu ulaska ekspediciji.

d) *Talijanska ekspedicija na Karakorum.* Na ovu ekspediciju upozorili smo u jednom našem ranijem broju. Austrijski planinarski vjesnik »Der Bergsteiger« prenosi iz talijanskog lista »Lo scarpone«, da je talijanska himalajska ekspedicija, predviđena za 1954. godinu, dobila dozvolu ulaska od pakistanske vlade.

Izvidna predekspedicija oputovala je već u kolovozu prošle godine. U Rawalpindi sastala se ta ekspedicija s američkom ekspedicijom na Karakorum pod vodstvom pukovnika Houstona, koja se — kako je poznato — morala vratiti neobavljen posla radi loših vremenskih prilika, pri čemu je smrtno stradao jedan učesnik, a dvojica su pretrpjela teška smrznutu.

Talijani, kojima je također cilj Karakorum, nastavili su put u Skardun, glavni grad Baltistana, odakle će krenuti pješice do podnožja K-2, gdje će se osigurati nosače i pripremiti sistem etapne opskrbe. — Dana 23. rujna 1953. stigli su do glavnog logora (5300 m) ekspedicije vojvode Spoleto iz 1929. godine, gdje su još pronašli zaostale tragove. Iz te točke izvršili su izvidjanja podnožja 3000 m visok rebra-kose, preko koje namjeravaju poduzeti uspon. Veći dio materijala i potrepština već je smješten u Rawalpindi. Izvidna se ekspedicija nakon obavljenog posla vratila u domovinu. Glavnu ovogodišnju ekspediciju oprema CAAI (Talijanski akademski alpinski klub), a učesnici bit će najbolji talijanski alpinisti.

Saznajemo, nadalje, da se još koncem 1953. god. sastao odbor za Himalaju i pozvao 21 kandidata kao presumpтивne učesnike spomenute ekspedicije u 1954. godini. Svi pozvani predstavljaju najbitnije talijanske alpiniste i vodiče istočnih i zapadnih Alpa.

Nakon raznih pregleda i ispita bit će izabrana desetorka najboljih, koji će onda sudjelovati u ekspediciji. Nakon što je pozvanim kandidatima bio u detalje objašnen cilj, svi su temeljito lječeni pregledani. Zatim će biti još jednom upućeni u Torino, gdje će biti podvrgnu-

ti psihološkim pretragama i pokušajima disanja u rijetkom zraku, u posebnim komorama sa smanjenim zračnim pritiskom. To zato da bi se na svakom pojedinom kandidatu iskušalo djelovanje pod okolnostima niskog tlaka zraka, koji vlada u visinama preko 8000 metara. Nadalje je bilo određeno, da učesnici, razvrstani u dvije grupe, od 17. siječnja do 6. veljače logoruju u šatorima u području Mont Blanca, u visini od 4000 metara. Tu će se iskušati razni aparati za disanje i ujedno još jednom provjeriti fizička sposobnost i doraslost kandidata za predstojeći zadatak. Tek nakon toga bit će definitivno primljena desetorka učesnika, koji će tada u Rimu započeti s fizičkim vježbama i prilagodivanjem. Na kraju, učesnicima će se odobriti kratki dopust prije polaska avionom u Karači, glavni grad Pakistana, odakle će put nastaviti vlakom do Rawalpindi, a dalje opet avionom do Skardu. Tu počinje pješačka tura do Askole i Urdakasa, gdje je predviđena prva etapa aklimatiziranja.

Ekspedicija će stići — prema programu — između 1. i 5. lipnja u glavni logor, u visini od 5300 m, i tu će opet stati na neko vrijeme radi aklimatiziranja, na podnožju još 3000 m više jugoistočne piramide »grebena vojvode od Abruzza«, koja pripada masivu Chogori (Čogori) ili K-2. Preko ove jugoistočne piramide, koju je prvi pokušao svladati vojvoda od Abruzza 1908. godine i na koju je juřišala neuspjela američanska ekspedicija 1953., ima da krene ponovno juriš na drugi po redu najviši vrh kugle zemaljske.

Prvi uspon imao bi uslijediti negdje između 15. i 23. lipnja, a u etapama preko devet logora ili tabora, koje će ekspedicija morati prethodno uspostaviti. Ukoliko bi u tom razdoblju vremenske prilike onemogućile uspon, učinit će se drugi pokušaj između 25. srpnja i 20. kolovoza 1954. Ako dakle uspije prvi pokušaj uspona, predviđa se povratak ekspedicije u Evropu u polovici kolovoza, inače u polovici rujna 1954.

Kandidatima je naravno ukazano na potrebu i dužnost strogovog održavanja postavljenog programa i vremenskog plana kao i nesavjesnost u izvršavanju zadatka.

Ekspediciji će se priključiti izvjestan broj naučenjaka raznih struka i fotografa.

Troškovi ekspedicije se cijene na 100 milijuna tal. lira ili 700.000 njem. maraka, što po tečaju znači oko 40 milijuna dinara.

e) *Ekspedicija dra. H. Tichyja u nepalsku Himalaju* 1953. Nakon četirimjesečnog istraživačkog rada vratio se iz Nepala austrijski istraživač Azije Herbert Tichy. On je istraživao područje od Katmandua, glavnog grada Nepala, sve do granice Indije. Nas planinare osobito zanimaju njegovih 5 ili 6 prvenstvenih uspona na vrhove preko 6000 metara u nepalskoj Himalaji. Najviši vrh, koji je Tichy svladao jest Kangdemur (6480 m) sjeverozapadno od Mustanga. Pokušaj da se uspne na Saipal (7040 m) nije uspio radi poteškoća s prehranom. Tichy je svoj znanstveni istraživački rad već od 1936. godine dalje stalno povezivao s alpinističkim ciljevima i o tome pisao. Od posebnog interesa za alpiniste bit će rezultati njegovih ispitivanja mogućnosti uspona, terenskih istraživanja kao i brojne fotografске snimke nekoliko sedamisućnjake, koji Evropejcima nisu dosad bili poznati.

f) *Tri ekspedicije na Makalu (8515 m) u Nepalu*. Taj vrh, koji se smatra tehnički najtežim, uzela je u program za ovu godinu jedna američanska ekspedicija, koja ima pravo prvenstva, ali se bori s finansijskim poteškoćama. Ako Amerikanci budu odbijeni, spremaju se mjesto njih novozelandska ekspedicija na čelu s Sir Edmundom Hilary, koji je 1953. osvojio Mt. Everest. Ako i ovima ne uspije, onda je tu još i francuska ekspedicija, koja je već dobila dozvolu ulaska u Nepal za 1955. godinu, ali će već ljeti ove godine krenuti onamo radi priprema. Pošto ta predekspedicija polazi u punom sastavu i potpuno opremljena, pokušat će juriš na Makalu, ako novozelandska ekspedicija ne uspije. — Međutim su, kako upravojavljaju, namaknuta sredstva za američku ekspediciju.

g) *California Himalayan Expedition*, je u sastavu od 10 učesnika u mjesecu veljači odletjela preko Tokia u Kalkutu s namjerom, da se uspne na Makalu u istočnoj Himalaji. Ovu ekspediciju pokrenulo je najveće američko planinarsko udruženje Sierra Club. Učesnici su izvršili ranije razne uspješne uspone u Kanadi, Aljaski i u peruvanskim Andama, pa se opravdano očekuje, da će svladati i Makalu, ukoliko to ne bi omele izvanredne vremenske neprilike.

h) *Argentinska ekspedicija*, koju vodi Francesco Ibanez, spremaju se za uspon na preko 8000 m visoki Dhaulagiri, koji su vrh bezuspješno pokušavali osvojiti u 1951. godini Švicari i 1953. Francuzi. Ekspedicija je već stigla u Indiju s prtlja-

gom od 13 tona, za prijenos koje će biti potrebno 130 nosača. Ekspedicija će imati vlastite radio stanice i jedan odašiljač za velike udaljenosti, da bi mogla spoznajevati s Argentinom izravno.

i) *Japanska ekspedicija na Manasu* (8128 m) će ove godine ponoviti pokušaj uspona na Manasu, na koji je prošle godine uzalud jurišala, ali je radi nevremena bila prisiljena odustati jedva nekih 100 metara ispod samog vrha.

j) Amerikanci su navodno dobili odobrenje za jednu ekspediciju na K-2 u 1955. godini.

k) Englezzi polaze ove godine na Kanch pod vodstvom puk. Hunta, vode himalajske ekspedicije u 1953. godini. Saznaje se međutim, da je već jedna druga engleska ekspedicija za Kanch na putu u Indiju.

II. OKO ANDA

Drugi veliki cilj internacionalnog alpinizma usmjerjen je u Ande. Mi smo o Andama pisali u ranijim brojevima. U idućim brojevima donosit ćemo pod gornjim naslovom aktuelne novosti u vezi s tim ogromnim gorskim područjem.

a) *Austrijski Alpenverein* priprema u 1954. g. *Andsku istraživačku ekspediciju* u Peru. Planinarski ciljevi su divlji šestisućnjaci Rondoy, Jirishanca, Rassac i Yerupaja Chico (6634 m), drugi vrh po visini u Peru, nadalje u Cordilleri Blanca još nedostignuti vrh Chocraraju (6000 m). Grupa od 6 alpinista polazi iz Evrope u svibnju o. g., dok je vođa ekspedicije prof. dr. Hans Kinzl otpotovao već u listopadu 1953. radi priprema.

b) *Austrijski Gebirgsverein* kreće koncem travnja o. g. iz Genève također kao *Andsku istraživačku ekspediciju* u Peru. Istraživanja će se protezati na gorske lanci sjeverno i jugoistočno od grada Cuzco. Ekspedicija namjerava izvršiti prvenstveni uspon na Salcantay (6271 m) u Cordilleri Vilcabamba i na Aussangate (6348 m) u Cordilleri Vilcanota, a osim toga još i na neke druge vrhove u tom malo poznatom dijelu Cordillera.

c) *Andsko-amazonsku ekspediciju* za 1954/55. u bolivijsanske Ande planira Hans Ertl, koji je tamo već ranije razvijao svoj alpinistički rad. Navodno će mu se priključiti Hermann Buhl i dr. W. Fraunberger, obojica »Nangaparbatovci« iz 1953. godine. Ekspediciju podupire bolivijska vlada.

d) *Francuska ekspedicija na Aconcagu* pod vodstvom Ferneta u sastavu od šest članova izvršila je prvenstveni uspon

na vrh Acancagua preko južne stijene. Uslijed pada temperature i mečave nekolicina penjača na vrh pretrpjela je teška smrznutja, tako da će im se valjda morati amputirati noge. Daljnji izvještaji još slijede.

e) *Argentinac Alejandro Cossis* uspio je, da se prvi sam uspone na vrh Acancagua.

III. RAZNE EKSPEDICIJE

a) *Austrijska ekspedicija u Saharu*. Uz potporu Sveučilišta u Beču, Ministarstva za narodni odgoj i francuskih okupacionih vlasti spremaju tri austrijska istraživača ekspediciju u saharske planine ekvatorijalne Afrike, gdje će se uspeti na vrh Emi Kousi (350 m), koji leži u jugoistočnoj Sahari, južno od libijske granice.

b) *Talijani na Kilimandžaru*. »Le Scarpone« izvješćuje, da su se trojica članova jedne talijanske zoološke ekspedicije, uspela 25. prosinca 1953. g. na najviši vrh Kilimandžara.

c) *Prva alpinistička ekspedicija na Antarktik* priprema se za slijedeću zimu iz Velike Britanije. Cilj ekspedicije jest otok Južna Georgia i njezini vrhunci visine od oko 3000 m. Učesnici računaju s veoma niskim temperaturama — otprije like kao u visokom području Mt. Everest — i s vjetrovima i do 2000 km na sat. Ekspediciju organizira Cread Mountaineering Club Derby.

d) *Austrijski planinari u Turskoj*, posjetili su prošlog ljeta u Anatoliji ugasli vulkan Erciyezdag (3916 m) kao i najviše vrhove Kaldidag (3737 m) i Demirkazig (3700 m) u još neistraženom području Antitaurusa.

M. F.

ÖSTERREICHISCHER ALPENKLUB

proslavio je koncem 1953. godine u Beču 75. godišnjicu svog postojanja. U nizu jubilarnih priredaba postavio je odbor — prema izvještaju — četiri zadatka, i to: izdanie jubilarne spomenice svog lista »Bergsteigen«, ostvarenje nove naklade rasprodatoog »Vodiča kroz Gesäuse« od Hess-Pichla, posebno svečani slet članstva u planinama i veliku proslavu u svom sjedištu u Beču.

OeAK (Austrijski alpski klub), ako nije najveće alpinističko društvo u Austriji, zahvaljuje svoju snagu i zamjerne uspjehe na polju alpinistike probranom broju svojih uglednih članova, koji u duhu

svoje dobre planinarske tradicije odgajaju novi mladi alpinistički naraštaj. Posebno se ističe, da članovi OeAK sudjeluju u austrijskoj himalajskoj ekspediciji i u njemačkoj himalajskoj ekspediciji 1954., kao i u dvjema andskim ekspedicijama Austrijskog Alpenvereina i Austrijskog Gebirgsvereina.

Samoj službenoj svečanoj proslavi prethodilo je predavanje člana, dra. Waltera Frauenbergera, učesnika pri usponu na Nanga-Parbat 1953. godine, koje je predavanje upotpunio lično Hermann Buhl, voda te ekspedicije. Tom prilikom je dr. Frauenberger primljen za počasnog gradanina grada Badena i upisao se u zlatnu knjigu grada.

Proslavi u Beču odazvalo se više stotina uzvanika — članova i gostiju, izaslanikâ većine planinarskih društava i organizacija iz Austrije, zatim Holandije, Italije, Jugoslavije, Njemačke i Švicarske, dok su iz ostalih evropskih i prekomorskih zemalja stigle stotine čestitaka od onih, koji zbog udaljenosti ili drugih razloga nisu mogli biti zastupani. Među brojnim uglednim ličnostima zapažen je voda ovogodišnje himalajske ekspedicije dr. Jonas.

Nakon pozdrava predsjednika OeAK, dra. Prussika, održao je svečani govor član Sepp Walcher, pa izaslanik Ministarstva nastave, a zatim su se redali zanimljivi, veseli i dirljivi govorovi pojedinih planinara, a na kraju su govorili izaslanici domaćih i inozemnih planinarskih društava. Planinarski savez Jugoslavije zastupao je tajnik PSJ Dimitrije Dedakin. On se, na ovoj proslavi živih, u svom govoru sjetio i onih, koje već pokriva zemlja, što je učinilo dubok dojam na prisutne. U ime Planinarske zvezde Slovenije govorili su dr. Bojan Špicer i Vjekoslav Sršen.

Jubilarno društvo primilo je tom prigodom počasne darove od Holandanaca, Švicaraca i Akademskog kluba u Münchenu. Jugoslaveni su darovali pušaću garnituru domaće umjetničke rukotvorne.

Na službeni dio proslave nadovezala se nevezana intimna zabava po grupama na više mjesta.

Želimo ovdje istaknuti, da smatramo grubom pogreškom, što u izaslanstvu nije bio predstavljen Planinarski savez Hrvatske, koji predstavlja republiku s najstarijim organiziranim planinarstvom u Jugoslaviji.

M. F.

GRUPA AUSTRIJSKIH ALPINISTA NA DURMITORU

Austrijski alpinisti Waldner Heinz, Sperke Heinz, Laurenčić Kurt, Lex Walter, Knabl Willi i Peer Michael, članovi Hochturisten-Gruppe »Turner Bergsteiger« austrijskog Alpenvereina, sekciјe Graz, prolazeći na penjačke ture po Durmitoru zadržali su se dva dana u Zagrebu. Ovdje su kao gosti Komisije Gorskog službe spasavanja pri Planinarskom Savezu Hrvatske svoj boravak u nedjelju 30. svibnja o. g. iskoristili tako, da su zajedno s alpinistima zagrebačkih planinarskih društava pred brojnim planinarama izveli penjačke vježbe i prikazali neke načine gorskog spasavanja u stijenama na Ošttru kraj Samobora. Dana 1. lipnja održali su gosti zanimljivo predavanje o suvremenoj gorskoj službi spašavanja, popraćeno s 2 crnobijela filma, zatim je prikazan film u bojam pod naslovom »Kroz lijepu Štajersku«, a na kraju je jedan od gostiju na našem jeziku protumačio niz kolor-diapozitiva iz štajerskih Alpa, poimence Gramming.

Ovi austrijski alpinisti boravili su u području Durmitora oko 3 tjedna i tamo izvršili nekih 40 uspona, od čega i jedan dio prvenstvenih. Kad se sredi i prouči materijal, saznat ćemo i objaviti pobliže podatke o tome.

Na povratku gosti su se zadržali ponovno 1 dan u Zagrebu, gdje su 26. VI. o. g. proveli popodne na Sljemenu. Tom prilikom čuli smo, da su se na svom putu po našoj zemlji odnosno Durmitoru dobro snalazili i u cijelosti izveli svoj program.

Pod Durmitorom postavili su ishodišni logor na Crepoljnoj poljani, što im se činilo najprikladnijim mjestom obzirom na namjeravane uspone, zbog vode i položaja, pa su odatle obišli gotovo sve okolne vrhove (iza svega jedno bivakanje pred usponom na Šljeme), poimence: Bezimeni vrh, Račvan, Crvena greda, Obla glava, vrh (kome nisu ustavili imena) između Bobotovog kuka i Mjelinog bogaza, zapadni vrh Šljemena i Bandijernu — spojni greben do Šljemena, Sjevernu stijenu Terzin bogaza te Durmitorske tornjeve.

Osim par naglih pljuskova i tuče vrijeme im je dobro služilo. Od 1800 metara na više naišli su na mnogo snijega, što im je osobito olakšalo silaze te su žalili da nijesu ponijeli i skije, jer bi time uštedjeli mnogo na vremenu.

Mi ćemo se još posebno osvrnuti na ove uspone sa čisto alpinističkog gledišta, čim primimo točnije podatke. M. F.